

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇEKE DUYULAN GÜVENİ ARTTIRMAYA YÖNELİK İŞLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEVFEL YILMAZ GÖL

ANABİLİM DALI:HUKUK
PROGRAMI :ÖZEL HUKUK

KOCAELİ-2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇEKE DUYULAN GÜVENİ ARTTIRMAYA YÖNELİK İŞLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEVFEL YILMAZ GÖL

ANABİLİM DALI:HUKUK
PROGRAMI :ÖZEL HUKUK

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET BAHTİYAR

KOCAELİ-2008

Nevfel Yılmaz Göl tarafından hazırlanan “Çeke Duyulan Güveni Artırmaya Yönelik İşlemler” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi/~~Yüksek Lisans Projesi/~~ Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Ünvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu: İmzası

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar Kocaeli Üniversitesi

Jüri Üyesi :Yard. Doç. Dr. Fatma Özcan Kocaeli Üniversitesi

Jüri Üyesi Yard. Doç. Dr. Hakan Çebi Kocaeli Üniversitesi

Sınav Tarihi:11/09/2008

Enstitü Yönetim Kurulunun Onay Tarihi ve Karar No: 22/09/2008 tarih ve 2008/23 karar

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
ÖZET.....	V
ABSRTACT	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN TARAFLAR BAKIMINDAN FAYDALARI VE ÇEKİ GÜVENİLİR KILAN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1. ÇEK KULLANIMININ TARAFLAR BAKIMINDAN FAYDALARI	4
1.1. Çeki Keşide Eden Yönünden	6
1.2. Muhatap Banka Yönünden.....	8
1.3. Ülke Ekonomisi Yönünden	10
2. ÇEKİ GÜVENİLİR KILAN HUKUKİ ÖZELLİKLERİ.....	11
2.1. Kıymetli Evrak Özelliği	11
2.2. Kanunen Emre Yazılı Senet Olma Özelliği	12
2.3. Kambiyo Senedi Olma Özelliği	12
2.4. Nitelikli Havale Olma Özelliği	13
2.5. Ödeme Aracı Özelliği	15
2.6. İfa Uğruna Edim Özelliği	17

İKİNCİ BÖLÜM

MUHATABIN GÜVEN ARTTIRICI İŞLEMLERİ

1. BLOKE (TEYİTLİ) ÇEK UYGULAMASI	18
1.1.Genel Olarak	18
1.2.Teyitli Çekin Hukuki Durumu	19
1.3. Çekteki Teyit Şekli	21
1.4. Çekin Teyid Edilmesinin Sonuçları	23
1.5.Teyidin (Blokenin) Geçerlilik Süresi	26

1.6. Teyitli Çeklerde Keşide Tarihinin Başlangıcı ve Mümkün Olmayan Keşide Tarihlerinin Yazılması	29
1.7. Teyidi Talep Edebilecek Kişiler	33
1.8. Karşılığı Bulunmayan Çeke Bilerek Verilen Teyit Kaydı	35
1.9. Çekin Vizesi ve Çekin Teyit Edilmesinden Farkları	37
2. GARANTİLİ ÇEK UYGULAMASI	39
2.1. Genel Olarak	39
2.2. Çek Kartının (Garantili Çekin) Gelişim Süreci	41
2.2.1. Çek Kartı Öncesi Uygulamalar	41
2.2.2. Çek Kartı Uygulaması	43
2.2.3. Uygulama	44
2.2.4. Garantili Çek (Euro Çek) Uygulaması	46
2.2.5. Çek Kartının Euro Çek Kartına Dönüşüm Aşaması	47
2.3. Garantili Çek (Euro Çek Kartı) ve Ülkemiz Uygulaması	48
2.3.1. Uygulama Masrafları	51
2.3.2. Euro Çek (Garantili Çek) Uygulamasının Yaygınlaşması	51
2.4. Muhatap Bankanın Ödeme Garantisinin Doğuşu	51
2.4.1. Genel Olarak	51
2.4.2. Garantinin Doğuşu	53
2.4.2.1. Tek Taraflı Hukuki İşlem Görüşü	54
2.4.2.2. Akit Görüşü	54
2.4.2.2.1. Banka ile Lehatar Arasında Bir Akdın Oluştığı Görüşü	55
2.4.2.2.1.1. Görüşe Yapılan Eleştiriler	56
2.4.2.2.1.2 Değerlendirme	58
2.4.2.2.2. Muhatap Banka ile Müşterisi (Keşideci) Arasında Sözleşmenin Gerçekleştiği Görüşü ve Bu Görüşün Değerlendirilmesi	58
2.4.3. Muhatap Bankanın Garantili Çeki Ödeme Yükümlülüğünün Özelliği	61
2.5. Garantili Çeklerin Geçerliliği	62
2.5.1. Şeklen Geçerlilik	62
2.5.2. Kabul Yasağı Yönünden Geçerliliği	65
2.5.3. Çeklerde Yasadan Doğan Garanti (Çek K. m. 10)	67
2.6. Garantili Çekler İle Bloke Çekler Arasındaki Temel Farklar	70
2.7. Muhatap Bankanın Ödeme Yapmaktan Kaçınabileceği Durumlar	71

2.8. Garanti Taahhüdünü Yerine Getiren Muhatap Bankanın Şikayet ve Rücu Hakkı	74
2.9. Garantili Çek (Çek Kartı) Sözleşmesinin Sona Ermesi	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEŞİDECI VE LEHTARIN GÜVEN ARTTIRICI İŞLEMLERİ

1. GENEL OLARAK.....	76
2. ÇİZGİLİ ÇEKLER.....	77
2.1. Çeki Çizmeye Yetkili Kişiler	78
2.2. Çizgili Çekin Şekli Unsurları	78
2.3. Çizgili Çek Çeşitleri	79
2.3.1. Umumi Çizgili Çek	79
2.3.2. Hususi Çizilmiş Çek	80
2.3.3. Çekin Çizgili Çeke Dönüştürülmesinin Sonuçları	82
3. MAHSUP ÇEKLERİ	89
3.1. Mahsup Çeki Tanzime Yetkili Kişiler	89
3.2. Mahsup Çeklerinin Tanzim Şekli	90
3.3. Mahsup Kaydının Hukuki Değerlendirmesi	92
3.4. Muhatabın Meydana Gelecek Zararlardan Sorumluluğu	92
3.5. Mahsup Çeki Kaydının Yazılmasının Sonuçları	94
3.6. Mahsup Çek Kaydının Çizilmesi ve Bu İşlemin Geçerliği	97
3.7. Nakden Ödeme Talep Edilebilecek İstisnai Haller	97
4. BANKA ÇEKLERİ (KEŞİDE ÇEKLERİ).....	99
S O N U Ç	104
KAYNAKÇA.....	108

ÇEKE DUYULAN GÜVENİ ARTTIRMAYA YÖNELİK İŞLEMLER

ÖZET

Bu çalışma Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tezde tartışılan konu “çeke duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemlerdir”. Tezin birinci bölümünde çeki güvenilir kılan temel özellikler ve buna ilişkin yasal düzenlemeler incelenmiştir. İkinci bölümde muhatabın çeke duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemleri başlığı altında “bloke çek” ve “garantili çek” kavramı ele alınmıştır. Bloke çek başlığı altında çekin teyidinin hukuki mahiyeti, çekin teyidinin kabulden farkı, teyit şekli ve yapılış usulü, teyidin geçerlilik süresi ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Ayrıca muhatabın güven attırıcı diğer yöntemi olarak da garantili çek uygulaması incelenmiştir. Bu uygulamanın gelişim süreci, ülkemizdeki uygulama çeşidi, muhatap bankanın ödeme garantisinin doğuşu ile ilgili görüşler, bu tür çeklerin geçerliliği, kabul yasağı bakımından değerlendirilmesi; teyit edilmiş çeklerle arasındaki temel farklar, muhatabın defii ileri sürebileceği durumlar, şikayet hakkı ve garantili çek anlaşmasının sona ermesi konuları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde keşideci ve lehtarın güven arttırıcı işlemleri olarak çizgili çek ve mahsup çekleri ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle çizgili çek konu başlığı altında; çeki çizmeye yetkili kişiler, çizgili çekin unsurları, genel çizilmiş çizgili çek ve özel çizilmiş çizgili çek çeşitleri incelenmiştir. Bu bölümde ikinci olarak mahsup çekleri incelenmiştir. Mahsup çeklerini düzenlemeye yetkili kişiler, mahsup çekin düzenlenme şekli, bu kaydın hukuki değerlendirmesi, muhatabın meydana gelecek

zararlardan sorumluluğu ve mahsup çeklerinde nakden ödeme talep edilecek istisnai haller incelenmiştir.

Sonuç olarak çeke duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemleri ticaret erbabına çeşitli yöntemlerle tanıtarak, bu tür çeklerin kullanımının arttırılmasının ticaret hayatının daha güvenli ve bilinçli gelişmesine önemli katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

Tezi Hazırlayan :Nevfel Yılmaz Göl
Tez Danışmanı :Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar
Tez Kabul Tarih ve No :22.09.2008 tarih 2008/23 sayılı kararı
Jüri Üyeleri :Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar, Yard. Doç. Dr. Fatma Özcan
Yard. Doc. Dr. Hakan Çebi

THE ACTIONS TO STRENGTHEN THE RELIABILITY OF THE CHEQUE

ABSTRACT

This paper is prepared as a master thesis in Kocaeli University Social Sciences Institute. The subject that is discussed in the thesis is “the actions to strengthen the reliability of the cheque”. In the first section of the thesis, the basic features which make the cheque reliable and the related legal regulations are discussed. In the second section, “blocked cheque” and “guaranteed cheque” concepts are mentioned under the heading of “the actions in order to increase the reliability of the cheque”. Under the blocked cheque heading, the legal issues related to the confirmation of the cheque, the difference between the confirmation of the cheque and the acceptance of the cheque, types of confirmation and their applications, and the results of the confirmation are discussed. In addition, as an other method of increasing the reliance, the guaranteed cheque application, the evolution of this application, the types of this application in our country, the ideas related to the emergence of the payment guarantee of the respondent bank, the legality of these kind of cheques, evaluation of these cheques by the ban of acceptance, the difference between the confirmed cheques, the situations where the respondent can assert exception, the right of complaint and the termination of the guaranteed cheque agreement are discussed.

In the third section, the crossed cheque and elimination cheques as the reliance increasing methods of the drawer and beneficiary are discussed. In this section, under the heading of crossed cheque, the following topics are discussed; the individuals

who are authorized to cross the cheque, components of the crossed cheque, generally crossed cheque and specially crossed cheque. Secondly, in this section, the elimination cheques, the individuals who are authorized to prepare elimination cheque, the evaluation of this record in terms of law, the responsibility of the respondent regarding the losses as the outcome of the process and the exceptional situations where cash payment will be demanded will be discussed.

To conclude, by the means of this thesis, we believe that we will contribute to the development and improvement of the trade life healthier and safer via introducing the actions to increase the reliability of the cheque to the traders and businessmen.

Tezi Hazırlayan :Nevfel Yılmaz Göl
Tez Danışmanı :Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar
Tez Kabul Tarih ve No :22.09.2008 tarih 2008/23 sayılı kararı
Jüri Üyeleri :Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar, Yard. Doç. Dr. Fatma Özcan
Yard. Doc. Dr. Hakan Çebi

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
a.g.b.	:	adı geçen bildiri
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜEHFD	:	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	:	bası
bkz.	:	bakınız
Bankacılar	:	Bankacılar Dergisi
Bank K.	:	5411 Sayılı Bankacılık Kanunu
Batider	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	:	Borçlar Kanunu
C.	:	Cilt
CD.	:	Ceza Dairesi
CMUK	:	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çek K.	:	3167 Sayılı Çek Kanunu
D.	:	Daire
DİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü
E.	:	Esas
f.	:	fıkra
HD	:	Hukuk Dairesi
HUMK	:	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İHFM	:	İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	:	İcra İflas Kanunu
İKİD	:	İlmi Kazai İçtihatlar Dergisi
GÜHFD	:	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	:	Karar
m.	:	Madde
MK	:	Medeni Kanun
RG	:	Resmi Gazete
S.	:	sayı

s.	:	sayfa
say. k.	:	Sayı Kanun
T.	:	Ticaret
t.	:	tarih
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEFE	:	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
vd	:	ve devamı
vs.	:	vesaire
Y.	:	Yargıtay
Y.CGK	:	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Y.HGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Y.İBK	:	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi

G İ R İ Ő

Günümüzde hemen hemen her ülkede para, ödemeler bakımından önemini korumaktadır. Ancak ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş, sanayileşmiş özellikle bilgi toplumu olabilmiş ülkelerde çek, ödeme araçları içerisinde çok sık kullanılan araçlardan biri haline gelmiştir.

Geçmişİ çok eskilere dayanan çek, teknolojik gelişmelerin hemen her ülkeye (eşit oranda olmasa da) yayılması ve bilgisayarın bankacılık sektöründe kullanılmaya başlanması, imza kontrolü yapmak, provizyon almak gibi çeşitli denetim süreçlerinin birkaç saniyede tamamlanması sebebiyle daha sık kullanılır hale gelmiştir. Bu hızlı teknolojik gelişmeler çekin daha da pratik bir ödeme aracı olmasını ve tercih edilmesini sağlamıştır.

Çekin ödeme aracı olarak kullanılması keşideciyi, hamili ve diğer ilgili kişileri çok miktarda banknot taşımaktan da kurtarmaktadır. Ayrıca çekin kullanımı bir yönüyle devletin ekonomisine de büyük yarar getirmektedir. Zira çekin kullanımı ile Merkez Bankası'nın banknot basma, eskiyen banknotları değiştirme madeni paralar için özel makineler temin etme yükü azalmaktadır. Nakit para için alınan cihazlar, mürekkep gibi gerekli tüm malzemeler ile eski banknotların değişimi için gerekli tüm masraflar devletin topladığı vergilerden ve diğer gelirlerinden alınmaktadır. Ancak çekin masrafları bankalar tarafından müşterilerine yansıtılabilmektedir. Bir diğer fayda ise çekin kullanılmasıyla nakit paranın banka dışına çıkma olasılığının azalmasıdır . Zira çek çekebilmek için çek ile işleyen mevduat hesabına çekin karşılığını yatırılması gereklidir. Böylece kısa sürede daha fazla banka parası yaratılmış olur.

İşte tüm bu avantajlarının yanında çekin güvenilirliğini olumsuz etkileyen faktörler de vardır. Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde sık sık ciddi ekonomik krizler meydana gelmektedir. Bu ekonomik krizler sonucu, keşidecilerin ekonomik plan ve programları alt üst olmakta piyasada kullanılan çeklerin çoğu karşılıksız çıkmakta ve ticaret erbabı da çekin güvenilir olmadığı düşüncesine

kapılmaktadır. Dolayısıyla yukarıda anlatılan avantajlar ile TTK'daki özel hükümler ve Çek K.'deki hükümler bu güvensizliği ortadan kaldırmaya yetmemektedir.

Bu tez çalışmasında, çekin güvenilirliğini arttırmaya yönelik işlemler konu edinilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak çekin doğrudan tarafları ile diğer ilgililer bakımından faydalarını incelenecektir. Bu bölüm içerisinde konumuzla ilgisi olduğu düşünülen çeki güvenilir kılan temel özellikleri kısa açıklamalar halinde incelenecektir.

İkinci bölümde muhatabın çeki duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemlerinden ilki olan çekin teyidi konusu ele alınacaktır. Bu başlık altında çekin teyidinin hukuki mahiyeti, çekin teyidinin kabulden farkı, çekin teyidinin şekli ve yapılış usulü, teyidin geçerlilik süresi ve teyidin sonuçları üzerinde durulacaktır.

Yine bu bölümde muhatabın çeki duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemlerinden bir diğeri olan garantili çek (çek kartı) uygulaması incelenecektir.

Bu başlık altında; bu uygulamanın gelişim süreci, ülkemizdeki uygulama çeşidi, muhatap bankanın ödeme garantisinin doğuşu ile ilgili görüşler, bu tür çeklerin geçerliliği, kabul yasağı bakımından değerlendirilmesi, teyit edilmiş çeklerle arasındaki temel farklar, muhatabın defteri ileri sürebileceği durumlar, şikayet hakkı ve garantili çek anlaşmasının sona ermesi konuları işlenecektir.

Üçüncü bölümde ise keşideci veya lehtarın güven artırıcı beyanları kapsamında değerlendirilen çizgili çek ve mahsup çekleri konusu işlenecektir. Bu bölümde öncelikle çizgili çek konu başlığı altında; çeki çizmeye yetkili kişiler, çizgili çekin unsurları, genel çizilmiş çizgili çek ve özel çizilmiş çizgili çek çeşitleri incelenecektir. Bu bölümde ikinci olarak mahsup çekleri incelenecektir. Mahsup çeklerini düzenlemeye yetkili kişiler, mahsup çekinin düzenlenme şekli, bu kaydın hukuki değerlendirmesi, muhatabın meydana gelecek zararlardan sorumluluğu ve mahsup çeklerinde nakden ödeme talep edilecek istisnai haller incelenecektir.

Doktrinde bazı yazarlar tarafından ayrıntılı olarak incelenen keşide çekii olarak da adlandırılan banka çekii de bu bölümün son kısmında incelenecek ve TTK ve Çek K. kapsamında olup olmamasına ilişkin görüşler aktarılmaya çalışılacaktır.

Sonuç bölümünde ise muhatap banka ile keşideci ve lehtarın çeker duyulan güveni arttırmaya yönelik işlemler hakkında genel değerlendirme yapılacaktır.

Tez yazımı sırasında doktrindeki görüşlerin tümünden yararlanılmaya çalışılmış, ayrıca uygulamada karşılaşılan sorunlar ile ilgili olarak bazı Yargıtay kararları işlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN TARAFLAR BAKIMINDAN FAYDALARI VE ÇEKİ GÜVENİLİR KILAN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1. ÇEK KULLANIMININ TARAFLAR BAKIMINDAN FAYDALARI

Günümüzde iktisadi gelişimini tamamlamış ülkelerde büyük çaptaki ödemelerin çoğu çek kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Avrupa’da ve Amerika Birleşik Devletleri ve özellikle Kanada’da ödemelerin %90’dan fazlasının çek ile yapıldığı tahmin edilmektedir¹. Oysa az gelişmiş ülkelerde durum banknot ve madeni para lehine gelişme göstermektedir.

Çek tedavüldeki paraların aksine bir para çeşidi değildir². Çekin karşılığının kayden ödenmesi istendiğinde, çek kaydi paranın dolaşımına imkan verir. Çek, keşidecinin bir bankaya hitaben yazdığı ödeme emri olarak kabul edilmektedir³. Bu, miktarı belirli ödeme emri gereği keşideci hesabındaki mevduatın bir bölümü lehtara ödenir veya onun hesabına alacak kaydedilmesi hususunda bankaca işlem yapılır. Bir ödeme emri olmakla beraber çek, uygulamada zaman zaman görüldüğü üzere kredi aracı görevini de görebilmektedir. TTK’ya göre; keşide edildiği yerde ödenecek çekler tanzim olundukları günden itibaren 10 gün, keşide edildiği yerden başka yerde ödenecek çekler ise tanzim olundukları günden itibaren 30 gün içinde muhatap bankaya sunulmak suretiyle nakde çevrilebilirler ya da karşılığının kayden ödenmesi yapılabilmektedir. Bu yasal düzenlemeye göre çeklerde vade yoktur. Ancak bahsedildiği üzere ibraz süresi vardır⁴. Bu sebeple vadesiz bir ticari senet niteliği

¹ Gürkan Çelebican, Turgut Kalpsüz, Faruk Erem, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, “Çekin İktisadi Önemi” Ankara 1968, s. 19.

² Doktrinde çek ile ilgili bir tanım verilmeye çalışılmış ancak tanımlar arasında tam bir tutarlılık görülmemiştir. Kimi yazarlara göre çek bir nitelikli bir havale olarak kabul edilmektedir. Bkz. Naci Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Ankara 1999, s. 259; Kimi yazarlara göre ise havale benzeri ödeme vaadi olarak kabul edilmektedir. Hayri Domaniç, TTK Şerhi, Kıymetli Evrak Hukuku Uygulaması, C. IV, İstanbul 1990, s. 538; Çek ile ilgili doktrindeki diğer tanımlar için bkz. Fahiman Tekil, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1994; s. 165; Reha Poroy, Ünal Tekinalp Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 2007, s. 251; Turgut Kalpsüz, Gürkan Çelebican, Faruk Erem, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Çekin Hukuki Yönü, Ankara 1968, s. 54.

³ Çünkü çek kredi vasıtası değil ödeme aracıdır. Bu nedenle çekte vade yasağı vardır. Bkz. TTK m. 707.

⁴ Keşide ve ödeme yeri memleket içinde bulunan çekler açısından 10 günlük tek bir ibraz süresinin kabul edilmesi yönündeki öneriler için bkz. Şafak Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramında “De Lege Lata” ve “De Lege Feranda” Çözüm Önerileri, Bilgi

gösteren çek kural olarak kredi aracı olma özelliği taşımaz. Ancak uygulamada keşideci lehtar ile anlaşmakta ve keşide tarihinde karşılığı olmayan bir çek tanzim edebilmektedir. Lehtar ile yapılan bu anlaşma gereği ibraz süresinin son gününe kadar çek ibraz edilmeyip, bu sürenin sonuna kadar keşideci bankada çek karşılığını hazır edebilmektedir. Oldukça sık rastlanan bir diğer uygulama da ileri tarihli çek keşideleridir. Bu durumda lehtar ile anlaşan keşideci üzerinde anlaşılan tarihe kadar kredi süresini uzatmaktadır. Ancak TTK m. 707 f. 2 keşide tarihinden önce bankaya sunulan çekin ödeneceğini hükme bağlamıştır. Diğer bir deyişle lehtarın dilediği zaman çeki bankaya ibraz etme yetkisi saklı kalmak kaydıyla keşidecinin ileri bir tarihle çek keşide etmesine kanuni bir engel yoktur. Keşideci ile ilk lehtar arasında yapılan anlaşma çeki kabul eden diğer cirantalar tarafından da dikkate alınırsa henüz karşılığı olmayan ileri tarihli olan ve ibraz edilmeyen çekin tedavülü, defalarca ciro edilmesi, mümkün olmaktadır⁵.

Bu konudaki çekte vade sözleşmesini tanımayan yasal düzenlemeyi eleştiren Tekinalp; keşideci ile lehtar arasındaki vade sözleşmesinin Çek K. düzenlemesi içinde de dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir⁶. Yazar tebliğinde 3167 sayılı Çek K. Tasarısının çekte vadeyi tanıyan ve düzenleyen 4. maddesini irdeleyerek maddenin sekiz olumlu sonucu olduğunun belirttikten sonra sonuç değerlendirmesinde; tasarı maddesinde TTK m. 707 f. 2 hükmünün korunmasını, ileri vadeli çeklerden beklenen yararın amacına uygun ölçüler içinde tutulmuş olmasını çekin –istisnaen- kredi fonksiyonuna sahip olabilmesi olanağının kapısının

Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'a Armağan, İstanbul 2003, C. I, s. 793-821; Şafak Narbay, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Bası, İstanbul 1999, s. 42; Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş Güncellenmiş 4. Bası, İstanbul 2007, s. 215; Mehmet Bahtiyar, TTK Tasarısının Dili ile Bazı Hükümlerinin Değerlendirilmesi, Makaleler II, İstanbul 2008, s. 230, 231.

⁵ İleri Tarihli (Postdate) ve Geri Tarihli Çekler için bkz. İsmail Kayar, Kıymetli Evrak Hukuku, Tıpkı 5. Bası, Ankara 2006, s. 179; Reha Poroy, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 1986, s. 261; Mehmet Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, 2007, s. 119; Muzaffer Coşkun, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul 1994, s. 23; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak s. 260, 261; Mehmet Bahtiyar, İleri Tarihli Çekten Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, Makaleler I, İstanbul 2008, s. 43, 57.

⁶ İleri tarihli çek uygulamasının yasa kapsamına alınması yönündeki görüşler ile ilgili Bkz. Ünal Tekinalp, Çek Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- adlı eserdeki “Adalet Bakanlığı Taslağında İleri Tarihli Çekler” başlıklı bildiri, Ankara 12 Ocak 2002 Batider s. 47. Aynı yönde Yaşar Karayalçın, Çek Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- adlı eser Ankara 12 Ocak 2002, Batider, s. 51.

açık tutulmasının ancak teşvikten kaçınılmış olmasının ayrıca hukuki ve cezai takibat yolunun kapalı tutulmasının Türk ve yabancı doktrine de uygun olduğunu belirtmiştir⁷. Yazar bir başka eserinde, 26.03.2003 tarihi yasal değişiklik öncesi, Çek K. sonuçlarından biri olarak hapisle takviye edilmiş damga vergisinden muaf, ileri keşide tarihli çekin, poliçeyi ve bonoyu geride bırakarak, uygulamada kullanılan tek kredi aracı haline geldiğini ve bu durumun kabul edilemez olduğu görüşünü belirtmiştir⁸. Çekin bir ödeme aracı olduğundan yola çıkarak çekte vade yasağı olmasının da dikkate alarak istisnai olarak da olsa çekin bir kredi vasıtası olarak kullanılması çekin asli fonksiyonundan sapma anlamına geleceği görüşüne⁹ katılmaktayız¹⁰.

1.1. Çeki Keşide Eden Yönünden

Çek, lehtar'a ister nakit olarak ödensin ister lehtarın hesabına kayden geçirilsin çek kullanımının keşideciye sağladığı önemli yararlar vardır.

Öncelikle çek ile yapılan ödemeler, nakit ile yapılan ödemelere nazaran kayda değer bir sürate güvenliğe ve kesinliğe sahiptir. Bankada, çek ile işleyecek hesabı

⁷ Tekinalp, Sempozyum I, a.g.b., s. 48.

⁸ Tekinalp Ünal, İleri Keşide Tarihli (vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri, MHB, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Yıl 19-20, S. 1-2, 1999-2000, s. 938 vd.

⁹ Reisoğlu Seza, Çek Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- adlı eserdeki tartışmalar bölümündeki görüşleri, Ankara 12 Ocak 2002 Batider, s. 55; Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara, 2003, s. 74, 131, 410; Kendigelen, Çek, s. 139, 140; Turgut Kalpsüz, Çek Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- adlı eserdeki tartışmalar bölümündeki görüşleri, Ankara 12 Ocak 2002, Batider, s. 60, 61; Işıl Ulaş, Çek Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- adlı eserdeki tartışmalar bölümündeki görüşleri, Ankara 12 Ocak 2002, Batider, s. 66; Celal Göle, Çek Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu Bildiriler -Tartışmalar- Panel- Adlı Eserdeki Tartışmalar Bölümündeki Görüşleri, Ankara 12 Ocak 2002, Batider, s. 68.

¹⁰ Her ne kadar doktrinde hakim görüş, çekte vade yasağının aşılmaması gerektiği yönünde iste de, yeni ceza mevzuatına uyumun sağlanması amacıyla hazırlanan ve 15.09.2006 tarihinde Türkiye'deki ilgili kurumların görüşüne sunulan Çek Kanunu Tasarısı Taslağı m. 7 f. 3 de "... ileri düzenleme tarihli çek üzerinde yazılı tarihe göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, karşılığını ilgili banka hesabında tam olarak bulundurmayan gerçek ve tüzel kişi hakkında..." hükmüyle vadeli çekin Türk ticaret hayatına girmesi planlanmaktadır. Bkz. www.kgm.adalet.gov.tr/gorus/cekkanunu.htm. Çek Kanunu Tasarısı Taslağının ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. Kendigelen, Çek, s. 413-434.

olan keşideci, üzerinde veya kasasında kaybolması ve çalınması ihtimali yüksek olan nakit parayı taşımak ve saklamak külfetinden kurtulmuş olmaktadır. Ayrıca büyük ödemeler yapılırken çek kullanmak önemli ölçüde kolaylık sağlar ve banknotların sayılması külfeti ile yanlış sayılma ihtimalini ortadan kaldırır. Çek her ne kadar daha çok büyük miktarlardaki ödemelerde kullanılsa da bozuk paranın kullanılmasını gerektirmeyecek şekilde kusurlu ödemelerin yapılmasında kullanılmasının hiçbir sakıncası yoktur. Nakit paranın bir yerden başka bir yere taşınması sırasında külfet ve yüksek tehlike, çek kullanımı suretiyle kolaylıkla ortadan kaldırılabilmektedir¹¹.

Keşideci aynı zamanda çek hesabı sebebiyle muhatap bankanın müşterisidir. Keşideci kullanmakta olduğu çek hesabı sebebiyle kasa hesabının önemli bir bölümünü tutması külfetini de bankaya yüklemiş olmaktadır. Bu sebeple bu ilişkide çek hesabı sahibinin banka faizinden yararlanmak imkanı doğmaktadır. Banka bu süreçte müşterisinin keşide ettiği çekleri nakden veya kayden ödemekte, müşterisi lehine çekilen çekleri de müşteri adına tahsil ederek hesabına kaydetme işini görmektedir. Banka böylece müşterisinin kasa hesabını ücretsiz veya çok düşük bir bedel karşılığında tutmaktadır¹².

Keşideci bakımından çek kullanımının bir diğer faydası da çekin ödeme sonrası da ispat vesikası olarak varlığını sürdürmesidir. Gerçekten de çek ile yapılan ödemede keşideci bakımından ispat yükü karine olarak ortadan kalkmaktadır. Zira çek ile ödeme teklifini kabul eden ve çek'i alan kimse bunu kayden veya nakden tahsil etmek üzere bankaya ciro ettiğinde ödemenin delilini de meydana getirmiş olmaktadır. Oysa nakit ile yapılmış bir ödemeyi ispat için makbuz ibrazı zorunludur.

Keşidecinin ödemelerini sürekli çek ile yapıyor olması ve çekilen çekin karşılığını muhatap bankadaki hesabında sürekli hazır bulunduruyor olması muhatap banka nezdinde keşidecinin ticari itibarını ve güvenilirliğini arttıracak en önemli

¹¹ Kendigelen, Çek, s. 18; Can/ Güner, s. 217; Poroy, Kıymetli Evrak s. 249; Kayar, s. 151; Poroy, Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 252; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 107, 108; Abdullah Çetin Oğuzoğlu, Özkan Oğuzoğlu, Açıklamalı ve İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları Genişletilmiş 8. Bası, İstanbul 1994, s. 51 vd.

¹² Kendigelen, Çek, s. 18; Halil Can, Semih Güner, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999, s. 217; Poroy, s. 249; Kayar, s. 151; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak ,s. 252; Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukuku, Yenilenmiş 8. Bası, Ankara 2007, s. 173.

etkenlerin başında gelmektedir. Muhatap banka ile müşterisi -keşideci- arasında doğan bu güven ilişkisine dayanarak, müşteri, çeşitli bankacılık hizmetlerinden, bankaca tanınmayan diğer müşterilere nazaran, daha kolay ve hızlı biçimde yararlanır¹³.

1.2. Muhatap Banka Yönünden

TTK m.727 nin yollama yaptığı ve halen yürürlükte olan 5411 sayılı Bank K¹⁴. m. 3 de ise banka kavramının mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını ifade ettiği belirtilmiştir. Ancak bu düzenleme gereği gerek mevduat kabul eden mevduat bankaları gerek özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplayan katılım bankaları çekte muhatap olabilme ehliyetine sahiptir¹⁵.

Diğer yandan eski özel finans kurumları da yeni Bank K. kapsamına alınmış ve açıkça katılım bankası olarak düzenlenmiş olduklarından bu gün için eski özel finans kurumları üzerine de çek keşide edilebilmesinin mümkün olduğu, bu kurumların da katılım bankası olarak örgütleninceye kadar pasif çek- muhatap olma-ehliyetine sahip olduğu kabul edilmektedir (Bank K. geçici m.3 f. 3)¹⁶.

Yargıtay konuyla ilgili bir kararında “*Albaraka Türk Özel Finans Kurumu banka olup bu anonim ortaklık çek hesabından çek karşılıksız çıkarsa suç oluşur*” hükmünü vermiştir¹⁷. Açıklandığı gibi (yürürlükten kalkan 4389 say. k.'daki adıyla

¹³ Kendigelen, Çek, s. 18; Can, Güner s. 217; Poroy, s. 249; Kayar, s. 151; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 252.

¹⁴ 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlükten kaldıran 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı yürürlükteki Bankacılık Kanunu için bkz. RG. 01.11.2005/ 25983 1. Mükerrer sayısı.

¹⁵ Kendigelen, Çek, s. 49. Yazar mevduat ve katılım fonu toplama yetkisine sahip olmayan bankaların çekte muhatap olamayacakları görüşünü benimsemiştir.

¹⁶ Kendigelen, Çek, s. 51. Özel finans kurumları 4389 sayılı eski Bankalar Kanununun geçerli olduğu dönemde m. 20, f. 4-e bendi gereği Çek K.'nun uygulaması bakımından banka kabul edilmekteydi. 5411 sayılı yeni Bank K. geçici m. 3 f.3'e göre “halen faaliyette bulunan özel finans kurumları, bir yıl içerisinde ticaret unvanlarını katılım bankası ibaresini de kapsayacak şekilde değiştirmek ve mevcut durumlarını kanunun finansal raporlamaya ilgili hükümlerine intibak ettirmek zorundadır” hükmüyle bu kuruluşların yeni kanunla uyumlulaşma süresini 1 yıl ile sınırlamıştır.

¹⁷ Y. 10. CD. 17.02.1993, 14474/ 1942 sayılı kararı. Karar metni için bkz. Reisoğlu, 2003 Çek, s. 105; Kararın yasal dayanağını 3182 Sayılı Eski Bankalar Kanunu m. 20 f. 6-e oluşturmaktadır.

özel finans kurumları) 5411 sayılı Bank K. tanımı gereği katılım bankaları da bu konu içerisinde banka gibi değerlendirilmektedir¹⁸.

Ülkemizde çek kullanma alışkanlığının yayılması bankalar bakımından da önemli faydalar sağlamaktadır.

Çekin geniş ölçüde kullanıldığı özellikle ödemelerin kaydı parayla yapılmasını yaygın olduğu ülkelerin bankalarında likiditeyi idame ettirmenin maliyeti çok daha düşüktür. Bankalar kar amacı güden mali kuruluşlardır. Bankaların kârları, açtıkları ve verdikleri kredilerle doğru orantılıdır. İşte bu sebeple bankalar sürekli daha fazla kredi verme amacındadırlar. Ancak bankaların ciddi risklere girip daha fazla kâr elde etmesini engelleyen sebeplerin başında likiditeyi devam ettirememeye endişesi gelir. Likidite; bankalarca, vadesiz mevduatı müşterilerce talep edildiği anda nakit paraya çevirebilme yeteneğidir¹⁹. Bankalar da olası nakit talebini karşılamak için kasasında belirli bir miktar nakit bulundurmak zorunda kalacaktır. İşte olası nakit talebinin karşılanması için hazır bulundurulan nakit miktarının az olması halinde kredi vermeyerek kârından mahrum kaldıkları meblağı da düşük tutmuş olacaktırlar. Ancak nakit olarak bekletilen miktarın yükselmesi halinde bankanın kredi gelirleri de azalama gösterecektir. Hazır olarak bekletilen nakit para beklendiği gibi talep edilmediği takdirde ise iki defa kârdan mahrum kalınmış olacaktır. Bankadaki likiditenin düşük olması bankanın daha verimli daha karlı çalıştığını gösteren önemli bir veridir. Bir ülkede çek kullanımını ne kadar yayılırsa, bankaların çeke tabi mevduata karşılık kasada tutmak zorunda kalacakları nakit para miktarı o oranda azalama gösterecektir²⁰.

Lehtar veya ciranta çekten doğan alacağın kayden hesaba yapılması suretiyle tahsil etmek isterse muhatap banka lehtara nakit ödemek zorunda kalmayacak, çek karşılığı ya muhatap bankada bulunan ya da başka bir bankada bulunan lehtar'a ait hesap hesaba alacak kaydedilecektir. Hesaben tahsil elden çeklerin bedelleri bankalar

¹⁸ Doktrinde de bu konuda fikir birliği bulunmaktadır. Bkz. Bahtiyar, Kıymetli Evrak s. 105; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak s. 244; Poroy, s. 256.

¹⁹ Çelebican (Kalpsüz/ Erem), Çekin İktisadi Önemi, s. 22.

²⁰ Kendigelen, Çek, s. 18, 19; Çelebican (Kalpsüz/ Erem), Çekin İktisadi Önemi, s. 22; Pulaşlı, s. 172, 173.

arasında ve takas odası yoluyla yapılacak mahsup işlemi yoluyla ödenmektedir. Bankalar çeşitli sebeplerle –diğer hesabın bulunduğu banka ile aralarında - borçlu veya alacaklı konumdadırlar. İşte bu sebeple takas odasına ibraz edilen çeklerin büyük bir bölümü karşılıklı olarak mahsup edildiklerinden sonra sadece bakiye meblağların başka bir bankaya ödenmesi gerekli ve yeterlidir. Bakiye meblağlar ise borçlu bankanın alacaklı banka nezdindeki mevduatından düşülmek suretiyle yada Merkez Bankası hesabından alacaklı banka hesabına aktarma yapmak yoluyla ödenmektedir. Böylece ibrazının muhatap bankaya ibrazında karşılığı olan çekin kayden ödenmesi talebi, bankada likiditeleri devam ettirebilmek için bankaların tutmak zorunda oldukları miktarı çok azaltmaktadır. İşte bu sebeplerle bankalar daha fazla kredi açma imkanını bulmaktadırlar²¹.

Diğer yandan çek koçanı sahibi olmanın bir şartı da bir bankada- veya yukarıda açıklandığı üzere katılım bankalarında- çek ile işleyen bir mevduat hesabı açtırmaktır. Gerçek veya tüzel kişi açtırdığı bu çek hesabını kullanmak için de hesabında karşılığını bulundurmamak zorunda kalacaktır. Bankalardaki bu çek hesapları sebebiyle piyasada dolaşan banknot miktarı azalmaktadır. Çek hesaplarını kullanabilmek için dışarıdaki nakit paranın bankaya yatırılmasıyla bankanın kasasındaki değer artar ve banka bu parasal değeri gerek kredi vererek gerekse başka yöntemlerle kullanarak kısa sürede kar elde etme olanağına kavuşabilecektir.

1.3. Ülke Ekonomisi Yönünden

Çek kullanımının yaygınlaşması daha çok kaydi paranın kullanımını sağlıyor olması sebebiyle ülke ekonomisi bakımından da önem taşımaktadır. “Kaydi para” bankaya tevdi edilmiş paraların ya da bankanın açtığı kredilerin meydana getirdiği çeker tabi vadesiz mevduattır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sahibinin dışında bir varlık olarak banka tarafından muhafaza edilir, çek hesabı sahibinin çek keşidesi

²¹ Çelebican (Kalpsüz/ Erem), Çekin İktisadi Önemi, s. 23; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak s. 252; Poroy, s. 249; Pulaşlı s. 172.

üzerine işler²². Bu özellik kaydi paranın durağan, atıl olmasını önler. Buna karşılık kaydi para dışındaki banknot ve madeni paraları bir süre için piyasadan çekip kısa veya uzun süreli sabit tutma seçeneği vardır. Bu durumda piyasa talebinde bir azalma meydana gelebilecektir. İşte ülkede kaydi para oranı kullanımdaki paraya oranla ne kadar fazla olursa ekonomi o kadar hareketli olmaktadır. Kaydi para banka ile kredi alan arasındaki bir ilişkinden kaynaklanıyorsa kredi alan, ticari hayatın akışı gereği krediyi ödemelerde kullanacaktır. Aksi durum yani faiz ile aldığı krediyi bankada durağan atıl bir vaziyette tutması beklenemez. Diğer bir ihtimalde çeke tabi vadesiz mevduat, hesap sahibinin bankaya yatırdığı paradan meydana gelmişse banka bu parayı bir diğer müşterisine kredi olarak verme böylece kullanıma çıkarma imkanına sahiptir.

Çek keşide ederek ve kaydi para kullanılmasını tercih ederek böylece ödemede bulunma usulünün gelişmesi, iktisadi kaynakların tahsis şekli üzerine önemli olumlu etkiler yaratabilmektedir. Azgelişmiş ve çek kullanımının henüz yaygınlaşmadığı bu sebeple nakit para kullanılarak ödemelerin yapıldığı ülkelerde, banknot matbaası kurma ve işletme, yüksek kalitede mürekkep ve para kağıdı temin etme, banknot basma, eskiyen banknotları değiştirme ve banknotları koruma görevi büyük masraf ve külfet getirmektedir. Çekin kullanımı ile kamu gelirlerinin önemli bir kısmının harcandığı bu kalemler için çok daha az, giderek sembolik masraflar yapılmaya başlanacaktır²³.

2. ÇEKİ GÜVENİLİR KILAN HUKUKİ ÖZELLİKLERİ

2.1. Kıymetli Evrak Özelliği

Çek bir kıymetli evrak çeşididir. Bu sebeple İİK'nın TTK'nın ve ilgili diğer mevzuatın kıymetli evraka ilişkin hükümleri çek'e de uygulanmaktadır. Çekle sıkı

²² Çelebican (Kalpsüz/ Erem), Çekin İktisadi Önemi, s. 24; Kendigelen, Çek, s. 19; Can, Güner, s.217; Poroy, s. 249; Kayar, s. 151; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 252; Pulaşlı, s. 172, 173; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 108.

²³ Kendigelen, Çek, s. 18, Çelebican (Kalpsüz/ Erem), Çekin İktisadi Önemi, s. 25; Can/ Güner, s.217; Poroy, s. 249; Kayar, s. 151; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 252; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 108; Pulaşlı, s. 172.

sıkıya bağılı olan hakkın ileri sürülebilmesi, muhataptan çekin karşılığının ödenmesinin talep edilmesi için senedin (TTK m. 557, 558 hükümleri gereğı) ibrazı, bu hakkın devri için ise senet üzerindeki zilyetliğin (TTK m. 557, 559 hükümleri gereğı) nakli zorunludur. Muhatap ancak (TTK m. 558 hükmü gereğı) ödeme karşılığında çeki teslim alır ise borcundan kurtulabilecektir. Aksi takdirde ödemiş olduğu çek bedelini tekrar ödemek zorunda kalabileceğı gibi keşidecinin hesabına alacak kaydedemeyecektir²⁴.

2.2. Kanunen Emre Yazılı Senet Olma Özelliğı

Çek kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır (TTK m. 697 f. 1). Bu sebeple açıkça emre kaydını taşımasa bile bir gerçek veya tüzel bir kişinin adına keşide edilmeyen çek emre yazılı çek olarak kabul edilecektir. Ancak çekin nama ya da hamiline yazılı olarak keşide edilmesi yasal olarak mümkündür²⁵. Bu sebeple hakkında özel bir hüküm bulunmadığı sürece ve mahiyetine uygun düştüğü ölçüde nama, emre, ve hamiline yazılı kıymetli evraka ilişkin genel hükümler çek hakkında da uygulanacaktır²⁶.

2.3. Kambiyo Senedi Olma Özelliğı

Bono ve poliçe gibi çek de bir kambiyo senedi çeşididir. Bu sebeple kambiyo senetlerine ilişkin mevzuat hükümleri çekler hakkında da doğrudan uygulanacaktır. Çek, TTK m.692-735. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bir kambiyo senedi olma

²⁴ Reisoğlu, Çek, s. 22; Kendigelen, Çek, s. 33; Doğanay İsmail, TTK şerhi, II. C. 4. Bası, İstanbul 2004, s. 1729 vd.

²⁵ TTK m. 697: “Emre yazılı” kaydıyla veya bu kayıt olmadan muayyen bir kimseye; Emre yazılı değildir kaydıyla veya buna benzer bir kayıtlı muayyen bir kimseye veya hamile ödenmek üzere keşide edilebilir. Muayyen bir kimse lehine olarak veya “hamiline” kelimesinin yahut buna benzer bir tabirin ilavesiyle keşide kılınan çek hamiline yazılı bir çek sayılır. Kimin lehine keşide edildiğı gösterilmemiş olan çek hamile yazılmış çek hükmündedir.” hükmü ile çekin emre, nama ve hamiline düzenlenme ölçülerini sıralamıştır.

²⁶ Örneğın eksik nama yazılı senetlere ilişkin TTK m. 568 hükmü, kanun koyucunun açıkça saklı tutmuş olması nedeniyle çekler hakkında uygulanmayacaktır. Başka bir ifadeyle bir kişinin adına yazılı olmakla birlikte hamiline kaydını taşıyan çek artık eksik nama yazılı senet değil doğrudan hamiline yazılı kıymetli evrak olarak kabul edilecektir (yuk. 25. dn. TTK m. 697 f. 2, 3). Kendigelen, Çek, s. 34; Doğanay, s. 2121.

özelliği sebebiyle çek, temel ilişkiden bağımsız, soyut bir kıymetli evraktır (BK m.114 f. 2, BK m.18). Kanunen sıkı şekil şartlarına tabidir (TTK m. 692). Çek üzerindeki imzalar birbirinden bağımsızdır (TTK 730 f. 1, b. 3, 589). Çekin ödeneceğine yönelik bir garanti fonksiyonu vardır (TTK m. 730 f. 1-b. 3, 4, 7; m.459, 597, 614). Çekin karşılığının ödenmemesi halinde keşideciye ve varsa cirantalara ilişki müracaat hakkı vardır (TTK m.720 vd.). Emre ve hamiline yazılı kıymetli evrak açısından geçerli olan iyi niyetle çek'i iktisap eden kişinin korunmasına yönelik düzenlemeler (TTK m. 704,730 f.I-1 b. 5, TTK 599) kapsamında geniş tedavül güvenliği bulunan, böylece kamu güvenliğine sahip bir senettir²⁷.

TTK tasarısının madde gerekçelerine ilişkin bölümünde, çekin kambiyo senedi olarak kabul edilmesine yönelik doktrindeki eleştiriler doğrultusunda çekin kambiyo senedi vasfının sona erdiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda kambiyo senetleri konusunda ilk hüküm olan TTK m. 582 de değişiklik yapıldığı belirtilmiştir. Tasarıya ait m. 670 metni “sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi; kambiyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir” şeklindedir. Ancak doktrinde Kendigelen, madde değişikliğindeki farklılığın “akit” yerine “sözleşme” kelimesinin kullanılmasından ibaret olması ve diğer ilgili hükümlerde bir değişikliğe gidilmemesi karşısında, tasarı bakımından da çekin kambiyo senedi vasfını korumakta ve bu nedenle kambiyo senetlerine tabi olmaya devam etmekte olduğu görüşünü dile getirmiştir²⁸.

2.4. Nitelikli Havale Olma Özelliği

Kanunen emre yazılı bir kıymetli evrak olarak düzenlenen çekin temelinde de, poliçedeki gibi bir havale ilişkisi vardır. Bu sebeple çek kullanımında da üçlü bir ilişki ile karşılaşılmaktadır. Bu ilişkinin taraflarından çeki keşide eden keşideci, çekle

²⁷ Kendigelen, Çek, s. 34; Pulaşlı, s. 170; Doğanay, s. 2097, 2161, 2129.

²⁸TTK tasarısı ile çek hukukunda yapılmak istenen değişiklikler ile ilgili ayrıntılı değerlendirme ve eleştiriler için bkz. Kendigelen, Çek, s. 400-411; TTK tasarısı ile ilgili diğer ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Bahtiyar, TTK Tasarısının Değerlendirmesi, s. 177-234. Yazar eserinin ilk bölümünde TTK tasarısının dil yönünden nasıl daha iyi olabileceği yolunda örneklerle açıklama ve önerilerde bulunmuştur. TTK tasarısının dil konusundaki eksiklikleri, sistematige ve tasarının tümüne yönelik ayrıntılı değerlendirme ve çözüm önerileri hakkında bkz. Erdoğan Moroğlu, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, 5. Baskı, İstanbul 2007.

işleyen hesabın bulunduğu mevduat veya katılım bankası olan muhataba, lehine çek keşide edilen lehtara veya çeki ondan devralan hamil'e kendi hesabına belirli bir bedeli ödeme, aynı zamanda hamile de çek bedelinin muhataptan talep etme yetkisini vermektedir.

Çeki genel olarak kabul edilen adi havaleden ayıran ona farklılık veren özellikleri; çek'e ilişkin hükümlerin kanunda saklı tutulması (BK m. 462 f. 2), yine adi havalenin konusunun BK m. 457'de düzenlendiği üzere paranın yanında, kıymetli evrak gibi başkaca misli şeyler olmasına karşın, çek ancak belirli bir bedelin ödenmesi için çekilmesi (TTK m. 692), BK m. 461 f.1 gereği adi havale de havale verenin havale alana verdiği tahsil yetkisini alabilmesine karşılık çekte keşidecinin bu yetkiyi geri alamaması (TTK m. 730 f. 1), ödememeden sorumlu tutulması (TTK m. 591) ,BK m. 431 f. 2 gereği adi havalede ödeme havale göndericisinin havale ödeyicisi tarafından kabul edilene kadar havaleden rücu edebilmesine rağmen, çek keşidecinin “çekten cayma” imkanının ancak ibraz süresinin sonunda kullanılabilmesi ve çekte kabul yasağı bulunması (TTK m.696, 711 f. 1) Çekin ödenmemesi halinde hamilin çek keşide edene ve ayrıca varsa imzası ile sorumluluk altına girmiş olan diğer cirantalara ve avalistlere özellikle kambiyo senetlerine özgü takip yoluna (İİK m.167 vd.) müracaat edilebilmesidir. BK'nın havaleye ilişkin düzenlemeleri ancak çek hakkındaki yasal düzenlemeleri ile çekin özelliklerine aykırı düşmediği sürece kullanılabilir²⁹.

Bir diğer kıymetli evrak olan poliçenin çek ile benzerliklerinin yanında önemli farklarının da bu aşamada şöyle özetleyebiliriz: Çekte muhatap ancak bir banka olabilmektedir (TTK. m. 694, 727 ile Bank K. m. 3). Bu kuruluşların dışındaki kişiler üzerine çekilen çekler havale hükmünde sayılmıştır. Poliçenin tam tersine çekte kabul yasağı vardır (TTK m. 696). Kanunen emre yazılı bir senet olarak düzenlenen çek, üzerine yazılacak açık bir kayıt ile nama düzenleneceği gibi poliçeden farklı olarak hamiline de düzenlenebilir. Bu sebeple çek üzerinde lehtarın adının açıkça yazılması zorunlu olmayıp, kimin lehine keşide edildiği belli olmayan çekler de hamiline çek olarak kabul edilir (TTK m. 697). Poliçenin aksine çekte vade

²⁹ Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Bası, Ankara 1997, s. 1033; Kendigelen, Çek, s. 34, 35; Doğanay, s. 2112, 2120, 2121, 2133; Pulaşlı, s. 170.

yoktur. Çek üzerine yazılan “vadesinde geçerlidir”, “vadelidir” şeklindeki açıklamalar geçersiz olup yazılmamış kabul edilir. Çek görüldüğünde ödenir (TTK m.707 f. 1) Poliçenin vadesinde ödenmemiş olması sadece hukuki sorumluluk doğurmaktadır. Ancak süresinde ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması keşideci aleyhine hukuki sorumlulukların yanında cezai sorumlulukları da beraberinde getirir (Çek K. m. 16).

2.5. Ödeme Aracı Özelliği

Diğer kambiyo senetlerinin kredi vasıtası olarak kullanılmasına karşın, çek kural olarak kredi vasıtası değil bir ödeme vasıtasıdır. Bu sebeple çek bir borcun ifası amacıyla verilir. Bu sebeple çekin teminat olarak verildiği veya hatır için verildiği gibi ödeme amacı dışındaki bir amaçla verildiğini iddia eden kişinin iddiasını ispatla yükümlüdür.

Yargıtay konuyla ilgili kararlarında çek’in borcun ifası amacıyla verilmesi hali dışındaki iddialarla ilgili olarak iddia edenin iddiasını ispatla yükümlü olduğunu ve bu iddiayı ispat sırasında HMUK m.287 gereği yazılı delil kullanma zorunluluğu olduğunu belirtmiştir.

“ ...Çek bir tediye vasıtası olup vadesi gelmiş bir borca karşı düzenlemiş olduğunun kabulü gerekir. Bu durumda davalı tarafın davaya konu çeklerin ayrı bir borç ilişkisi nedeniyle verildiğini kanıtlamaları icap ederken mahkemece kanıt yükünün davacı tarafta olduğunun kabulü ile yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir”³⁰.

“...davacı borçlu olmadığına tespitine karar verilmesini istemiş ve davanın reddine ilişkin karar, davacı tarafça temyiz edilmiştir. ...özellikle davacı bir tediye vasıtası olan çekin, ileride davalı tarafından teslim edilmesi kararlaştırılan mal karşılığı avans olarak keşide edildiğini kanıtlayamamış ve davalı da yeminini eda ederken kanıt yükünü üstlenecek bir konuma girdiğini kabule elverişli ifadelerle yer

³⁰ Y. 19. HD. 03.02.1995 E.10819, K.629, tam metin için bkz. Gönen Eriş, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş Güncellenmiş 5. Bası, Ankara 2004 , s. 52.

*vermemiş bulunduğunun anlaşılmasına göre... usul ve yasaya uygun hükmün onanması gerekmiştir*³¹.

*“...hatır çeki olduğu savunmasının ispatı ancak yazılı belge ile olur”*³².

Çekin ödeme aracı olarak kabul edilmesinden amaç çekin sadece bir hizmet ya da alım satım sözleşmesinden kaynaklanan ve karşı edimi yerine getiren bir borcun ödenmesi amacıyla keşide edilebilmesi değildir. Bu anlamda örneğin karz akdine dayalı olarak ödünç verilen paranın ödenmesi veya ileride yerine getirilmesi gereken bir edime karşı edime dayalı bir borcun ifası için ödeme amacının kapsamı dışında görmek ve bu nedenlerle çek keşidesinin çekin ödeme amacı olmaktan çıkartıp, kredi aracı haline getireceği sonucuna ulaşmak hatalıdır. Aksine tüm bu olasılıklarda çek'in ödeme amacı ile düzenlendiği açıktır³³.

İspat yükü orununun çözümünde doktrin, Yargıtay'ın değerlendirmesine katılmaktadır. Çek keşideci tarafından tanzim edilen bir belge olduğuna ve çekin keşidesinin de soyut bir havale niteliği taşımasına göre, çekin hangi amaçla keşide edildiği keşideci tarafından ve HUMK 287 vd. hükümleri gereği ancak yazılı bir belgeyle kanıtlanması gerektiği Yargıtay'ın kararlarındaki temel görüşünü oluşturmaktadır. Bu görüşten hareketle çekin ödeme amacı dışında bir sebeple verildiği iddiasında bulunan keşideci iddiasını ispatla yükümlü olmalıdır.

Ancak çekin ödeme amacı ile değil de başka amaçlarla verildiğini lehtar ileri sürerse bu durumda ispat külfeti MK m. 6 gereği yer değiştirecek ve iddia, sahibi tarafından ispatlanacaktır³⁴.

³¹ Y. 19. HD. 17.02.1995 E.3420, K.1275. Tam metin için bkz. Eriş, Çek 2004, s. 53.

³² Y. 12. HD. 28.12.2002 E.465, K.1501. Tam metin için bkz. Eriş, Çek 2004, s. 88.

³³ Kendigelen, Çek, s. 37; Poroy, s. 248; Kayar, s.153; Oğuzoğlu/ Oğuzoğlu, s. 51, Pulaşlı s. 170; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 252.

³⁴ Kendigelen, Çek, s. 40.

2.6. İfa Uğruna Edim Özelliği

Bir para borcu için çek keşide etmek borcu yenilemek anlamına gelmez. Başka bir deyişle çekin teslimi ile birlikte asıl borcun ifa edilmiş sayılmamakta, bu bakımdan çek verilmesi nakit ödeme gibi ifa yerine değil ifa uğruna bir edim olarak kabul edilmektedir (BK m. 114 f. 1)³⁵.

Bu durumda lehtar ibraz sürelerini geçirmek ya da icra takibine ilişkin talep haklarını zaman aşımı sebebiyle kaybettiği takdirde bu durumda şartları bulunmak kaydıyla kambiyo hukukuna özgü sebepsiz iktisap davasına ya da temel sözleşmeden kaynaklanan talep hakkına dayanabilecektir³⁶.

Ancak kambiyo taahhüdünün ifa yerine yapıldığının açıkça kararlaştırıldığı durumlarda asıl borç, yenileme suretiyle sona ermiş olacaktır. Eski borcun yerine sadece kambiyo borçlusu alacak, ayrıca aslı borçla birlikte ona bağlı ayni ve şahsi teminatlar sona ereceği gibi asıl borca ilişkin sakatlıklar ve defiler de ileri sürülemeyecektir (BK. m. 114 f. 1, 505 f. 1)³⁷.

³⁵ Kendigelen, Çek, s. 40.

³⁶ Kendigelen, Çek, s. 41.

³⁷ Kendigelen, Çek, s. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHATABIN GÜVEN ARTTIRICI İŞLEMLERİ

1. BLOKE (TEYİTLİ) ÇEK UYGULAMASI

1.1.Genel Olarak

Çek hukukunda muhatap sıfatı mali durumu son derece güçlü olan bankalara ve katılım bankalarına tanınmıştır. Bu özelliklerine rağmen çek hukuku içerisinde muhatabın çek borçlusu sıfatını alması diğer bir deyişle kabul, ciro ve aval işlemlerini yapması yasaktır. Bu sebeplerle hamilin elindeki çekin karşılığının çıkması keşidecinin “basiretli bir tacir” olmasına bağlı kalacaktır.

Hamil, çekle ödemeyi kabul ederken, keşidecinin bankada çeki karşılamaya yetecek mevduatı ve kredisi olduğundan ve muhatabın da çekin ibrazında karşılığının ödeneceğinden emin olmak isteyecektir³⁸.

Her ne kadar bunu temin için Çek K.’da çeşitli cezai hükümler³⁹ tesis edilmişse de yine de bu tedbirler açığa çek çekilmesini önleyememiştir⁴⁰. Özellikle gerçekte olmayan kişiler adına çek karnesi düzenlendiğine de zaman zaman rastlanması⁴¹ çek ile ödemeyi güçleştirmektedir.

İşte bu süreçte keşideci ve muhatap, çek hukukuna aykırı olmayacak bir biçimde, çeki güvenilir kılmanın böylece hamilin tüm tereddütlerinin giderilmesi ve çekin

³⁸ Sadi Abaç, Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karışığın Bloke Edilmesi, Batider, 1960, C. III, S. 1, s. 139.

³⁹ Çek K. m. 16, 10.

⁴⁰ Çek K. tasarısı taslağı ise hapis cezasını öngören sistemden tamamen vazgeçmiştir. Tasarıya göre karşılıksız çek keşide etme suçu objektif sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak nitelendirilmiştir. Yalnızca adli para cezasının öngörüldüğü tasarıda, tekerrüre yönelik hükme ise yer verilmemiştir. Kendigelen, Çek, s. 427.

⁴¹ Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “Sahte nüfus cüzdanı ile çek düzenlemek dolandırıcılık suçunu oluşturur” hükmünü vermiştir. Y. 10. CD. 31.01.1994, E.11693, K.599. Kararın tam metni için bkz. Eriş, Çek 2003, s. 798.

tedavülünün artması için çekin karşılığının bloke edilmesi yöntemini uygulamaya başlamışlardır.

1.2.Teyitli Çekin Hukuki Durumu

Bloke çek uygulamasının kanunda açıkça düzenlenmemiş olması⁴² çeklerin karşılığının muhatap tarafından teyit edilemeyeceği konusunda doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Doktrindeki bir görüşe göre; çekin karşılığının muhatapça teyid edilmesi çekteki kabul yasağına açık aykırılık teşkil eder⁴³.

Doktrindeki bu görüşün aksine bazı yazarlar çekin karşılığının bloke edilmesinin kabul yasağı ile aynı olmadığını, özellik fark olduğunu, bu uygulama sayesinde çekin güvenilirliğinin ve kullanımının artacağını, kanunda teyidin açıkça da yasaklanmamış olması sebebiyle bu uygulamanın yasal olduğu görüşünü savunmuşlardır⁴⁴.

Doktrinde bu konu tartışmalı olduğu halde⁴⁵ Y. HGK, 1973 yılında verdiği kararında teyitli çek uygulamasının geçerliliğini kabul etmiştir⁴⁶.

⁴² Ali Bozer, Celal Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2004, s. 120; Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998, s. 129; Oğuzoğlu/Oğuzoğlu, s. 57; TTK tasarısında da bu yönde bir düzenleme yoktur. Tasarının çek ile ilgili bölümlerinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. Kendigelen, Çek, s. 399- 411.

⁴³ Adnan Ahıska, Çek, İstanbul 1954, sh. 37; Kınacıoğlu, "Türk hukukunda İsviçre sistemi benimsenmiş ve teyit sistemi kanunen benimsenmemiş olduğundan, muhatapın çekin üzerine yazacağı teyid şerhi ve benzeri kayıtlarla hamile karşı herhangi bir vecibe üstlenemeyeceği" kanaatindedir. s. 276.

⁴⁴ Kalpsüz (Erem/ Çelebican), Çekin Hukuki Yönü, s. 79; Abaç, a.g.m., s. 139 vd.; Reisoğlu, Çek, s. 138; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1131; Müge Tekil, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997, s. 106 .

⁴⁵ Oysa Fransız Hukukunda çekin teyidi ve vizesi kanunla düzenlenmiş olup bu konuda bir tartışma yaşanmamıştır. Reha Poroy, Fransız Çek Hukukundan Gelişmeler, Batider, Aralık 1981, C. XI- S. 2, s. 23.

⁴⁶ Y. HGK. 22.09.1973, E.587, K.719, İKİD, 1974, s. 157, s. 2521 vd., aynı yönde verilmiş çok sayıda daire kararları da vardır. Örnek olarak "bankaca çekin arkasına yazılan bloke kaydı, çeki teyitli çek haline getirir. Bu kayıttan dolayı muhatap banka hamile karşı çekten ayrı olarak sorumlu olur."Y. 11. HD. 22.03.1991, 1901 E., 2038 K., Eriş, Çek 2003, s. 55.

Her ne kadar yasada açık bir düzenleme olmasa da ve doktrinde bu husus tartışmalı olsa da Yargıtay'ın uygulaması karşısında resmi kuruluşlar özellikle vergi ve gümrük daireleri, şeker fabrikaları çek ile yapılan ödemelerde çekin teyid edilmiş olması şartını aramaktadırlar⁴⁷.

Kabul beyanı muhatabın müstakil ve mücerret bir borç altına girmesine sebep olan bir irade beyanıdır. Oysa TTK m. 696 “Çek hakkında kabul muamelesi cari değildir. Çek üzerine yazılmış kabul şerhi yazılmamış sayılır” hükmü çekte kabulü yasaklar. Yasa koyucunun bu yasaktaki amacı çekin kabul şerhi ile tam olarak para gibi tedavül özelliğini kazanmasını engellemektir. Zira o durumda Merkez Bankasının para basma tekeli fiilen sona erebilecektir. Bu yasak aynı zamanda muhatabın keşideci ile aynı safta kambiyo borçlusu olmasını engellemek bakımından önemlidir (TTK m.701 f. 3). Kabul yasağı düzenleniş yeri ve içeriği itibariyle sadece kambiyo taahhütlerine ilişkin olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle banka, borçlar hukuku hükümlerine göre garanti veya kefalet sorumluluğu altına girebilmektedir. Bu sebeple bankanın çek üzerine yazdığı kabul şerhi yazılmamış sayılmasına karşın teyit şerhi ve benzeri kayıtlar bankayı BK kapsamında sorumluluk altına sokacaktır⁴⁸.

Karşılığın teyit edilmesiyle, muhatap çekin keşide edilmesinden haberdar olduğunu, kendi kayıtlarına göre keşidecinin hesabında teyit'e karşılık gelecek miktarın var olduğunu ve ibraz süresi içinde ibraz edilirse teyid edilen miktarın karşılığını ödeyeceğini beyan etmiş olmaktadır. Yani muhatabın yükümlülüğü ibraz süresi ile sınırlıdır. Oysa kabulde muhatap senet üzerindeki yazılı meblağı zamanaşımı süresi içinde ödemekle mükelleftir⁴⁹.

⁴⁷ Abaç, a.g.m., s. 142; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1131; Coşkun, s. 25; Ali Bozer, Celal Göle, Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2002, s. 180 vd.; Göle/Bozer, Kıymetli Evrak, s. 120; İmregün, s. 129

⁴⁸ Reisoğlu, Çek, s. 138; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1132; Kendigelen, Çek, s. 297, 298; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 124; Orhan Nuri Çevik, Gerekçeli İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulamasına İlişkin Mevzuat, Gözden Geçirilmiş 2. bası, Ankara 1993, s. 660; Doğanay, s.2120. Yazar, çek üzerine yazılmış kabul beyanı ile ilgili olarak; çekin hamili, muhatabın böyle bir kabul beyanına güvenerek ibraz ve protesto süresini kaçırmış ise çekten doğan müracaat hakkının düşeceğini belirtmiştir.

⁴⁹ Abaç, a.g.m., s. 140; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1132; Bloke çekin kabul yasağına aykırı olduğu iddiasıyla ilgili olarak bkz. Kınacıoğlu, s. 276.

Poliçenin kabulünde muhatap müstakil ve mücerret bir borç altına girer diğer bir deyişle karşılığı hazır olsun olmasın senette yazılığın meblağı ödemek zorundadır. Oysa çekin teyidinde muhatap belirli koşulların varlığı halinde hamile olumlu cevap verir. Muhatabın borcu asıl borca bağlı ferî nitelikli bir borçtur. Muhatabın yükümlülüğü var olduğunun bildirdiği karşılığı belirli şartlara uyarak talep edilmesi halinde ödemekten ibarettir⁵⁰.

1.3. Çekteki Teyit Şekli

Muhatab, çekin teyidini “teyit edilmiştir”, “karşılığı mevcut ve hamil emrine amadedir”, “karşılığı vardır” ,”iş bu çekin natık olduğu meblağ nezlîmizde mevcut olup bloke edilmiştir” “iş bu çekin muhteviyatı olan yalnız TL hesapta bloke edilmiştir”, “hesapta bloke edilmiştir, şeklindeki bir kayıtla sağlamaktadır. Bu kaydın altının bankanın yetkilisi veya yetkilileri tarafından imzalanması gerekmektedir⁵¹.

Çekin teyit şerhine tarih konulması veya bir yer ismi yazılması zorunluluğu olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır⁵². Yargıtay kararlarında ise teyit tarihinin bankanın ödeme yükümlülüğünü etkileyecek bir önem arz ettiği belirtilmektedir⁵³.

⁵⁰ Kalpsüz (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 80; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1132.

⁵¹ Kendigelen, Çek, s. 384 ve dn. 26 da belirtilen Yargıtay TD'nin 10.10.1970 tarih ve 2786/3143 sayılı kararı (Batider, 1970, S. 4, s. 846); Abaç, a.g.m., s. 141; Pulaşlı, s.178; Müge Tekil, s. 112; Reisoğlu, Çek, s.139; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 124; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Kitabı, İstanbul 2004, s. 245; Bozer/ Göle, Kıymetli Evrak, s.120; Eriş, Çek 2004, s. 125; Kınacıoğlu, s. 276; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1133 ve dn. 13,14. Yazar, Alman hukukunda teyit şerhi senedin arka yüzüne yazılmakta olduğunu ancak ön yüzüne da teyitli çek damgası vurulmasının zorunlu olduğunu, Fransada çekin sadece imzalanmak suretiyle teyit edileceğini belirtmiştir. İngiliz ve Amerikan hukuklarında ise teyit şerhinin mutlaka çekin ön yüzüne yazılması gerektiği bilgisini vermiştir. Alman Hukuku uygulamasındaki farklı görüş için Karş. Kendigelen, Çek, s. 383 ve dn. 24.

⁵² Teyit tarihinin yazılmasının gerektiği yönünde görüşler için Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s.273; Celal Göle, Çek Hukuku, Ankara 1989, s. 52; Kendigelen, Çek. s. 299; aksi yönde görüşler için Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1133; Kalpsüz (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 81.

⁵³ “... Kabule göre de çekin muhatap banka tarafından teyidinde ve bankaya ibrazında tarih bulunmadığından çek bedelinden dolayı sorumlu olup olmayacağını yargılamayı gerektirdiği, uyuşmazlığın dar yetkili merci tarafından çözülemeyeceğinin gözetilmemesi de isabetsizdir.” Y. 12. HD. 24.01.1995, 16180 E., 677 K., Eriş, Çek 2004, s. 130.

Muhatap çeki teyit ettikten sonra keşideci keşide tarihini değiştirirse bloke süresi kendiliğinden uzayacak mıdır? Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “muhatap tarafından çekin karşılığı bloke edilip çek üzerine veya arkasına teyit şerhi ve tarihi yazıldıktan sonra keşideci tarafından keşide tarihinin değiştirilmesi halinde bu değişiklik banka yetkililerince onanmadan ve gerekli şerh düşülmeden muhatap için geçerli kabul edilmeyeceği ve bankanın ilk (eski) keşide tarihi ile bağlı olacağı” hükmünü vermiştir⁵⁴.

Her ne kadar doktrinde ve Yargıtay kararlarında “karşılığı mevcuttur” ibaresi teyit için yerli sayılsa da bu ifade yalnızca karşılığının mevcut olduğunu açıklamakta, zorlama bir yorum ile daha fazla anlam yüklenmemesi gerektiği görüşüne katılmaktayız. Zira hamil bakımından çekin teyitli olduğu sadece çek üzerindeki ifadeden anlaşılabilir. Bu ifadenin ise açık, net ve herhangi bir yanlış anlamaya sebebiyet vermeyecek şekilde olması gerektiği görüşüne katılıyoruz. Bu sebeple “görölmüştür”, “karşılığı mevcuttur” gibi ifadeler kullanımı çok az olan vize işlemi kapsamında değerlendirilmelidir. Örneğin keşideci muhatabın talebi üzerine yüksek miktardaki ithalat ödemesi için kullanılmak üzere çekin teyidini istediğini var sayalım. Muhatap “karşılığı mevcuttur” ibaresini yazıp yetkili temsilcileriyle imzalatırsa bu çekin vize edilmiş çek olarak kabul edilmelidir. Bu sebeple çeki teslim alan hamile karşı teyit sebebiyle sorumlu olmayacaktır. Herhangi bir sebeple hesapta var olan karşılık, ibraz süresi içinde hesaptan çıkarsa çeki ibraz eden hamil karşılığını alamayacak ve bu durumdan doğrudan bankayı da sorumlu tutamayacaktır. Ancak şüphesiz keşidecinin muhatap bankaya karşı çek sözleşmesi gereği ve kefalet sözleşmesi gereği BK kapsamında uğradığı zararları talep ve tazmin etme hakkı saklıdır. Açıklanan sebeplerle çek üzerinde sadece karşılığın belirli bir tarihte var olduğunu belirten kayıtların teyit kapsamında değerlendirilmeyeceği görüşüne katılıyoruz⁵⁵.

⁵⁴ Y. 11. HD. 17.09.1986, E.3780, K.4484. Tam metin için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 815 vd.

⁵⁵ Müge Tekil, s. 112,113. Bu görüşü ve yazarın eleştirisini haklı bulan Kendigelen, s. 386.

Muhatabın çek üzerine teyit şerhi koyabilmesi için bütün zorunlu unsurları içermesi özellikle bedel kısmının doldurulmuş olması gerekmektedir⁵⁶ (TTK m.692). Aksi halde muhatap şeklen geçerli olmayan bir çeke koyduğu teyit şerhi sebebiyle genel hükümler çerçevesinde sorumluluğu doğabileceği gibi bir açık çeki miktar belirtmeksizin teyit eden muhatap iyi niyetli çek hamiline karşı sonradan doldurulan çek bedelini ödemekle yükümlü kalabilecektir⁵⁷ (TTK m. 20 f. 2, Çek K. m. 2).

Konu ile ilgili kararında Yargıtay, “bloke çekin garanti kapsamı, bu çekin geçerliliğine ve süresinde ibrazına bağlı bir garantidir” hükmünü vermiştir⁵⁸. Bu yöndeki hükümleri ile Yargıtay kanaatimizce uygulamada teyitli çekin tüm zorunlu unsurları tamamlandıktan sonra tedavüle çıkarılmasını sağlamakta böylece ortaya çıkması muhtemel hukuki sorunların önüne geçmek istemektedir.

Gerçekten de teyit edilmiş olmasına rağmen diğer zorunlu unsurları bulunmayan bir çek keşideci tarafından veya hamil tarafından rahatlıkla istismar edilebilecektir. Kaldı ki çekin üzerindeki kayıtlardan herhangi birinin değiştirilmesi halinde bunun keşideci tarafından paraf edilmesi yeterli olmayıp aynı zamanda muhatap tarafından onaylaması zorunluluğu vardır⁵⁹.

Türk hukukunda yabancı para ile çek keşide edilmesi yasaldır. Bu sebeple yabancı para ile keşide edilmiş çek üzerine bloke kaydı konulması da yasaldır. Ancak karşılığının TL veya döviz olarak ödenmesi çekin ait olduğu hesabın döviz veya TL

⁵⁶ TTK m. 692 zorunlu unsurlar olarak özetle: çek kelimesi, belirli bir bedelin ödenmesine ilişkin kayıtsız şartsız havale, muhatap, ödeme yeri, keşide günü ve yeri, keşidecinin imzası, Çek K. 3167 sayılı Çek K. nın 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklikleri ile çek üzerinde vergi numarası bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Kendigelen (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), s. 190.

⁵⁷ Kendigelen, Çek, s. 386; Coşkun, s. 26.

⁵⁸ Yargıtay 11. HD. 21.05.2001, E.2359, K.4474, Eriş, Çek 2004, s. 133. Bankalar da yasal unsurlarından bir eksik olan örneğin” keşide yeri olmayan bir çek için bankanın bloke kaydı olsa da ödeme yükümlülüğünün doğmayacağı” düşüncesinden hareketle ödeme yapmayabilmektedirler. Dışbank Kitapları, No:6, Çek Rehberi, 2004,[y.y.], s. 55 vd.

⁵⁹ Y. 11. HD. 17.09.1986 E.37, K.4484 “teyitli çekte keşide tarihi değiştirilmişse bu değişikliği banka yetkililerince onanması gerekir.” Kararın tam metni için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak , C. 2, s. 815 vd.

olup olmadığın göre değişecektir. Ayrıca Çek K. m.10 gereği dövizli çeklerde yasal garantinin TL üzerinden yapılacağı görüşü belirtilmiřtir⁶⁰.

1.4. Çekin Teyid Edilmesinin Sonuçları

Çekin teyidinden sonra muhatap bankanın sorumluluğunun boyutuna ilişkin olarak bir kesinlik bulunmamaktadır. Somut olarak banka ibraz süresi içinde senet bedelinin hamil lehine bloke edildiğini belirtmektedir. Keşideci ibraz süresi içinde artık provizyonu üzerinde tasarrufta bulunamaz. Banka teyit ettiği çeki süresi içinde ibraz eden hamile karşı karşılığı bulunmadığı gerekçesiyle ödemezlik yapamaz⁶¹. Doktrinde bazı yazarlar muhatapın teyit ile genel hükümlere tabi “karşılığın mevcudiyetine bağlı fer’i bir borç” altına girdiği kabul edilmektedir⁶². Buna karşılık Yargıtay, bu sorumluluğu “çekten bağımsız bir sorumluluk” olarak kabul etmektedir⁶³.

Teyidin kabul beyanından farkları olması sebebiyle muhatap hiçbir zaman kabul eden durumuna girmez. Çek üzerine teyit şerhi vermekle muhatap kambiyo borçlusunu sıfatını kazanmış olmamaktadır. Bu sebeple muhatapın sorumluluğu müracaat borçlularının sorumluluğuna benzemektedir. Teyit işlemini yapan muhatapın sorumluluğu ibraz süresinin sonuna kadar devam eder. Bu sürenin sona ermesiyle muhatapın sorumluğu ortadan kalkacaktır. Çekin teyidi ibraz süresini uzatan bir işlem değildir. İbrahim sürelerinden sonra muhatapın ödeme yükümlülüğu ortadan kalkacaktır. Normal çeklerde ibraz anında provizyon var ise ödeme yükümlülüğu bulunan ve ifadan kaçındığı taktirde hamile karşı haksız fiil hükümlerince sorumlu tutulabilecek olan muhatap çeki teyit etmekle hamile karşı bir borç altına girmiş olmaktadır. Teyit işlemi ile muhatap hamile hitaben çek bedelinin mevcut olduğunu ve ibraz süresi içinde bloke edilerek hamilin emrine hazır tutacağı

⁶⁰ Geniş açıklama için Bkz. Celal Göle “Yabancı Para İle Düzenlenen Çeklerin Ödenmesinde Karşılaşılan Sorunlar” Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 97 vd.

⁶¹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1134.

⁶² Kalpsüz (Kendigelen/ Çelebican), Çekin Hukuki Yönü, s. 80.

⁶³ “Bankaca çekin arkasına yazılan “bloke” kaydı bu çeki teyitli çek haline getirir. Bu kayıtlardan dolayı muhatap “banka hamile karşı çekten ayrı olarak” sorumlu olur.” Y. 11. HD. 22.03.1991, E.1901, K.2038, Gönen Eriş, Açıklamalı İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1993, s. 55.

taahhüdünde bulunmaktadır. Bu sebeple keşidecinin; çalınma vs. sebeplerle ödeme yasağı koydurması, çeki ibraz edenin ciro zincirindeki kopukluk sebebiyle meşru hamil olmadığının anlaşılması, çekin sahte veya tahrif edilmiş olduğunun anlaşılması gibi durumlar dışında ödemeleri gerçekleştireceğini ifade etmiştir⁶⁴.

Bir çekin teyit edilmiş olması halinde dahi keşidecinin ödemedem men talimatıyla çekin ödemesinin durdurmasına engel olmadığı gibi (TTK m. 711 f. 3)⁶⁵, bu halde çeki çaldıran veya kaybeden kişi mahkemeden alınacak bir ödeme yasağı kararıyla (TTK m. 730f.1-b., TTK m. 669) çekin ödemesini engelleyebilecektir⁶⁶.

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “... Böyle bir çekin teyit edilmiş olması (bloke çek) halinde dahi keşideci tarafından TTK m.711’e göre muhatap ödemedem men edilmişse, muhatabın bu talimata uyması onu hamile karşı sorumlu kılmaz. Çekin teyidinin muhtevası belli bazı vakıalarla ilgilidir. Teyit ile muhatap, çekin keşidesinden haberdar olduğunu bu arada dolaylı bir şekilde muhasebe kayıtlarından edindiği bilgiye göre bu çekin karşılıklı bir çek mahiyeti arz ettiğın senedin müstakbel ödeme için gerekli şartları taşıdığını açıklamaktır. Kısacası bazı durumların (mutaların) var olup olmadığını kendi tespitlerinden elde ettiğı bilgiye göre belirtmektir. Poliçenin kabulünde muhatap müstakil ve mücerret bir borç altına girer. Karşılık olsun veya olmasın senette yazılı meblağı ödemekle mükellef olur. Buna karşılık çekin teyidinde muhatap ancak belli vakıaların varlığına bağlı olarak müspet bir cevap verir ve dolaylı olarak feri bir borç yüklenir. Teyitte bankanın asıl

⁶⁴ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1134; Müge Tekil, s. 117; Kendigelen, Çek, s. 388, 389; Reisoğlu, 2003 Çek, s. 142.

⁶⁵TTK tasarısına, mevcut TTK m. 711 f. 3 teki “Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten men edebilir.” hükmünün alınmadığı görülmektedir. Çekte ödeme yasağı kurumunun kötüye kullanılması gerekçesiyle bu kurumun kaldırılması doktrinde eleştirilere uğramasına sebep olmuştur. Bahtiyar, bu kurumun, ticari yaşamda bir gereksinimi karşılamakta olduğunu, kötüye kullanımı önlemenin yolu kurumu tümenden tasarıdan çıkarmak olmadığı görüşünü dile getirmiştir. Bu kapsamda “çekin rıza dışı çıkıp çıkmadığını kontrol edebilmek ve kötüye kullanımları önlemek için, ödemeyi yasaklayan keşideciye veya çeki rızası dışı elden çıkaran hamile 10 günlük süre içerisinde çekin iptali veya şayet kimde olduğu biliniyorsa geri alma davası açma ve bu dava kapsamında mahkemeden bir ödeme yasağı kararı alması yükümlülüğü getirilmeli, aksi taktirde 10 günlük süre geçtikten sonra ödeme yasağı talimatının geçersiz kalacağı öngörülmelidir.” şeklinde madde önerisini sunmuştur. Bkz. Bahtiyar, TTK Tasarısının Değerlendirilmesi, s. 231, 232; aynı yönde Kendigelen, Çek, s. 409; Narbay, Çekten Cayma, s. 102, 103.

⁶⁶ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1136; Reisoğlu, Çek 2003, s. 142; Kendigelen, Çek s. 388; Göle, Çek. s. 54.

borcu mevcut olduğunu bildirdiği karşılığı hamil lehine ödemeye hazır olarak bulundurmaktır. İcabında doğacak ödeme borcu bu aslı borca bağlıdır.

Davalı Bankanın TTK m.711 f. son gereği aldığı ödemeden men talimatı karşısında, çek usulüne uygun bir şekilde teyit etmiş (bloke kaydı vermiş) olsa bile ödeme mükellefiyeti altında olmadığından, aksine davranışı kendisini keşideciye karşı sorumlu kılacağından hamilin çek bedelini tahsil istemiyle muhataba karşı açtığı davanın bu koşullarda dinlemesi mümkün değildir” hükmünü vererek konuyu ayrıntılı olarak değerlendirmiş ve uygulamadaki tereddütlerin kalkmasını sağlamıştır⁶⁷.

Çeki teyit eden muhatap çek meblağının keşidecinin hesabından çıkararak muhtelif alacaklar ana hesabına bloke hesaplarda lehtar adına açılacak hesaplarda alacak olarak kaydedilmesi gereklidir. Aksi halde keşidecinin alacaklıları bloke kaydına rağmen hesaptan çıkarılmayan karşılığı haczedebilecektir. Bu durumda ise banka girdiği özel yükümlülük gereği süresi içinde ibraz edilen teyitli çekin karşılığını ikinci defa ödemek zorunda kalacaktır⁶⁸.

Bloke çekin karşılığını süresinde ibraz eden hamile geçerli bir nedeni olmaksızın ödemeyen banka çekin karşılığı ile sorumlu tutulabilecektir. Ancak sorumluluk bankanın kambiyo ilişkisinin tarafı olmaması sebebiyle çek tazminatı ve komisyon giderlerini kapsamayacaktır⁶⁹.

Çek K. tasarısı taslağı m. 10 da karşılığı bulunan çek bedelini ödemekten kaçınan muhatap için bir medeni yaptırım öngörülmüş ve muhatabın geciktiği her gün için binde üç oranında gecikme cezası ödeyeceği hükme bağlanmıştır⁷⁰.

⁶⁷ Y. 11. HD. 08.02.2001, E.185 K.955, Eriş, Çek 2004, s. 246, 247.

⁶⁸ Kendigelen, Çek, s. 387, Müge Tekil, 108, 114; Göle, Çek, s. 52; Meral Sungurtekin, “Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi”, Manisa Barosu Dergisi, 1990, S. 35, s. 33 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak s.1135.

⁶⁹ Nurkut İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, 18-19 Aralık 1981, Batider, C. XI, S. 2, s. 95, 114.

⁷⁰ Kendigelen, Çek, s. 431

1.5.Teyidin (Blokenin) Geçerlilik Süresi

Çekin teyidi sadece ibraz süresi içinde hüküm ifade eder. Bu sürenin sonunda bankanın provizyonu keşidecinin hesabına iade etmesi gereklidir. Teyit kaydında bu noktanın açıklanması zorunlu değildir⁷¹. Teyidin sadece çekin ibraz süreleriyle sınırlı olarak hüküm ifade etmesinin sebebi tıpkı kabulün yasaklanmasının (TTK m. 696) gerekçesinde olduğu gibi teyitli çekin paranın yerine geçmesini engelleme gayesidir. Aksi taktirde ibraz süreleri ile sınırlı olmadan tedavül imkanı bulan çek paranın yerine geçebilecek, bu ise TCMB'nin para basma ve giderek para politikasını belirleme imtiyazını fiilen elinden alabilecektir⁷².

Teyit hükmünün ibraz süreleriyle sınırlı olmasının sebebi çekten caymaya ve muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü ile ilgili genel prensiplerle de ilişkilidir. TTK m. 771 f.1 gereği muhatapın ibraz süresi içinde cayma beyanı muhatap için bağlayıcı değildir. Bu süre içinde teyitli çekin ibrazı halinde muhatap banka çekin karşılığını ödemek zorundadır. Ancak ibraz süresi geçtikten sonra keşideci çekten caymamış olsa bile muhatapın çeki ödeme yükümlülüğü yoktur (TTK m. 711 f.2). Bu sebeple karşılık üzerindeki blokenin ibraz süresi sonunda kaldırılabilmesi hatta kaldırılması gerektiği doktrinde kabul edilmektedir⁷³.

Görüldüğü üzere senet üzerindeki keşide tarihi ibraz süresinin başlangıcını tayin ve tespit edecektir. Zira teyit edilmiş olan çek kanununun aradığı tüm unsurları haiz olarak tedavüle çıkarılmaktadır⁷⁴.

Teyitli çeklerde ortaya çıkması muhtemel bir sorun da çek üzerindeki keşide tarihi ile teyit tarihi arasında farklılık çıkması ihtimalidir. Bu farklılık iki şekilde gerçekleşebilecektir. Birinci durum teyit tarihinin keşide tarihinden sonra olması

⁷¹ Müge Tekil, s. 108; Pulaşlı s. 179.

⁷² Müge Tekil, s. 109; Öztan, Kıymeti Evrak 1997, s. 1134; Reisoğlu, Çek, 141, 302; Bahtiyar, Kıymetli Evrak s. 124; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 273.

⁷³ İbrahim ve caymanın yöntem ve sonuçları ile ilgili olarak bkz. Narbay, Çekten Cayma, s. 3 vd.; Sıtkı Akyazan, Çekin Muhataba İbrazi Zorunluluğu ve Çekten Cayma, Batider, 1972, C. VI, S. 4, s. 687, 691.

⁷⁴ Göle, Çek, s. 53; aksi görüş "teyit edilen çekin, kanununun aradığı tüm hususları garanti etmediğine" ilişkin olarak Reisoğlu, Çek 2003, s. 141.

halidir. Bu ihtimalde teyit süresi ibraz süresinin içinde kaldığından ibraz süresinin sonuna kadar güvenle kullanabilme hali söz konusudur. Ancak diğer ihtimalde bankanın teyit şerhini yazmasından ve tarihi de yazmasından birkaç gün sonra çek üzerine keşide yeri ve tarihi yazılmış ise bu durumda teyidin geçerlilik süresi ne olacaktır? Yukarıda açıklandığı üzere doktrinde muhatabın çeki tüm zorunlu unsurları doldurulmadan çeki teyit etmiş olması blokenin konulma tarihine göre ibraz süreleri geçmiş olmasına rağmen sonradan ileri bir keşide tarihi yazılarak bu tarihe göre süresinde ibraz edilmesi halinde ise (TTK m. 20 f. 2 ve Çek K. m. 2) çerçevesinde basiret ve özen yükümlülüğü gereği muhatabın ödeme yükümlülüğünün devam etmesi gerektiği görüşüne katılmaktayız⁷⁵. Ancak ibraz edildiği anda çekin tüm yasal unsurları tam olması gerekmektedir. Yine de muhatabın bu durumlarda ibraz süresi geçmesine rağmen devam edebilecek ödeme yükümlülüğünden bahsetmemek için çeki teyit ederken öncelikle tüm yasal unsurlarını kontrol etmesi, eksiklikleri keşideciye tamamlaması ancak ondan sonra teyit işlemini yapmasının gerekli olduğu görüşündeyiz.

Tüm zorunlu unsurları tam olan teyitli çekin ibraz süresi geçtikten sonra muhatabın teyit şerhine dayanarak ödeme yükümlülüğünden bahsetmek çekteki teyide kabul niteliği vermek anlamına gelmektedir. Yine bu halde teyit şerhinden sonra yasal süresi içinde ibraz edilmeyen çeklerin bloke edilmiş karşılığı çekten caymış olan keşidecinin hesabına iade edilmek gerekmektedir. Aksi hal muhatabın keşideciye karşı sorumluluğunu gerektirmektedir. Ancak ibraz süresinin geçmesine rağmen keşideci çekten caymamış ise muhatap kanundan doğan taktir hakkını kullanabilecek hamile ödeme yapma veya ödememe hallerinde keşideciye karşı sorumlu olmayacaktır. Zira bu halde çek teyit edilmemiş çek statüsüne geri dönmüş olmaktadır⁷⁶.

⁷⁵ “Bankaca çekin arkasına yazılan bloke kaydı çeki teyitli çek haline getirir. Bu kayıttan dolayı muhatap banka hamile karşı çekten ayrı olarak sorumlu olur.” Y. 11. HD. 22.03.1991, E. 1901, K. 2038, Tam metin için bkz. Eriş, Çek 1993, s. 55 .

⁷⁶ Müge Tekil, s. 109; Pulaşlı s. 182 .

1.6.Teyitli Çeklerde Keşide Tarihinin Başlangıcı ve Mümkün Olmayan Keşide Tarihlerinin Yazılması

Bir diğer konu da çek üzerindeki mümkün olmayan keşide tarihlerinin geçerlilik süresidir. Çekin teyidi öncesi muhatap tarafından çekin tüm unsurlarının geçerliliğinin kontrolü yapıldığında keşide tarihi imkansız olan tarihlerde düzeltme yapılabilir. Ancak yinede uygulamada keşide tarihi imkansız çeklere rastlanmakta olduğundan bu konu önem arz etmektedir. İbraz süresinin tespiti; ibraz süresinin geçmesinden sonra yapılacak cironun alacağın temliki hükmünde olması, çekten cayma hakkının bu süre geçtikten sonra doğması (TTK m.711 f.1), protestonun veya eşdeğerdeki tespitin bu sürenin geçmesinden önce yapılması zorunluluğu (TTK m.720, 721),mücbir sebeplerde, mücbir sebebin kendi cirantasına ihbar süresinin yine ibraz süresinin bitiminden önce olma zorunluluğu (TTK m. 723 f. 4), hamilin cirantalar ve keşideciye karşı müracaat hakkının ibraz süresi bitiminden itibaren altı aylık sürenin sonunda zamanaşımına uğraması, düzeltme hakkının ibraz süresinin bitim tarihini izleyen en geç 10 gün içinde Çek K. 16/a gereği faizi ile birlikte ödeme hakkının kullanılma imkanı (Çek K. m. 8), düzeltme hakkını kullanmayan keşidecinin 10 günlük süre bitiminde kendisine ait bütün çek defterlerini aldığı bankalara vermesi ile ilgili muhatabın bildirim yükümlülüğü konularında, çekin süresinde muhataba ibraz edilip edilmediği önem taşıyacaktır⁷⁷.

İbraz tarihi ile ilgili olarak TTK iki hüküm tesis etmiştir. TTK m. 708 f.4 Ödeme için İbraz, “Umumi olarak” başlığı altında “yukarıda yazılı müddetler çekte keşide günü olarak gösterilen günden başlar.” hükmündedir. Oysa TTK m. 729 “kanunun bu kısmında gösterilen süreler hesap edilirken bunların başladığı gün sayılmaz.” hükmünü vermesi sebebiyle kanunda bir farklılık olduğu izlenimi doğmaktadır.

Yasanın bu düzenlemeleri karşısında doktrinde çeşitli olasılıklar ileri sürülmüştür. Buna göre bahsedilen her iki hüküm arasında çelişki veya özel genel

⁷⁷ İbraz süresinin hesaplanması konusunda ayrıntılı açıklama ve örnekler için bkz. Ömer Teoman, Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi, Reha Poroy’a Armağan, İstanbul 1995, s. 426-435; gerçek olmayan keşide tarihleri ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. Mehmet Bahtiyar, Yargıtay Kararları Işığında Keşide Tarihi ve İmkansızlığı, Batider, Haziran 1999, C. XX, S.1, s. 43-51.

kanun ilişkisi olmadığı TTK m.708 f. 4 ün özellikle ileri tarihli çekler bakımından tesis edilmiş bir düzenleme olarak görmektedir. Bir diğer görüş ise TTK m. 729 ile 708 f. 4 arasında özel hüküm genel hüküm ilişkisi vardır. TTK m. 729 müddetlerin hesabına dair genel bir hüküm olup yasa koyucu TTK m. 708 f. 4 e özel olarak ibraz sürelerini düzenlemiştir. Öte yandan bahsedilen bu son hükmün ileri tarihli çeklerin ibrazı ile ilgili değildir⁷⁸.

Bu olasılıklar karşısında doktrinde bu sorun ayrıntılı olarak tartışılmıştır⁷⁹. Bazı yazarlara göre, TTK m.708 f. 4 TTK m.729 karşısında bir özel hüküm niteliğinde görülmektedir. Diğer bir ifade ile TTK m. 729, ibraz süreleri dışında kalan çekler ile ilgili diğer bütün sürelerin hesaplanmasında zorunlu olan bir genel hükümdür. Bu sebeple çekte ibraz süreleri hesaplanırken TTK m.729'un değil TTK m. 708 f.4 hükmünün uygulanması böylece ibraz sürelerine keşide gününün dahil edileceği görüşü savunulmuştur⁸⁰. Keşide günü dahi çekin ciro edilebilmesi ve aynı gün ödeme için muhataba ibraz edilebilmesi olasılıkları (hakları) karşısında, ibraz süresinin keşide tarihinden sonraki günden başlaması görüşü hamile bir gün daha fazla çeki tedavülde tutma imkanı verebileceğinden TTK m. 708 f. 4'ün özel düzenleme olduğu bu sebeple keşide gününden itibaren (keşide günü dahil) ibraz sürelerinin hesaplanması gerektiği görüşüne katılmaktayız.

TTK Tasarısında ise mevcut TTK m.708 f. 1 hükmüne karşılık gelen m.796 f.1 de "ibraz süreleri çekin düzenlendiğinin ertesi günü başlar" şeklinde bir cümle eklenerek tartışma TTK m. 729'a paralel bir düzenleme ile sona erdirilmek istenmiştir⁸¹.

⁷⁸ Teoman, Keşide Gününün Önemi, s. 428; Karş. Ernst Hirş, Ticaret Hukuku Dersleri, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bası, İstanbul 1948, s. 504.

⁷⁹ Teoman, Keşide Gününün Önemi, s. 431. Yazar konu ile ilgili incelemesinin sonuç bölümünde ise TTK m.708 f.4'ün çekte ibraz sürelerinin başlangıcında özel bir hüküm olduğunu bu sebeple söz konusu süreler hesaplanırken TTK m.729'un göz önüne varılamayacağı sonucuna ulaşmakta ve ayrıca bir yasa değişikliğinde TTK m.729'a bir hüküm eklenmek suretiyle TTK m.708 f. 4 hükmünün saklı olduğu şeklinde bir maddenin eklenmesi gerektiği görüşündedir. s. 435.

⁸⁰ Bahtiyar, Keşide Tarihinin İmkansızlığı, s. 44, dn. 15; Teoman, Keşide Gününün Önemi, s. 428; Karş. Hirş, s. 504.

⁸¹ Bu düzenlemede, madde gerekçesinin yetersiz olması ve Yargıtay kararlarının dikkate alınmaması gibi nedenlerle sonuçta tasarıya son halini veren bireysel tercihinin öne çıktığı ve bu düzenlemenin bir anlamda tüm çeklerin ileri tarihli çek olarak işlem görmesine sebep olacağı yönündeki eleştirisi

Her ne kadar bu tartışmalar daha çok teyit edilmemiş çekler üzerinde yoğunlaşsa da çekin teyit edilmesi, bu çekleri genel çek hukuku kuralları dışına çıkarmamakta , bu sebeple ibraz süresi teyitli çekleri bakımından da aynı derecede önem taşımaktadır. Kaldı ki ibraz süresi içinde ibraz edilmeyen teyitli çekler normal çek statüsüne geri dönmekte, karşılığı keşidecinin hesabına iade edilmektedir.

Öte yandan teyitli çek için de keşide tarihinin mümkün olan bir takvim günün göstermesi gereklidir. Açıkça mantığa aykırı olduğu belli olan 32 Ocak 2005 veya 15.13.2005 gibi keşide tarihleri çeki (ve genel olarak kambiyo senetlerini) geçersiz kılar⁸². Ayrıca keşide günü çekte gün, ay, yıl şeklinde tam olarak gösterilmelidir. Bunlardan birinin yazılmamış olması halinde de çek geçersiz olur⁸³. Bu kuralların ötesinde belirli periyotlarda yıllara göre 1 gün fazla çeken şubat ayının 29 gün olduğu sanılarak yazılan 29.02.2005 tarihi, veya takvimde hiç bulunmayan 30 şubat tarihinin çek üzerine yazılması durumunda doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Bazı yazarlar göre 29, 30 şubat ve 31 kasım gibi tarihlerin imkansız bir tarih olduğu herkes tarafından kolaylıkla görülebilir. Ayrıca genel olarak kambiyo senetlerinin tümü kamu güvenine sahip olup şekil koşullarına da kanun koyucu tarafından büyük önem verilmiştir⁸⁴.

Senedin tarih imkansızlığı sebebiyle geçersiz sayılması gerektiği görüşüne katılmayan yazarlara göre ise senetler üzerindeki gerçekte olmayan tarihler için herhangi bir ayrıma gitmeden senetleri geçersiz saymanın aşırı bir şekilcilik olacağı, kambiyo senedi düzenleme amacına ve tedavül güvenliğine aykırı olacağı, keşide tarihinin geçersizliği konusunda herkesin yanılma ihtimalinin olduğunu, aşırı şekilciliğin kötü niyetli keşidecilerin amaçlarına uygun bir zemin hazırlayabileceğini

için bkz. Kendigelen, Çek, s. 407. Tasarının 796. maddesinin düzenlemesi hakkında bkz. Bahtiyar, TTK Tasarısı Değerlendirmesi, s. 230.

⁸² Bahtiyar, Keşide Tarihi ve İmkansızlığı, s. 48.

⁸³ Göle, Çek, s. 21.; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1051, Pulaşlı, s. 176 .

⁸⁴ Hulusi Gürbüz, Ticari Seneleri İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, İstanbul 1986, s.245.

savunmuşlardır. Bu yazarlar TTK m. 618 f. 1, 3 hükümlerinin kıyasen uygulaması gerektiğini, böylece karşılığı olmayan tarihin o ayın son günü olarak kabul edilmesi gerektiği görüşündedirler⁸⁵.

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “*resmi takvime göre dört yılda bir şubat ayının 29 gün çektiği bir vakta olup, bu nedenle imkansız bir tarih olduğundan söz edilemez ise de suç konusu suç konusu, 30.02.1989 keşide tarihli çekte şubat ayında 30 gün bulunmayıp imkansız bir tarih olması nedeniyle keşide tarihinin varlığından söz edilemeyeceğine kuşku bulunmaktadır...*” bu sebeple 30 şubat tarihini tanzim yılı itibariyle imkansız bir tarih olarak görmüş olup çek niteliğinde kabul edilmemiştir⁸⁶. Ancak bu katı yaklaşım “*tanzim tarihinin 30.02.1997 olarak yazılmış olması halinde bu durumun belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldıracakını kabul etmek aşırı şekilcilik olup hakkın ziyanına neden olur. Her ne kadar şubat ayının 30. günü söz konusu olmaz ise de tanzim tarihinin bu şekilde gösterildiği hallerde bunun yanılığın kaynaklandığının ve bu eksikliğin bononun niteliğini etkilemediğinin ve tanzim tarihinin, şubat ayının son gün olarak yazıldığı kabulü gerekir*”⁸⁷ yönündeki hükmüyle katı yorumundan vazgeçmiştir. Bir başka kararda “*Takvim yılı içinde 31 temmuz ve 31 ağustos gibi 31 gün çeken ayların bulunduğu ve 31 Nisan 1994 keşide tarihini taşıyan dava konusu çekin imkansız bir tarih değil nisan ayının son günü keşide edildiğinin kabulü gerektiği cihetle...*” hükmüyle⁸⁸ 31. gün olduğu belirtilen çeklerin ayın son günü keşide edildiği kabul edilmiştir.

Şu halde gerçekte olmayan 30 şubat, 31 nisan 31 ağustos gibi resmi takvime göre mümkün olmayan veya 29 şubat gibi mümkün olmaya bilen tarihler kullanılarak yazılmış olan keşide tarihleri Yargıtay’ın son uygulamalarında gerekçelendirildiği

⁸⁵ Kendigelen, s. 87,88; Bahtiyar, Keşide Tarihi ve İmkansızlığı, s. 50; Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku Dersleri, C. III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1970, s. 111; Pulaşlı, s.177.

⁸⁶ Y. 10. CD. 05.06.1995, E.4457, K.5179, Eriş, Çek 2004, s. 57.

⁸⁷ Y. HGK. 21.06.2000 t., 12-1011/1076 sayılı kararı, Ank. BD. 2000, C. 3, s. 308. Karar bono ile ilgili olarak verilmiş olsa da çek açısından da geçerli bir karardır. Kendigelen (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), s. 193.

⁸⁸ Y. CGK.13.02.1996 t. E.1995/10-378. K. 1996/13, <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/cgk-1995-10-378.htm>; aynı yönde Y. 10. CD. 30.06.2003, E. 2002/22396, K. 2003/17976, <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/10cd-2002-22396.htm>; Y. 10. CD. 11.03.1996, E. 1996/2150, K. 1996/2250, <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/10cd-1996-2150.htm>.

gibi ve aşırı şekilciliğin çeke olan güveni sarsacak olması, keşide tarihi yazımında veya kontrolünde yanılığın, unutkanlığın olabilmesi, kötü niyetli keşidecinin böyle bir durumdan çıkar sağlamasının engellenmesi gerekçeleriyle senedin sınırlama olmadan geçersiz sayılmasına karşı görüş bildiren yazarların⁸⁹ görüşlerine katlıyoruz.

1.7. Teyidi Talep Edebilecek Kişiler

Muhataptan çekin teyit edilmesini isteyebilecek kişileri başında şüphesiz çek hesabı sahibi keşideci gelmektedir. Ancak çekin teyidinin hamil tarafından istenmesi konusu doktrinde tartışmalıdır. Hamilin muhataptan çekin teyidini isteyebileceği görüşünü savunanlar⁹⁰ karşısında; teyit işlemi sırasında keşidecinin hesabından teyit sırasında bir miktar paranın çekerek başka geçici bir hesaba alınması işlemi söz konusu olduğundan bu talimatı vermeye yetkili kişinin ancak hesapta tasarruf yetkisi olan kişi olması gerektiğini dikkate alarak teyit işlemini yalnızca keşidecinin yapabileceği görüşü savunulmaktadır⁹¹.

Hamili bu konuda yetkisiz gören yazarlara göre: Keşidecinin çek keşidesi hesaptaki karşılığı üzerinde tasarruf ehliyetini yitirmesine yol açan bir işlem değildir. Dolayısı ile keşideci çeki keşide ettikten sonra hesabında var olan karşılığı başka bir ödemesinde kullanabileceği gibi hiçbir ödemesinde kullanmayacak olmasına rağmen hesabından çekme hakkına sahiptir. Zira Gerek TTK gerekse Çek K. çek keşidesinden sonra keşidecinin çek miktarı üzerindeki tasarruf ehliyetinin kaktığını düzenleye bir hüküm getirmemiştir. Oysa Fransız hukukunda durum bunun tam tersi olup çek keşide edilip hamile teslim edildiği anda karşılığının devrinin de kendiliğinden gerçekleştiği kabul edilir⁹². Bu görüşün temsilcilerine göre Türk hukukunda keşide olunan çeki teslim alan aynı zamanda çekin hesaptaki karşılığı

⁸⁹ Bkz. dn. 85'teki yazarlar.

⁹⁰ Kalpsüz (Erem/ Çelebican), Çekin Hukuki Yönü, s. 82; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1133; Aynı yönde Yargıtay uygulaması hakkında: Y. HGK 22.09.1973 tarih ve E.587, K.719 sayılı kararı İKİD 1974, S. 157, s. 2521.

⁹¹ Bu yönde Domaniç, Şerh, s. 585; Göle, Çek, s. 52, 53; Müge Tekil, s. 110 vd.

⁹² Müge Tekil, s. 110, 111. Yazar Fransız hukukunda çek keşidecinin alacaklılarının provizyon üzerine haciz koydurmalarının mümkün olduğunu, ancak hacizden sonraki bir tarihte muhataba çeki ibraz eden hamilin çeki haciz tarihinden önce devraldığını ispatlaması halinde muhatap ödemeyi hamile yapabildiğini belirtmiştir.

üzerinde tasarruf hakkını devralmamış olduğundan teyit talebi hamil tarafından kullanılabilir bir yöntem değildir⁹³.

Hamilin çekin teyidini özellikle isteyebileceği diğer bir seçenek de elindeki çekin ileri tarihli (Postdate Çek) olması ihtimalidir. Bilindiği gibi bu çekler ileri tarihli olup keşideci çek üzerindeki tarihe kadar hesapta karşılığını hazır etme konusunda hamille anlaşmakta böylece karşılığı hazır etmek için zaman kazanmaktadır. Hamil her ne kadar TTK m. 707 f.2 gereği bunu her zaman bankaya ibraz etme hakkına sahipse de bu yola çek karşılığının olmayacağını bildiği için başvurmamaktadır. Keşide tarihinin gelmesini beklemektedirler. Oysa çekin keşide tarihi geldiğinde hesapta bulunan karşılığın başka alacaklılar tarafından haczedilmesi endişesi ayrıca çekin acil olarak kullanılması ihtiyacı hamili çeki ibraza ya da daha da önemlisi teyit talep etmeye zorlamaktadır. Ancak hamilin teyit talep etme aşamasındaki yetkisizliğini savunan görüşe göre hamil burada da teyit talep etme hakkına sahip olmayacaktır. Ancak TTK m. 730 f. 1-b. 15'in atfı ile çekler hakkında uygulanacak olan m. TTK m. 645 f. 2 hüküm gereği keşideci karşılığını devrettiğini çek üzerine yazabileceği ve bundan sonra çek karşılığı üzerinde tasarruf yetkisi hamile ait olacağı için bu son olasılık bakımından hamilin teyit talebiyle muhataba başvurması olasılığı vardır⁹⁴.

Ancak bu durumda teyitli çeklerde ülke içinde on gün bir aylık ibraz süreleri olduğundan bu kadar kısa süre içerisinde hamilin çeki teyit ettirip kredi vasıtası olarak kullanma çabası içine girmesi çok sık rastlanacak bir durum olarak görülmemektedir. Bu kadar kısa bir süre içinde hamil doğal olarak çekin karşılığını almak isteyecektir⁹⁵.

Bir şekilde keşideci dışındaki bir kişi tarafından çekin teyidi istenmiş ve çek muhatap banka tarafından teyit edilmiş ise bu halde sonra gelen iyi niyetli hamillere karşı artık çekin yetkili olmayan kimse tarafından teyidinin talep edildiği itirazında

⁹³ Uygulamada bazı bankalar çekin tedavüle çıktıktan sonra hamil tarafından teyidinin istenmesi halinde "keşidecinin muvafakatini" aramaktadırlar. Hamdi Ülgür, Bankacılara Çek Hukuku, Turkish Bank, Eğitim Yayınları, 1998, [y.y.], s. 15.

⁹⁴ Müge Tekil, s. 111; Kendigelen, Çek, s. 384.

⁹⁵ Kendigelen, Çek, s. 386.

bulunulamayacaktır⁹⁶. Ancak bu durumda keşideciye karşı bankanın sorumluluğu doğabilecektir.

Kanaatimizce, keşideci çek keşide etmekle hesabında bulunan bir miktar para üzerinde hamil lehine tasarrufta bulunmuştur. Yetkili hamilin muhataba başvurup çekin karşılığını alma yetkisi olduğuna göre “çoğun içinde az da vardır” ilkesi gereği hamilin teyit işlemi yapabileceği görüşüne⁹⁷ katılıyoruz.

Uygulamada çekin teyidini keşideci, genellikle senedi tedavüle çıkarmadan önce muhataptan istemektedir. Bu, keşideci bakımından ve tartışılan problemleri aşmak bakımından çok önemli bir kolaylık sağlar. Bu halde teyitli çek, kusursuz olarak kısa bir süreliğine de olsa neredeyse para gibi tedavül imkanına ve lehtarın kabul iradesine sahip olur.

1.8. Karşılığı Bulunmayan Çeke Bilerek Verilen Teyit Kaydı

Çek ile işleyen hesap sahibinin, hesabının bulunduğu banka çalışanları ile anlaşarak hesabında karşılık bulunmadığı halde çek üzerine bloke kaydı koyması uygulamada sık sık rastlanan bir durumdur⁹⁸. Bu durumda muhatap banka üzerine bloke kaydı düşülen çeki ödemek zorunda kalacak mıdır? Bu soruyu doktrinde yazarlar hamilin iyi niyetli olup olmamasına göre iki olasılıkla cevaplandırmışlardır. Birinci olasılıkta teyit şerhi koyduran hamil veya keşideci hesapta karşılık olmadığı bilincinde ise buna rağmen (bankayı zarara uğratmak maksadıyla) personel ile işbirliği içinde bu teyit işlemini sağlamış ise muhatapın ödeme yükümlülüğü elbette olmayacaktır⁹⁹.

İkinci olasılıkta bloke kaydı olan çek keşidecinin elinden çıkmış ve iyi niyetli (durumdan haberdar olmayan ve konumu itibariyle olayı öğrenemeyecek durumda olan) hamile geçmişse muhatapın bloke kaydı sebebiyle doğan ödeme

⁹⁶ Kendigelen, Çek, s. 386.

⁹⁷ Hamilin teyit talebinde bulunabileceğini savunan yazarlar için bkz. dn. 90

⁹⁸ Müge Tekil. s. 114; Reisoğlu, 2003, Çek, s. 139; yazar “hamilin de bu dolandırma eyleminin taraflarından biri olabileceğine” işaret etmiştir.

⁹⁹ Reisoğlu, 2003 Çek, s. 140; Fahiman Tekil . s. 114; Pulaşlı s. 182.

yükümlülüğünü yerine getirmesi zorunluluğu söz konusu olacaktır. Personelin keşideci ile anlaşarak çeke bloke kaydı konulduğunun ispatlanması çekin iyi niyetli hamiline karşı ileri sürülemeyecektir. Ancak çeki bu halde ödemek zorunda kalan banka keşideciye ve kendi personeline rücu edebilecektir¹⁰⁰.

Bu hukuki meseleye uygulamada sık sık karşılaşıldığından çok sayıda Yargıtay kararına konu olmuştur. Yargıtay konu ile kararlardan birinde “...*davalı vekili dilekçelerinde davacının, dava dışı keşideci M.C. ve Banka görevlisi Y.Y. ile işbirliğine giderek çek keşidecisinin banka nezdinde karşılığı olmadığını bildiği halde bankadan para tahsil etmek amacıyla çeklere bloke kaydı koydurduğunu savunmuştur. O halde davacı öncelikle dava dışı keşideci M.C. ile çek tanzimine esas teşkil eden borç ilişkisini kanıtlamak zorundadır. Nitekim davacı vekili de dava dilekçesinde davacı ile çek keşidecisi M.C. arasında alacak ilişkisi bulunduğunu, ancak keşidecinin borca batık olması sebebiyle alacağının tahsilinin imkansız olduğunu kabul etmiştir.*

O halde mahkemece önce dava dışı M.C. den alacaklı olduğuna dair yazılı delillerini ve gerekirse ticari defterlerini ibraz ettirmeli HMUK’un 334 vd. maddeleri uyarınca üçüncü şahıs durumunda bulunan keşideci M. C. nin ticari defterlerini celp ederek davacı C Y. ile keşideci M. C. arasındaki çek keşidesine esas teşkil eden temel borç ilişkisinin ne olduğu bilirkişi aracılığı ile saptama ile davacının M.C.'den alacaklı olup olmadığı varsa gerçek alacak miktarının tespiti yapılmalı ve diğer bozma sebepleri de dikkate alınarak sonuca göre karar verilmelidir. Davalı vekilinin karar düzeltme istemi bu nedenle haklı olduğundan eski bozma kararına bu bozma kararının da eklenmesi suretiyle davalı vekilinin karar düzeltme isteminin kabulü gerekmiştir”¹⁰¹ hükmünü tesis ederek teyidin muhatap bankayı dolandırmaya yönelik olduğu iddialarını titizlikle değerlendirdiği ve çek alacağının kaynağını bulmaya yöneldiği açıkça görülmektedir¹⁰².

¹⁰⁰ Reisoğlu, 2003 Çek, .s. 140, 141.

¹⁰¹ Y. 11. HD. 25.06.1998, E.1998, K.4875, Eriş, Çek 2004, s. 129.

¹⁰² Aynı yönde kararlar için bkz. Eriş, Çek 2004 s. 129, 131,132; “Çeke konulan bloke kaydı çekin teyidi olup muhatap banka bu çekle sorumlu olur. Çek hamili, bloke kaydının, çek hesabında para yok iken konulduğunu biliyorsa banka bu çek hamiline karşı sorumlu olmaz” Y. 19. HD. 7.12.1992. E.6355, K.6951. Kararın tam metni için bkz. Eriş, Çek 1993, s.55 vd.

Ancak her karşılıksız çekin bloke edilmesi hali dolandırıcılık suçuna örnek teşkil etmez. Zira muhatap bir kredi kuruluşudur. Temel amacı kredi vererek kredi gelirlerinden faydalanmaktır. Dolayısıyla karşılığı olmamasına rağmen banka yetkilisi keşideci lehine çek üzerine bloke kaydı koydurabilir¹⁰³. Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “çekteki bloke şerhinin muhatap bankaca açık kredi olarak verildiği iddiası tüm deliller ve banka kayıtları ile ispatlanabilir” hükmünü vermiştir¹⁰⁴.

Karşılığı olmayan bir çeke sahte bloke kaydı konulması uygulamada tartışılmış ve bu halde resmi evrakta sahtekarlık suçunun da oluşmayacağı görüşü belirtilmiş uygulamada bu görüş kabul görmüştür¹⁰⁵.

1.9. Çekin Vizesi ve Çekin Teyit Edilmesinden Farkları

Çekin vizesi özellikle Fransız hukukunda görülen bir uygulamadır¹⁰⁶. Çeki vize eden muhatap yalnızca çek karşılığının ibraz tarihinde varlığını bildirir. Muhatabın ibraz süresi boyunca çek karşılığını hazır tutmak yükümlülüğü yoktur¹⁰⁷. Çek üzerindeki vizeyi gören hamil vize tarihinde tasarruf edilmeye hazır bir çek karşılığının bulunduğunu öğrenmiş olur. Ancak vize ile muhatap hamile karşı herhangi bir taahhütte bulunmaz¹⁰⁸. Bu sebeple mevcut olduğu bildirilen karşılığın

¹⁰³Teyidin söz konusu olmadığı durumlarda karşılıksız çeki ödeyen banka borçlu cari hesabı olduğu takdirde çekin ödenen karşılığının müşteriden talep hakkı müşteri ile aralarındaki sözleşmeden kaynaklanmaktadır. Cari hesabın bulunduğu hallerde ise muhatap banka ödediği meblağın iadesinin vekaletsiz iş göreme veya ödünç sözleşmesi hükümlerine dayanarak talep edebilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sabih Arkan, Celal Göle, Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı, Batider, 1984, C. XII, S. 2-3, s. 61.

¹⁰⁴ Y. 19. HD. 17.1.1994, E.9905, K.111. Kararın tam metni için bkz. Eriş, Çek 2004, s. 128.

¹⁰⁵ Konu ile ilgili uygulamada kabul gören mütalaa için bkz. Ömer Teoman, Yaşayan Ticaret Hukuku, C.I, Hukuki Mütalaaalar, Kitap 1, 1989-1991, İstanbul 1992.

¹⁰⁶ Abaç, a.g.m., s. 141, “Ülkemizde vize işlemi bankalar arası telefonla provizyon sormaya benzetilmektedir”; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1139; Eriş, Çek 2004, s. 128.

¹⁰⁷ Kalpsüz (Erem/ Çelebican), Çekin Hukuki Yönü, s. 80; Domaniç Şerh, s. 584; Göle, Çek s. 52; Müge Tekil, 107; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1138; Kendigelen, s. 382, Eriş, Çek 2004, s. 128.

¹⁰⁸ Karş. Ahmet Battal, Güven Kurumu Niteliğindeki İşletmelerin Bankaların Hukuki Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2001, s. 229. Yazar çekte banka garantisi konu başlığı altındaki yazısında: güven artırıcı işlemlerden birincisini bankanın “visa” kaydı koyması hali olarak

vizeden hemen sonra (karşılığın hesaptan çekilmesi, hesapta bulunan karşılıkla başka bir çekin ödemesi veya haciz işlemi gibi sebeplere) eksilmesi halinde bu gelişmenin hamile haber verilmesi zorunluluğu da yoktur. Ancak bilgi verirken de herhangi bir çekince konulmadan verilmek zorunluluğu vardır. Aksi halde muhatabın iyi niyet kurallarıyla bağdaşmaması söz konusu olacaktır.

Muhatap yetkisiz kişilere bilgi vermekten özenle kaçınmalıdır. Çekin vizesi için örneğin çekin ibrazı şarttır. Zira çekin yetkili hamili olduğunu en iyi çeki bizzat ibraz etmekle kanıtlama imkanı vardır.

Vize edilmiş çekler avizolu çeklerden¹⁰⁹ farklılık arz ederler. Avizolu çeklerde keşideci keşide ettiği çek ile ilgili çek numarası, lehtar ismi, çek meblağı gibi bilgileri muhataba bildirir. Muhatap da bu avi ile uygunluğu halinde çeki öder. Bu işlem daha çok bankaların diğer şube ve muhabirleri üzerine çektikleri havale çeklerinde görülür¹¹⁰.

Muhatap hamile karşı çeki vize etmekle mükellef olmayıp sadece yetkilidir¹¹¹.

Çekin vize edilmesi uygulamasına ülkemizde hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. Çünkü açıklandığı gibi vizenin kayda değer bir sonucu yoktur¹¹².

tanımlar. Devamında “banka genellikle keşide ile birlikte yada daha sonra çekin karşılığının hesapta mevcut olduğunu bildiren bir “teyit” kaydı koyar. Bu kayıt yazıldığı andaki hesap durumunu gösterdiğinden ve geleceğe ait bir garanti de içermediğinden geçerlilik tartışmasına sebep olmaz” açıklamasında bulunmuştur. Yukarıdaki açıklamalar kapsamında çekin vizesi ile teyidi farklı hukuki işlemleri ifade ettiğinden vize işlemi ifade etmek için “ hesapta karşılığın mevcut olduğunu bildiren teyit kaydı ” ifadesinin yerinde olmayacağı görüşüne katılıyoruz. Zira önceki konularda da değinildiği üzere “karşılığı mevcuttur” ifadesi dahi uygulamada ve doktrinde teyit anlamına gelmekte olduğundan yazarın ifadesi karışıklığa yol açabilecek nitelikte olduğu görüşündeyiz. Bu ifadenin teyit olarak değerlendirilmemesi gerektiği görüşüne yukarıda s. 21’de katıldığımızı belirtmiştik.

¹⁰⁹Onamlı çek; ödemeyi yapacak olan bankaya önceden, karşılığı vardır açıklaması yazdırılarak alacaklıya verilen çek türü; bu çeklerde teyitli çeklerden farklı olarak çek karşılığı ibraz süresi içinde hamil adına bloke edilmez. Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Geliştirilmiş 5. Bası, Ankara 1996, s. 88.

¹¹⁰ Abaç, a.g.m., s. 141.

¹¹¹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1138.

¹¹² Eriş, Çek 2004, s. 128; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 128; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s.261.

2. GARANTİLİ ÇEK UYGULAMASI

2.1. Genel Olarak

Günümüzde, yukarıda bahsedildiği üzere ticari yaşamda ödemelerin nakit para ile yapılmasının çok sayıda sakıncaları vardır. Bu süreç ödeme vasıtalarının değişmesini şart kılmış ve giderek piyasada değişik ödeme vasıtaları kullanılmaya başlanmıştır. Bu ödeme sistemlerinden birisi de Eurocheque (euro-çek) diğer bir deyişle garantili çek sistemidir.

Genel bir tanımla garantili çek, muhatap bankanın garanti ettiği limit esas alınmak koşuluyla belirli bir miktara kadar olan çeklerini veya çeklerin garanti edilen miktarını keşidecinin hesabında karşılık bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kendisince ödeneceği konusunda bizzat çek yaprağı veya çek kartı üzerindeki taahhüdünü ifade eder¹¹³. Bu garanti taahhüdü ile birlikte garanti limitine kadar çeklerin kısa bir süre de olsa nakit para gibi kullanıma imkanı doğmaktadır.

Euro-çek adıyla da anılan garantili çek sistemi, Batı Avrupa ekonomisinin, Amerikan ekonomisinin yarattığı, kuruluş masrafları çok fazla olan ve amortismanı çok uzun süreye bağlı bulunan kredi kartı sistemiyle giriştiği rekabette kullanmak üzere başvurduğu maliyeti düşük, formaliteleri az, güvenilir bir araçtır. Bu tür çek uygulamasında muhatap bankanın çek hukukuna özellikle kabul yasağına aykırı olmamak üzere belli bir meblağa kadar garantisini getirerek çek kullanımını tahminlerin çok üzerine çıkmasına yol açan garanti çek sistemi bugün Avrupa Birliği ülkelerinde müşterek bir ödeme vasıtasına doğru hızla gitmektedir¹¹⁴.

Günümüzde Türk bankacılık hukukunda garantili çek tanzimi ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmamasına rağmen¹¹⁵, bankaların serbest rekabet

¹¹³ Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 274, 275; Müge Tekil, s. 115; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s.1388. Ancak Öztan daha çok çek kartı üzerine incelemelerini yoğunlaştırmıştır. Aynı yönde bkz. Öztan, Garantili Çek; Kendigelen, Çek, s. 392.

¹¹⁴ Öztan, Garantili Çek, s. V; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 274.

¹¹⁵ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek, s. 114.

ortamında müşterilerine değişik isimler adı altında sunduğu¹¹⁶, piyasada kabul gören¹¹⁷, çek hukukuna aykırı bulunmaması sebebiyle de Yargıtay'ın kararlarında olumlu olarak bahsedilen, yayılmakta olan bir sistemdir¹¹⁸.

Çizgili çek sistemi çekin ödeneceği konusunda lehtara bir güvence vermekteyse de ilerde işleneceği gibi bu yöntemde çekin ödenmek üzere genellikle muhatap bankanın ilgili şubesine ibrazı gerekecektir. Başka bir şubeye ibraz halinde ise istenecek provizyonun hamile zaman kaybettireceği de kolayca öngörülebilir.

Öte yandan çekin teyidi veya vizesi gibi uygulamalar da çekte duyulan güvensizliği tam olarak ortadan kaldıracak özelliklere haiz olmadığı görülmüştür¹¹⁹.

Garantili çek uygulamasına gidişin bir nedeni de yasa koyucunun çek uyulmasına ilişkin cezai yaptırımları arttırmakta daha da ileri gidememesi ve ceza uygulamasıyla ilgili formalitelerin bankaları ve diğer tarafları uzun ve zahmetli bir sürece sokmasıdır. Karşılıksız çıkan çekin karşılığı uzun süren icra takipleri ve ceza davaları sonunda alınabilse de bu ne hamili ne de Çek K. m. 16 f. b kapsamında şikayet hakkına sahip olan bankayı tatmin etmemektedir¹²⁰.

Ülkemizin özellikle sürekli ekonomik krizlerin içinde olması, bu sebeple ekonomide meydana gelen dalgalanmalar sebebiyle, meydana gelen ödeme gücünün çek keşidecilerine de yansması, böylece çekte duyulan güvenin azalması da garanti çek sisteminin tercih edilmesinde önemli etken olmuştur.

¹¹⁶ Örneğin Yapı ve Kredi Bankası "Süper Çek", Ziraat Bankası "Başak Çek", İş Bankası "Mavi Çek" Akbank "Ak Çek" adı altında garanti çek hizmetini müşterilerine sunmaktadırlar. Eriş, Çek 2004, s.35; Pulaşlı, s. 186.

¹¹⁷ Piyasada kabul gören ve özellikle son dönemde büyük bir kullanım artışı gösteren bir bankacılık ürünü de kredi kartlarıdır. Kredi kartlarının hukuki niteliği için bkz. Teoman, Kredi Kartları, s. 244.

¹¹⁸ Çek. K. m.10'daki düzenleme yasal garantili çek sistemini getirmiş olsa da, madde bankaların garantili çek tanzim edebileceğini açıkça belirtmemiştir. Bu sebeple konuyu müstakilen düzenleyen bir kanun maddesi bulunmamaktadır.

¹¹⁹ Geride bkz. s.19-21.

¹²⁰ Öztan, Kıymetli Evrak, s.1389; Seza Reisoğlu, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, TBB tarafından 27 mart 2003 tarihinde düzenlenen konferanstaki konuşma metni, <http://www.tbb.org.tr/v12/tbbkonusmalari.asp?yil=2003>, s. 14.

2.2. Çek Kartının (Garantili Çekin) Gelişim Süreci

2.2.1. Çek Kartı Öncesi Uygulamalar

Çek kartı ve sonraları garanti çek uygulaması Batı Avrupa'da özellikle Federal Almanya'da ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir¹²¹. Bankaların asıl beklentisi diğer yöntemler yanında nakdi olmayan ödemelerin çekle yapılmasını genelleştirmektir. Zira bu durum kredi müessesesi olan bankalara büyük fayda getirecektir. İşte bu noktada kendisine çek ile ödeme yapmak istenen kişinin çekin ödenmemesi ihtimalinden doğan endişesi çözümü bekleyen asıl problem olarak ortaya çıkmıştır. Tabi bu anlayışın bir yansıması olarak da mevduat sahipleri, çek'e olan güvensizlik sebebiyle, çek kullanma konusunda oldukça çekimser davranmakta giderek çek ile işleyen bir hesap sahibi olmakta pek yarar görmemişlerdir.

İşte çek uygulamasından kesin bir yararı olan kredi kuruluşları çeki duyulan güvensizliği bertaraf edecek bir araç geliştirme yoluna gitmişlerdir. Şüphesiz geliştirilecek bu aracın yasal düzenlemelerle, özellikle kabul yasağıyla, vergi hukuku esaslarıyla ve devletin para basma tekeliyle uyumlu olması ön koşullar olarak ortaya çıkmaktadır.

Çek kartı öncesi çek kullanımının yaygınlaşması için çek'e karşı hamillerin güvenini arttırmaya yönelik olarak özellikle Almanya'da 1950'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle çek ile ilgili dolandırıcılıklar ve çek ile ilgili hızsızlıklara ilişkin cezalar artırılmıştır¹²².

Öte yandan devletin tedbirleri yanında, bankalar da güven arttırıcı formüller geliştirmeye devam etmişlerdir. Bu çabaların sonucu olarak bir Alman Bankası tarafından 1959 yılında "tank çeki" olarak adlandırılan özel bir çek türü olarak kullanıma çıkarılmıştır. Bu çek türü piyasaya çıkmasından sonra birkaç ay içinde

¹²¹ Öztan, Garantili Çek, s. 2.

¹²² Federal Almanya'da yapılan bu düzenlemeyle çekin tedavüle çıkarıldığı sırada karşılığının bulunmadığını bilen veya bilmesi gereken keşidecinin kanunu ihlal etmiş olacağı esası getirilmiştir. Ancak bu düzenleme 1956 yılında yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır. Zira o yıllarda böyle ağır yaptırımlar olmamasına rağmen ABD ve İngiltere'de çek kullanımı daha da yaygındır. Öztan, Garantili Çek, s. 5.

diğer kredi kuruluşları tarafından benzer şekilde kullanılarak yaygınlaşmıştır. Bu özel çek türünün kullanımının hızla artması sebebiyle Alman Merkez Kredi Komisyonu tek tip çek kullanılması usulünü getirmiş ve ayrıca tank çeki genel şartları hazırlanmıştır. Bu çek türü sadece belli benzin istasyonlarında ve belli hususlar için kullanılabildiklerinden sonradan gelişme imkanına kavuşmuş ve kullanımda olan garanti çek uygulamasına oranla çok sönük kalmıştır¹²³. Yinede bu çek türü çek kartı uygulaması bakımından başlangıç teşkil edebilecek özellikleri haiz görülmektedir.

Bankalarca denenen bir diğer özel çek türü “satış çekleri”dir. Bir Alman Bankası tarafından 1960 yılında kullanıma sunulan bu çek türü “tank çekleri”nin aksine sınırlı bir kullanım alanına sahip olmamıştır. Bu uygulamada banka 50 ve 100 Deutsche Mark meblağlı, sabit formüller ihtiva eden ve bankaca çok güvenilir kabul edilen müşterilerine verilen çekler ile çeklerin ödeneceği banka tarafından garanti edilmiştir. Uygulama kısa bir süre sonra Alman Merkez Bankası tarafından çekte kabul yasağına ve genel kullanım alanı sebebiyle para basma tekeline aykırılık teşkil etmesi gerekçesiyle durdurulmuştur. Böylece uygulama terk edilmiştir¹²⁴.

Akabinde çek hüviyet kartı sistemi denenmiştir. Bu sistemde banka herhangi bir sorumluluk yüklenmeden müşterisinin güvenilirliğini beyan etmektedir. Ancak doğal olarak bu sistem de çekte duyulan güveni beklenen seviyeye çıkartabilen bir uygulama olamamıştır¹²⁵. Ancak kabul edilmelidir ki tüm bu özel çek denemeleri çek kartının bir tür alt yapısını, hazırlık aşamasını oluşturmuştur.

¹²³Bu özel çek uygulamasında bankalar, petrol şirketleriyle doldurma istasyonları lehine ödeme taahhüdünde bulunmak suretiyle, bedel ve karşılık ilişkisinden müstakil olmak üzere anlaşmaya varıyorlardı. Böyle bir çek, anlaşma kapsamında olan bir istasyona yakıt yağlama maddesi ve servis karşılığı verilebiliyordu. Çekin üzerine motorlu aracının plakasının yazılması şart kılınmıştır. Öztan, Garantili Çek, s. 6.

¹²⁴ TTK m. 696 kabul yasağı başlıklı “çek hakkında kabul muamelesi cari değildir. Çek üzerine yazılmış bir kabul şerhi yazılmamış sayılır” hükmü ile de konuyu açık olarak düzenlemiştir. Öztan, Garantili Çek, s. 7.

¹²⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 7.

2.2.2. Çek Kartı Uygulaması

Yukarıda kısaca açıkladığımız üzere “tank çeki” “satış çeki” ve “çek hüviyet kartı” ile ilgili deneyimlerden edinilen en önemli sonuç; “çek hamillerinin güvensizliğini ancak bankanın vereceği bir teminatın ortadan kaldıracağı” olmuştur. Öte yandan bu uygulamalarda bankalar, garanti yükümlülüğünün iktisadi durumlarını kötüleştirmediğini, aksine benzer yöntemlerle çek kullanımının yaygınlaştırılması ile daha çok fayda sağlayacaklarının bilincine varmışlardır¹²⁶.

Amerikan uygulamasının bir ürün olan kredi kartının Avrupa’ya girdiği ilk yıllarda açıklanan maliyet ve risk gerekçeleriyle Alman Bankaları çek’in güvenilirliğini arttırıcı yöntemler üzerinde daha çok yoğunlaşmışlardır¹²⁷. Zira o yıllarda, mağaza kredi kartı ile ödemede bulunmak isteyen kişinin imzaladığı faturayı kredi kuruluşuna göndermekte kredi kuruluşu da ya hemen veya bir süre sonra ödemede bulunmaktadır. Bu uygulamada ise kredi kartının çeşitli sakıncaları görülmüştür. Çünkü kart hamili ancak belirli yerlerden alışveriş yapabilmektedir. Gerek tüketici kredi kartlarında gerekse seyahat kredi kartlarında tüm ihtiyaçların bu kredi kartlarıyla sağlanması için çok geniş ve kusursuz bir elektronik ağ bağlantısı gerektiğinden ayrıca kredi kartı kullanımı yaygınlaştırmak için yüksek miktarda reklam harcamaları yapılması gerektiğinden Avrupa Bankaları garantili çek uygulaması üzerine yoğunlaşmıştır¹²⁸.

Bu çalışmalardan bir alman bankası tarafından 1960 yılında hazırlanan bir projeye göre banka, müşterisine çek formüllerliye birlikte bir hüviyet kartı verecektir. Bu kart ile banka müşterisi tarafından kendisi üzerine çekilecek azami 200.- DM’e kadar bedelini ödemeyi garanti etmektedir. Akabinde Özel Bankalar Birliği ve Büyük Banka temsilcilerinin de tekliflerinin yukarıda bahsedilen bankanın projesine çok benzer olduğu görülmüştür. Buna göre çek formülleriyle birlikte birde “Çek

¹²⁶ Öztan, Garantili Çek, s. 11.

¹²⁷ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1389. Ancak günümüzde kredi kartları son derece yaygınlaşmış durumdadır.

¹²⁸ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1390. Günümüzde ise gelişen teknoloji, otaya çıkan sermaye birikimi ile kredi kartı uygulamasında da önemli mesafeler kat edilmiştir. Kredi kartlarının gelişimi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ömer Teoman, Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, Güncelleştirilmiş 2. Baskı İstanbul. Karş. Öztan, Garantili Çek, s. 12.

Kartı” vermektedir. Bu kartla banka her çek yaprağı için 200.-DM’ye kadar ödeme garantisinde bulunmaktadır. Böylece lehtara nerdeyse nakitten pek farkı olmayan bir çek alma ve kullanma imkanı sunulur. Bu proje geniş oranda kabul görmüştür. Ancak aksi fikirde olan kuruluşlar da “ çek uygulamasını ikili bir duruma sokmak, normal çek uygulamasına bu sebeple zarar vereceği ve havale yoluyla yapılan ödemelerin azalacağı” sebepleriyle görüşlerini savunmuşlardır¹²⁹.

Uygulamaya katılan bütün bankalar tek tip çek kartı çıkartılmasını ve bu işte kullanılacak çek formüllerinin de yine aynı formu taşımasını istemişlerdir. Çek kartı uygulaması bankalara organizasyon yönünden bir külfet getirmemiştir. Ayrıca rekabetten etkilenmeyen bir ödeme vasıtası olarak kabul görmüştür.

2.2.3. Uygulama

Federal Almanya’da meydana gelen bu hazırlık aşamalarından sonra 1968 yılından itibaren çeşitli şekillerde tanıtılarak çek kartı kullanıma sunulmuştur¹³⁰.

Çek kartı uygulamasının işleyişi de çek kartı ve çek formülleriyle birlikte müşteriye verilen bir kimlik kart özelliğindedir. Ayrıca arka yüzünde bankanın garanti beyanını taşımaktadır. Çek kartının boyutları sabittir. Boyu 86 mm, eni de 54 mm’dir. Böylece klasik banka kartları gibi kolaylıkla taşınabilecek boyutlarda tasarlanmıştır. Gerek güvenlik bakımından gerekse yıpranmasını önlemek bakımından iki şeffaf kat arasında korunur. Bu şeffaf katların arasında yüksek basınçla yapıştırılır. İmzanın bulunduğu yer sahteciliği önlemek bakımından özel olarak hazırlanmıştır¹³¹.

¹²⁹ Öztan, Garanti Çek, s. 15; Ülkemizde Yargıtay uzun yıllar garantili çek uygulamasını çek hukuku dışında görmüş, doktrinde de bu uygulamayı destekleyen yazarlar olmuştur: Başal Koparan, 3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar, Batider, 1989, C. XV, S. 2, s. 53 vd.

¹³⁰ Öztan, Garantili Çek, s. 17.

¹³¹ İlk önce “mavi kart” kullanımı ile garantili çek uygulamasına başlayan Türkiye İş Bankası Banka Kartları Yönetmeliğine göre kartlar 5,9x 8,2 cm ebadında olmuştur. Ancak daha sonra banka, kart sitemini terk etmiştir.

İlk kullanılan çek kartının ön yüzünde sol üst köşesinde, kartın devrinin mümkün olmadığını gösteren bir ibare yer alır. Aynı yüzün sağ tarafında kartın arka yüzüne de bakılmasını gösteren bir ibare de mevcuttur. Ayrıca çek kartını veren kuruluşun ismi “çek kartı” tabiri çek kartı tabirinin ismi, hesap numarası kartın geçerlilik süresi kartın numarası ve hesap sahibinin bankadaki imzasına uygun imzası çek kartının üstünde yer almalıdır¹³².

Çek kartının arka yüzü bankanın garanti açıklamasını ve şartlarını gösteren bir metni ihtiva eder. Bu metin başlangıçta Alman bankalarınca şöyle düzenlemiştir. Kartın diğer yüzünde ismi yazılı banka aşağıda gösterilen şartların bulunması kaydıyla, burada (bu kart vasıtasıyla) kendisine ait çek formülleri kullanılarak keşide edilen bir çekin her çek lehtarına (hamiline) 200.- DM’ ye kadar olan kısmının ödeneceğini garanti eder.

- a)Çek kartı ile çek üzerindeki imzalar ve hesap numaraları birbirini tutmalıdır.
- b)Çek kartına ilişkin numara çekin arka yüzüne kaydedilmiş olmalıdır.
- c)Çekin keşide tarihi, çek kartının geçerlilik süresi içinde kalan bir tarih olmalıdır.
- d)Çek keşide tarihinden itibaren 8 gün içinde ibraz edilmelidir¹³³.

Çek kartının her yerde kullanılması mümkündür. Özellikle seyahatlerde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Hamil her yerde ödeme yapabilme imkanına kavuşmakta aynı zamandan muhatap bankadan veya uygulamaya katılan diğer bankalardan çeki nakde çevirme imkanına kavuşabilmektedir.

Kredi kuruluşları başlangıçta her çek için 200.-DM garanti limiti tespit etmişlerdir. Bu şekilde riski sınırlandırmak istemişlerdir. Aynı zamanda bu meblağ bir defada ödenebilecek ve kullanışlı bir meblağdır. Kaldı ki 15 yapraklı bir çek karnesinde 3.000-DM’lik bir garanti yükümü ortaya çıkmaktadır. Ancak garanti çek yaprağı yine bir çek yaprağı olduğundan garanti limiti üzerinde meblağ yazıldığında karşılığı var ise banka tarafından yine ödenebilir.1968 yılında Federal Almanya’da

¹³² İş bankası uygulamaya koyduğu çek kartlarına müşterinin resmi de yapılandırılmaktaydı.

¹³³ Öztan, Garantili Çek, s.17-18, dn. 27.

başlayan bu uygulamanın olumlu sonuçlar vermesi üzerine yaygınlaştırma çalışmaları hız kazanmıştır.

2.2.4. Garantili Çek (Euro Çek) Uygulaması

İlk olarak Almanya da başlatılan çek kartı uygulaması ekonomik seviyeleri birbirine benzer olan diğer Avrupa ülkelerinde de ilgiyle takip edilmiştir. Aynı zamanda çek kartı veren kredi kuruluşları müşterilerinin başka ülkelerde bu çek kartlarını kullanmaya teşvik etmişler hatta zorlamışlardır. Zira çek kartı ihtiyaç halinde belirli bir limit dahilinde de olsa bankalardaki, karşılığın üzerine çıkabilmek imkanını veriyor, yine istendiğinde nakit para sağlamak amacıyla kullanılabilir ve öngörülen tedbirler sayesinde sahtekarlıklara elverişli olmayan bir yapıya sahip bulunmaktadır¹³⁴.

Çek kartıyla ilgili uygulamayı uluslararası geçerliliğe ulaştırma çabaları kredi kuruluşlarını uluslararası işbirliğine itmiştir.

Avrupa'da yaygın bir çek kartı uygulamasını gerçekleştirmeye yönelik ilk toplantı 1968 yılında 15 ülkenin katılımıyla Frankfurtta yapılmıştır. Akabinde düzenlenmeye devam eden bu toplantılarda çek kartı uygulamasına katılan kuruluşların kendilerince çek kartı çıkartılıp çıkartılmadığına balkımsızın diğer ülkelerin kredi kuruluş guruplarınca çıkartılacak çek kartını tanıyacakları ve çek kartı çeklerini ödeyecekleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca çalışma gurubu tarafından bir euro-cheque statüsü hazırlanmasına da karar verilmiştir¹³⁵.

Bu uygulamalar gereği, katılan bütün kredi kuruluşları, kendilerine ibraz edilecek çek kartı çeklerini ödeyeceklerini göstermek üzere tek tip olarak hazırlanan işaretleri, görünür yere yapıştırarak belli etmeyi kabullenmişlerdir. Müşteri ise çek

¹³⁴ Öztan, Garantili Çek, s. 22; Öztan Kıymetli Evrak 1997, s. 1392 vd.

¹³⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 22.

bedelinin binde yarımı kadar bir ücret ödeyecektir. Bu ücretin alt limiti 2 DM olarak kabul edilmiştir¹³⁶.

Ödeme şartlarının tek tip hale getirilme çabaları sonucunda Bankaların bankalarında çalışan personeline genel ödeme şartları ile ilgili bir not verilmesine karar verilmiştir. Uygulamada mevcut kartların özellikleri resimleri bu notta yer alacak ayrıca farklı yönleri de belirtilecektir. 1969 yılının akabinde çek kartı uygulaması fiilen 14 ülkede uygulamaya konulmuştur¹³⁷.

2.2.5. Çek Kartının Euro Çek Kartına Dönüşüm Aşaması

Yukarıda açıklandığı üzere daha ilk uluslararası toplantılarda çek kartı uygulamasında tek tip çek formülleri kullanılması esası üzerinde ısrarla durulmuş ve bunu gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar başlatılmıştır¹³⁸.

Alman Federal Banaklar Birliği 1969 yılından itibaren çek kartı sistemine milletlerarası bir uygulama kazandırmak için çek formalarını tek tip olması konusunda girişimlerde bulunmuş ve uygulamayı teşvik etmiştir. 1971 yılı içerisinde tek tip çek kartı uygulaması konusunda yapılan toplantılar ve görüşmeler olumlu sonuçlanmış ve milletler arası karakterde tek tip Euro Çek ve Euro Çek kartı isimler kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamayla birlikte garanti limitleri 300-DM ye yükseltilmiştir. Diğer Avrupa ülkeleri de hazırlıklarını tamamladıkça Euro çek uygulamasına katılmışlardır bu açıla süreçte çek kartı uygulaması işlerlik kazandıktan çok kısa bir süre sonra çok hızlı bir gelişme göstererek uluslararası bir birleştirmeye Euro çek uygulaması aşamasına ulaşmıştır¹³⁹.

¹³⁶ Öztan, Garantili Çek, s. 22.

¹³⁷ Öztan, Garanti Çek, s. 24.

¹³⁸ Öztan, Garanti Çek, s. 24.

¹³⁹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1392; Öztan, Garantili Çek, s. 25.

2.3. Garantili Çek (Euro Çek Kartı) ve Ülkemiz Uygulaması

Bu kart türü de daha önce aynı amaçla kullanılmış olan çek kartıyla aynı yapıya sahiptir. Kartın ön yüzünde kredi kuruluşunun adı altında hesap sahibinin imzası ve ismi, hesap numarası ve kart numarası, Bethoven Portresi ve Bir hologram, “e-c” harfleri, geçerlilik süresinin sonunu belirten tarih bulunmaktadır. Çek kartının boyutu kredi kartlarındaki gibi milletlerarası standartlardadır. Böylece ilk bakışta tanınmasını sağlayacak bir tanıtma işareti kullanılması amaçlanmaktadır. İmza yeri imzada tahrifatı güçleştirecek özelliğe sahiptir. Sahteciliği ve tahrifatı önlemek amacıyla ve kolayca tanınabilmesi amacıyla özel bir desene ve yapıya sahip kılınmıştır¹⁴⁰.

Kartın arka yüzünde her ülkenin kendi lisanında yazılı olan banka garantisıyla ilgili metin bulunur. Metinde: garanti koşulları, uygunluk mecburiyeti ve garanti süresi ile ilgili bilgiler yazılıdır. Buna göre ismi yazılı kredi kuruluşu aşağıda gösterilen şartların bulunması kaydıyla burada kendisine ait çek formülleri kullanılarak keşide edilen her bir çek için yurt içinde her çek lehtarına yurt dışında her kredi kuruluşuna çek bedelinin 400. DM ye kadar olan kısmını ödemeyi garanti eder: Bunun için;

- a) Kart ve çek üzerindeki imzalar ile kredi kuruluşunun ismi ve hesap numarası birbirini tutmalıdır.
- b) Çek kartında bulunan numara çekin arka yüzüne kaydedilmiş olmalıdır.
- c) Çekin keşide tarihi çek kartının geçerli olduğu bir süre içinde kalan bir tarih olmalıdır.
- d) Ülke içinde keşide olunan bir çek 8, yurt dışında keşide olunan bir çek ise keşide tarihidен itibaren 20 gün içinde ibraz olunmalıdır¹⁴¹.

Garantili çek ile ödeme yapmak isteyen kart hamili kendisine muhatapça verilmiş özel çek yaprağını doldururken senedin arka yüzüne çek kartının numarasını yazmakta ve lehtara ayrıca çek kartını ibraz ederek bankanın taahhüdünün nicelik ve koşulları hakkında lehtara bilgi verir. Lehtar çek artı üzerindeki numaranın çek

¹⁴⁰ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1392; Öztan, Garantili Çek, s. 25; Öztan, Kıymetli Evrak 1994 s. 344.

¹⁴¹ Öztan, Garanti Çek, s. 25, dn. 19; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1397.

yaprağına doğru kaydedilmesini ve karttaki imza ile çek üzerindeki imzanın aynı olup olmadığını kontrol ettikten sonra sadece çek yaprağının teslim alır ve incelediği çek karını keşideciye teslim eder¹⁴². Garantili çeki teslim alan lehtar bu çeki ihtiyacı doğrultusunda normal çekler gibi ciro edebilecektir. Zira bankanın çek kartının arkasında yazan garantisini çeki devralan her hamil için geçerlilik taşır. Ancak çek yaprağı üzerine çek kartı numarasının yazılması senedin garantili çek niteliğini kazanmasını geçerlilik şartı olup numaranın yazılı olmadığı çekler, normal çek statüsünde kabul edilip ancak karşılıkları var ise ödenecektir¹⁴³.

Ülkemizdeki gibi çek kartı sistemi uygulamasının yanında bankanın taahhüdünün bizzat çek yaprağı üzerine kaydedilmiş bulunduğu garantili çekler ise tamamen normal çekler gibi doldurulmaktadır. Böylece tedavüle çıkartılan çekler gerçekte karşılıkları bulunmasa veya karşılıkları eksik kalsa bile garanti limiti dahilinde ödemeleri yapılmaktadır¹⁴⁴.

Çek kartlarında bulunan ülke işaretleri motorlu taşıtlarda bulunan işaretlerin aynısıdır. Örneğin Almanya için “D” İsviçre için “CH” Hollanda için “NL” işaretleri kullanılmaktadır. Euro çek formülleriyle emniyet tedbirleri daha arttırılmıştır. Euro çek kartının güvenlik bakımından plastik kap içinde kullanılmasına karşılık çek formülleri bakımından bu mümkün değildir. Bu sebeple çek formülleri çok kaliteli ve pahalı kağıtlar kullanılarak ve taklidi güçleştirecek şekillerde hazırlanmaktadır.

Ülkemizde İş Bankası da benzer yöntemleri kullanmaktadır. Bu tür çekler kimyevi işlemlere tabi tutulduklarında üzerlerinde kahverengi ve mavi lekelerin meydana geldiği görülmektedir¹⁴⁵. Ancak İş Bankasının “Mavi Çek” uygulamasıyla başlattığı garantili çek uygulaması Euro Çekteki gibi çek kartı kullanılmak suretiyle

¹⁴² Müge Tekil, s. 116; Öztan, Garantili Çek, s. 127 vd.

¹⁴³ Müge Tekil .s. 116.

¹⁴⁴ Müge Tekil, s. 116; Nilgün Savaşman, Temel Bankacılık Hizmetleri, Garanti Bankası Eğitim Merkezi Yayınları, Aralık 1990, [y.y.], s. 214 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 343; Kendigelen, Çek, s. 392, 393.

¹⁴⁵ Öztan, Garantili Çek, dn. 20.

gerçekleştirilmemekte garanti çeki ilişkin hükümler ve söz konusu taahhüt çek yaprağı arakasına yazılmaktadır¹⁴⁶.

Ülkemizde Garantili çek uygulamasını 1974 yılında başlatan Türkiye İş Bankasının Banka Kartı Yönetmeliğinde bu konular aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- a-Çek'i kullanmayı yaygın hale getirmek suretiyle bankada daha az likit kıymet bulundurmaya imkanını yaratmak,
- b-Hesap sahiplerini kısa sürede kullanacakları paraları da bankada tutmaya yöneltmek, dolayısıyla mevduatı arttırmak,
- c- Kasa işlemlerini azaltmak ve müşteriye daha iyi hizmet verebilmektir¹⁴⁷.

İş Bankası garantili çek özelliği taşıyan “mavi çek”leri, yalnızca tasarruf sahiplerine verilen dolayısıyla ticari amaçla kullanılmayacağı varsayılan özel çek olarak kabul etmiştir. Ayrıca garantili çek karnelerini kullanılacak kimseleri seçerken, şubede mevcut veya yapılacak istihbarata göre mesleği, unvanı, kişiliği, ahlaki varlık ve gelir durumu itibarıyla açığa çek keşide etmeyeceği kanaati edinilen, vadesiz tasarruf mevduatı sahibi müşterilerine verilmesi uygun görülmüştür. Dolayısıyla şube tarafından tanınmayan veya hakkında yeterince olumlu bilgi edinilememiş kişilerin mavi çek talebi kabul edilmeyeceği açıktır¹⁴⁸.

Medeni haklarını kullanmaya ehil olmayanlara 18 yaşını tamamlamamış olanlara teselsülsüz müşterek hesap sahiplerine, imza atamayan mühür kullanmayan kişilere mavi çek veremeyecektir¹⁴⁹. Teselsüllü müşterek hesap sahiplerine ise birden fazla Mavi Çek karnesi verilecektir¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Müge Tekil, s. 115.

¹⁴⁷ Garantili çek uygulamasına Pamukbank T.A.Ş. 1984 yılında katılmıştır. Kınacıoğlu, s. 296, dn. 100.

¹⁴⁸ İş Bankası Dahili Tamim, m. XIV, A. 3 a.

¹⁴⁹ İş Bankası Dahili Tamim, m. XIV, A. 3.c.

¹⁵⁰ İş Bankası dahili Tamimi m. XIV, A. 3.d.

2.3.1. Uygulama Masrafları

Euro çek ve garantili çek uygulamasında sahteciliğin önüne geçmek ve güvenliği en üst seviyeye çıkarmak için son derece pahalı malzemeler ve baskı yöntemleri kullanılmaktadır. Bu da kredi kuruluşlarına büyük bir maliyet sorunu getirmektedir. Kredi kuruluşları bu maliyet sorununun üstesinden gelebilmek için masrafları müşterilerine yansıtma zorunluluğunu hissetmişlerdir. Bu düşünceyle her çek karnesi ve kartı için belirli bir ücret talep edilmiştir¹⁵¹.

2.3.2. Euro Çek (Garantili Çek) Uygulamasının Yaygınlaşması

Euro çekin yayılma süreci özellikle Avrupa ülkeleri dışında tamamlanmış değildir. Katılım aktif ve pasif katılım şeklinde gerçekleşmektedir. Aktif katılımcı ülkeler hem çek kartı vermekte hem de ibraz edilen garanti çekleri ödemektedir. Ancak pasif katılımcı ülkeler sadece ödemede bulunmaktadır¹⁵².

2.4. Muhatap Bankanın Ödeme Garantisinin Doğuşu

2.4.1. Genel Olarak

Çek ile gerçekleştirilen ödemeler TTK m. 694 te de belirtildiği üzere temel olarak banka ile yapılmış bir cari hesap sözleşmesine dayanır. Bu sözleşmeye dayanarak banka müşterisinin nakdi olmayan ve havale esasına dayanan bütün ödemelerini onun aslına ve hesabına yapmaktadır. Burada bir başkasının adına ve

¹⁵¹ Müge Tekil, s. 121 ; Öztan, Garantili Çek s. 26.

¹⁵² Uygulamaya aktif katılan ülkeler den bazıları: Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa İngiltere, İrlanda, İspanya, İsviçre, Linheştayn Lüksembourg, Malta, Monako, Norveç, Hollanda San Marino'dur. Pasif olarak katılan ülkeler ise: Arnavutluk, Bulgaristan, Cebelitarık, Fas, İzlanda, İsrail, Lübnan, Mısır, Polonya, Portekiz, İsveç, Türkiye, Tunus olarak sayılmaktadır. Ayrıca Polonya, Rusya, Romanya, Arnavutluk Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Kıbrıs gibi ülkelerin de uygulamaya katıldıkları görülmektedir. Öztan, Garantili Çek, s. 27 ve dn. 24, 25; Reisoğlu, çek, s. 47, dn. 325.

onun lehine bir iktisadi faaliyetin olduğu dikkate alınırsa “iş görme akdi” çerçevesinde işlemlerin gerçekleştirilmiş olduğunu kabul etmek mümkündür¹⁵³.

Salt bir cari hesap sözleşmesine dayanarak hesap sahibinin çek keşide etmesi mümkün değildir. Bunun için bana ile hesap sahibi arasında açık veya zımni bir çek anlaşmasının meydana gelmesi gerekmektedir (TTK m. 695). Bu anlaşmayla banka müşterinin çeklerini onun hesabından veya kendisine tanınan kredi limitine kadar kredisinden ödeme yükümlülüğü altına girer. Ancak bu akit her halde belirli sayıda çek formüllerinin (çek karnesinin) müşteriye verilmesiyle örtülü olarak ta gerçekleşir.

Çek sözleşmesinin gerçekleşmesiyle banka, müşterinin ödemeye ilişkin emirleri ve havaleleri yanında çeklerini de ödeme borcu altına girmektedir. Usulünce tanzim edilmiş ve lehtara verilmiş bir çek banka ve müşterisi arasındaki sözleşme gereği ibraz edildiği zaman ödendiği takdirde banka “iş görme sözleşmesinden” doğan yükümlüğü yerine getirmiş olacaktır. Banka ödemeyi genel çek sözleşmesi hükümleri gereği, çekin karşılığı ibraz tarihinde hesapta hazır bulunduğu takdirde yapılacaktır (TTK m. 695).

Çek kullanımı hakkındaki esaslar ile çek hamillerinin korunmasına dair tedbirlere ilişkin olarak özel bir kanun çıkartılmış ve bu kanunla TTK'nun çeke ilişkin olarak içerdiği hükümlerini tamamlayıcı nitelikte olmak üzere hamili ve diğer tarafları koruyucu ve yükümlülüklerini belirleyici hükümler işlenmiştir¹⁵⁴. Bütün bu genel ve özel nitelikteki düzenlemelerin yanında Bankalar; çekteki imzaları, çekin kendisini titizlikle kontrol yükümlülüğü altındadırlar. Bankaların mahsup çeklerini de nakden ödemememe, müşterinin ödemedi men talimatı var ise ödememe (TTK m. 711), tahsil çeklerini zamanında ibraz etme, bu çeklerin karşılıksız çıkması halinde durumu müşteriye bildirme (Çek. K. m. 7) gibi yükümlülükleri vardır.

¹⁵³ Öztan, Garantili Çek, s. 29.

¹⁵⁴ “19.03.1985 tarihinde kabul edilen 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun 03.04.1995 tarihli 18714 sayılı RG'de yayımlanmıştır. Bu kanunda 08.03.3003 tarih 25042 sayı ile RG'de yayınlanan 26.02.2003 kabul tarihli ve 4814 sayılı kanunla ve 18.05.2005 tarih 25819 sayı ile RG'de yayınlanan 11.05.2005 tarihli 5348 sayılı kanunla önemli değişiklikler yapılmıştır.

Çek anlaşması müşteriye de bazı yükümlülükler getirmektedir. Müşteri muhatap bankaca teslim edilen çek karnesini ve boş çek yapraklarını özenle korumalıdır. Normal çek anlaşması gereği karşılık bulundurmak zorundadır. Kaybolması veya çalınması halinde durumu derhal muhatap bankaya bildirmelidir. Bu suretle çek formüllerinin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi kolay önlenilecek ve doğması muhtemel zararlar da engellenmiş olacaktır. Müşterinin boş çek formüllerini özenle doldurması gerekir. Meblağı hem rakamla hem de yazı ile yazılması ve yeni ilavelere imkan verilmeyecek şekilde yazılması gerekir. Müşteri bankada bulunan mevduatı ya da kredisi kadar çek çekmeye özen göstermelidir. Bu sınır aşıldığında çek sözleşmesi ihlal edilmiş olduğundan keşidecinin kullanılmayan tüm çek yapraklarını formüllerini iade etme yükümlülüğü doğacaktır¹⁵⁵.

2.4.2. Garantinin Doğuşu

Açıklandığı üzere çek kartı ibrazı suretiyle verilen (garantili) çekin en önemli özelliği çek hukukuna aykırı olamamak üzere muhatap bankanın ödeme garantisinin doğmasıdır.

Garantili çeklerde bankanın verdiği ödeme taahhüdünün hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır¹⁵⁶. Ancak tartışmalar çek kartı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna rağmen çek kartı olmadan tanzim edilen garantili çekler hakkında da bu görüşler geçerlilik arz etmektedir. Zira tek fark çek kartı üzerinde yazılan şartların benzerlerinin çek üzerinde yazılmış olması halidir.

Bankanın garantisinin doğması ile ilgili olarak iki görüş vardır. Görüşlerden biri “tek taraflı hukuki işlem” diğeriye “taraplardan birinin muhatap bankanın olduğu” sözleşme görüşüdür.

¹⁵⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 85 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1404.

¹⁵⁶Tartışmalar için bkz. Öztan, Garantili Çek, s. 34 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1393-1396; Kınacıoğlu, s. 297; Müge Tekil, s. 121.

2.4.2.1. Tek Taraflı Hukuki İşlem Görüşü

Görüşe göre banka önceden belirlenmiş olan çek kartına ilişkin ve diğer şekil şartlarını haiz çekleri ibraz edebilen hamile çekte yazılı olan bedeli ödemeyi koşulsuz taahhüt etmektedir. Bu durum hukuken kısaca “ bankanın tek taraflı olarak taahhüt altına girmesi” olarak nitelendirilmiştir¹⁵⁷.

Ancak doktrinde çek kartı uygulamasının ilan suretiyle vuku bulan vaatler kapsamında kabul edilemeyeceği yönünde görüşler ileri sürülmüştür¹⁵⁸. Zira eleştirilere göre çek kartının verilmesi işlemi umuma yapılmış bir ilan sayılmaz. Karşılığının çıkacağı güveniyle alınan çekin karşılığının çıkması ve ödenmesi ne hamil için bir mükafat ne de muhatap için bir mükafatlandırma yükümlülüğü olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki tek taraflı bir taahhüt var sayılsa bile bunun “borç ilişkilerinin en az iki taraflı akitle tesis edileceği ilkesi” gereği karşı tarafça kabul edilmedikçe hiçbir anlam ifade etmeyeceğinin kabulü gerekir. Bu bizimde katıldığımız bu eleştirilere göre tek taraflı hukuki muamele görüşünün isabetli olmadığı izah edilmiştir.

2.4.2.2. Akit Görüşü

Çek kartı sözleşmesinin temelinde müşteri ile muhatap banka arasındaki çek ile işleyen bir cari hesap sözleşmesi vardır. Muhatap bankaya yapılan başvuru ile çek ile işleyen bu cari hesap çek kartı sözleşmesiyle en geniş verimliliğine ulaşmaktadır.

Bankanın ödeme garantisinin doğumu için çek kartı sözleşmesinin yapılmış olması ön koşuldur. Bu sözleşme ile ağır yükümlülük altına giren taraf tabii ki muhatap bankadır.

¹⁵⁷ Bu hukuki tasnife uygun olmak üzere BK m. 8 f.1 “bir iş veya bir şey mukabilinde ilan suretiyle bir bedel vadeden kimse vaadine tevfikan o bedeli vermeye mecburdur.” düzenlemesi bulunmaktadır.

¹⁵⁸ Öztan, Garantili Çek, s. 34, 35, dn. 19; Müge Tekil, s. 120; Kınacıoğlu, s. 296.

Çek kartı sözleşmesinin tarafları ve tam olarak nasıl gerçekleştiği konusunda çeşitli görüşleri ileri sürülmüştür. Fikir birliğine ulaşamamanın sebebi, çek kartı şartlarının, bu uygulamada kullanılan belgelerin, Euro Çek Kartı genel şartlarının, bankanın ödeme yükümlülüğünün ortaya çıkışı konusunda yeterli bilgiyi içermemeleridir. Bu sebeple mevcut kurallar ile çözüme ulaşılması zorunluluğu söz konusudur¹⁵⁹. Bu konuda da çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

2.4.2.2.1. Banka ile Lehtar Arasında Bir Akdin Oluştığı Görüşü

Bu görüşe göre banka ile çek hamili arasında bir akit meydana gelmektedir. Görüşe göre “çek kartındaki garanti beyanı icap mahiyetinde olup icap lehtar’a çek kartının gösterilmesiyle” ulaşır. Akdin gerçekleşme zamanı ise kartın gösterilmesi akabinde çek yaprağının lehtara verilmesi anıdır¹⁶⁰.

Bu görüşün temsilcilerine göre keşidecinin statüsü hakkında görüş birliği yoktur. Bir görüşe göre keşideci bankanın temsilcisi durumundadır, diğer bir görüşe göre ise muhatap banka ile lehtar arasında sade bir aracı görevi üstelenmiştir.

Keşidecinin banka temsilcisi olduğunu savunan görüşe göre; muhatap banka çek kartının müşterisine teslim ederek çek hukuku dışında (ancak buna aykırı olmamak kaydıyla) çek kartında belirtilen şartların var olması koşuluyla ödemede bulunacağı konusunda yükümlülük altına sokmak konusunda müşterisine temsil yetkisi vermektedir. Banka müşterisi bu temsil görevini bir garanti sözleşmesinin gerçekleşmesi için lehtara çek ile nakletmekte, lehtar ise söz konusu çeki almakla icabı zımnen kabul etmiş olmaktadır. Bu işlem sırasında müşteri bankanın temsilcisi olarak banka adına hareket emekte ve garanti sözleşmesini işletmektedir. Müşteri temsilci olarak kime ne kadar ve hangi sürede garantili çek verileceğini de tayin hakkında, kart üzerindeki sınırlamaları aşmamak kaydıyla sahip olmaktadır. Bu geniş yetki serbestisi dikkate alınarak müşteri banka temsilcisi kabul edilmektedir¹⁶¹.

¹⁵⁹Konu ve eleştirisi için bkz. Öztan, Garantili Çek, s. 36, dn. 26.

¹⁶⁰ Öztan, Garantili Çek, s. 36, 37, dn. 27; Fahiman Tekil, s. 121.

¹⁶¹ Öztan, Garantili Çek, s. 36, dn. 28; Fahiman Tekil, s. 119.

Müşterinin aracı rolü oynadığı görüşünü savunan yazarlara göre ise bankanın keşideciye sadece bir akdin yapılması için gerekli yetkiyi vermesi söz konusudur. Yetkinin sınırları ayrıca çek kartıyla açık ve kesin bir biçimde belirtilmiştir. Bu sebeple keşideci kendisine ait bir beyanda bulunmamakta aksine bankanın garanti yükümlülüğüne ilişkin irade beyanını çek kartını ve buna bağlı çeki kullanmak suretiyle lehtara aktarma görevini ifa etmektedir. Koşulları çek kartından öğrenen lehtar da bankanın bu icabını kabul etmektedir¹⁶². Bu görüşten anlaşıldığı üzere akit, muhatap banka ve lehtar arasında gerçekleşmektedir. Keşideci ise sadece muhatapın garanti taahhüdünü iletmek hususunda yetkili kılınmıştır.

Görüldüğü üzere her iki görüşte de çek kartı sözleşmesi ile esas olarak lehtar ve muhatap arasında bir hukuki sonuçlar doğduğu görüşü hakimdir. Bu görüşe göre keşideci, bu ilişkide çeklerinin ödenmesini garanti altına almış bir aracı olarak görülmektedir.

2.4.2.2.1.1. Görüşe Yapılan Eleştiriler

Çek kartı ve Euro çek uygulamasının temelinde yatan en önemli etken; hamilin, keşidecinin vereceği çekin karşılığını bankada bulundurup bulundurmayaacağı yönündeki endişesini giderme çabasıdır. Tam bu noktada muhatap bankanın çekin karşılığının ödemeyi garanti etmesi lehtarın elindeki çekin karşılığının çıkmaması endişesini ortadan kaldıracaktır. Lehtar, keşideci ile olan hukuki ilişkisinden doğan alacağını garanti edilmiş çek ile aldığı zaman çekten cayılma ve karşılığının çıkmaması tehlikesi olmadan diğer bir deyişle ödeneceğinden emin olarak alacağını aldığını kabul edecektir.

Görüldüğü gibi lehtar, keşideci ile olan bir hukuki ilişkisi sebebiyle doğmuş olan alacağını alma amacındadır. Temel ilişki keşideci ile lehtar arasında (örneğin alım satım ilişkisinden) doğmuştur. Lehtarın amacı alacağını tam ve nakit olarak almaktır. Çekin kabulünün sebebi keşidecinin, çek kartını ibraz etmesi ve karşılığı banka tarafından garanti edilmiş bir çek ile ödemeyi yapması ve lehtarın muhatap

¹⁶² Öztan, Garantili Çek, s. 37 dn. 29.

bankaya ve çekin karşılığının ödeneceğine dair güven duymasıdır. Lehtarın muhatap banka ile ilgisi buraya kadar devam etmekte ve ibraz veya ciro ile son bulmaktadır. Lehtarın temel amacı alacağını garanti altına almak, tahsil etmekten ibarettir. Lehtar çek kartından doğan hak ve borçların tarafı olmak gibi temel bir amacını gütmemektedir¹⁶³.

Doktrindeki bu görüşe göre muhatap bankanın garanti yükümlülüğü sadece ilk lehtara değil sonraki cirantaların tümüne karşıdır. Bu sebeple ilk lehtarın sonraki cirantalara ciro etmesi halinde muhatap bankanın temsilcisi olmasının kabul edilmesi hayatın doğal akışına da aykırı düşecektir. Hamilin böyle bir saikle ciro etmesi karine olarak kabul edilemeyeceği gibi ciro sırasında çek kartı da ciro eden tarafından ibraz edilemeyecektir. Ayrıca çek kartı sözleşmesi müşteri ile muhatap banka arasında akdedilmiştir.

Doktrinde banka ile müşterisinin çek ile işleyen cari hesabı ile ilgili olarak yapmış oldukları çek kartı sözleşmesi lehtar ile banka arasındaki ilişkiyi yok sayacak yeterlilikte görülmemektedir. Ancak çek kartı sözleşmesinin temelinde bankanın müşterisini çekle ödemeye teşvik etme bunun için belirli bir mevduatı bankada tutma amacı vardır. Banka iktisadi bir menfaat sağlayacağı müşterisine yönelmekte ve ödemelerini banka hesabı üzerinden yaptırarak müşterisinin ortalama banka mevduatını en üst seviyeye çıkarma amacını gütmektedir¹⁶⁴.

Euro Çek Kartı Şartlarınının 6. maddesi “Euro Çek artının müşterinin verdiği yetkiyle ve onun menfaatine düzenlenmiş verilmiş...” olması bankanın yöneldiği kişiyi ortaya koyması bakımdan önem taşır. Aksi bir düşünce ile hareket edilmiş olunması halinde lehtar ile ilgili olarak çeşitli hükümler eklenmemiş olması da dikkati çekmektedir¹⁶⁵.

¹⁶³ Öztan, Garantili Çek, s. 40, dn. 38; Müge Tekil, s. 121; Kınacıoğlu, s. 297.

¹⁶⁴ Görüşün açıklaması için bkz. Öztan, Garantili Çek s. 44, dn. 51.

¹⁶⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 44, dn. 55.

2.4.2.2.1.2 Değerlendirme

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere mevcut veriler banka ile lehtar arasında bir sözleşmesel bağ olduğuna yeterli görülmemektedir. Lehtar garanti çeki alırken banka ile bir akit yapmak mecburiyetinde değildir. Yine keşideci çek kartına dayalı olarak çek keşide ederken banka adına hareket ettiğini bir beyanda ve bu düşünceyi uyandıracak bir harekette bulunmadığını da dikkate almak gerekir. Banka da çek kartı sözleşmesinde müşterisini muhatap almakta ona güvenmekte ve onun güvenini kazanmaya çalışmaktadır. Keşideci de bu sözleşme ilişkisinde nakit para taşıma külfetinden ve bunun getireceği risklerden kurtulmakta, zamandan tasarruf sağlamaktadır. Öte yandan çek kartı sözleşmesinin diğer tarafı olan muhatap banka da müşteri hesabında bulunan “ortalama mevduatın” yükselmiş olması sebebiyle beklediği faydayı sağlayabilmektedir¹⁶⁶.

Öte yandan çek kartı uygulamasıyla lehtarın çıkarları koruma altına alınmış olmaktadır. Ancak bunun bir sonuç olarak kabul edilmesi gerekir. Banka ile lehtar arasında bir ilişki kurulduğunun kabulü için yeterli değildir¹⁶⁷. Çek kartı sözleşmesinde ekonomik yönden ağırlık noktası keşideci ile muhatap banka arasında oluşmaktadır. Bu sebeple bankanın sözleşme tarafı olarak ancak müşterisi (keşideci) kabul edilebilir.

2.4.2.2.2. Muhatap Banka ile Müşterisi (Keşideci) Arasında Sözleşmenin Gerçekleştiği Görüşü ve Bu Görüşün Değerlendirilmesi

Çekle ilgili yasal düzenlemeler bir çekin lehtar bakımından gerekli güveni sağlamaya yeterli olmaması genel olarak çekle ödemelerin ancak keşidecinin vereceği çekin lehtar tarafından kabul edileceğinden emin bulunması halinde yapılması sonucunu yaratmıştır. Ancak diğer yandan keşideci önemli miktardaki ödemelerinde nakit para taşıma yükünden banka hesabı sayesinde kurtulmak istemektedir. Bu durumda lehtar ile muhatap bankanın çıkarları paralellik göstermektedir.

¹⁶⁶ Öztan, Garantili Çek, s. 47, dn. 68.

¹⁶⁷ Öztan, Garantili Çek, s. 48; ayın yönde Kınacıoğlu, s. 297; Müge Tekil, s. 121.

Burada Şu sorular akla gelmektedir. Keşideci ek kartının lehtara gösterip ek yaprağını lehtara verirken acaba banka temsilcisi olarak mı hareket etmektedir yoksa kendi adına müstakil bir işlemi tesis etmektedir. BK.'nın temsil başlıklı m.32¹⁶⁸ ve devamı hükümlerini incelediğimizde banka ile lehtar arasında bir akit olduğu sonucuna ulaŐılmamaktadır.

Görüşe göre lehtarın keşideciden olan alacağını, keşidecinin ek kartı kullanmak sureti ile ve garantili ek ile ödeme teklifini muhatap banka lehine hareket ettiği Şeklinde yorumlanmamalıdır. Muhatap banka üçüncü bir Şahıs ile olan ilişkisinden doğan bir sebeple yükümlülük altına girseydi ancak bu durumda bankanın lehtar ile doğrudan bir ilişkisinden ve keşidecinin salt temsilcilik sıfatından söz edilebilirdi. Ancak durum tam tersinedir. İŞte bu sebeple muhatap banka Euro ek kartında veya ek kartında keşideciye temsilci veya vasıta görevi verildiğini belirtmemiŐtir¹⁶⁹.

Şüphesiz muhatabın yükümlülükleri karşılıksız olmamakta keşideci de banka ek hesabında bulunan meblağın ortalamasını yüksek tutmak, ek keşide ederken limitini aşmamak, gerekli ücret, masraf ve giderleri ödemekle yükümlüdür.

Bu görüşe göre bu ek türünün keşide edilmesi ve süresinde bankaya ibraz edilmesi aslında keşidecinin kendi mal varlığı üzerinde tasarrufu özelliği de göstermektedir. Muhatap banka tarafından yapılan ödeme ise ek kartı sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Sözleşmede tam bir karşılık söz konusudur.

nceki görüşün aksine bu görüşü savunan yazarlar sözleşmenin banka ile keşideci arasında meydana geldiğini savunmaktadır.

¹⁶⁸ BK m. 32 “Salahiyettar bir mümessil tarafından diğer bir kimse namına yapılan akdin alacak ve borçları o kimseye intikal eder. Akdi yapar iken mümessil sıfatını bildirmedeği takdirde akdin alacak ve borçları kendisine ait olur. Şu kadar ki kendisiyle akdi yapan kimse bir temsil münasebeti mevcut olduğunu halden istilal eder veyahut bundan biri veya diğer i ile akit icrası kendisince farksız bulunur ise akdin hakları ve borçları temsil olunan kimseye ait olur. Sair hallerde alacağın temliki yahut borcun nakli hakkında mevzu usule tevfikana muamele icrası lazım gelir.”

¹⁶⁹ ztan, Garantili ek, s. 52, 53, dn. 85, 87, 88; Kınacıoğlu, s. 300.

Bu durumda da akla gelen ilk sorulardan biri, madem sözleşme iki taraflı nasıl bir üçüncü şahısın talep hakkı doğuyor olacaktır. Bu durumda banka ile keşideci arasındaki akdin üçüncü şahıs lehine akit olduğu tespitini yapmak gerekecektir¹⁷⁰ (BK m.111)¹⁷¹.

Konunun başlangıcında ayrıntılı olarak belirtildiği gibi keşideci, bankadaki hesabından eni iyi şekilde yararlanmak istemekte, ödemelerini de çek ile yapmak istemekte ancak lehtarın çekin karşılığının çıkmayacağı yönünde varolan endişesi sebebiyle normal çek keşide edememektedir.

Bu sebeple nakdi ödemeye yakın bir değerde ödeme aracı kullanma ihtiyacı ortaya çıkar. Bu aşamada çek hesabının bulunduğu muhatap banka, müşterisine belirli koşulları yerine getirmesi (çek hesabının ortalama meblağını yüksek tutması, garantiden doğan ödemeler sonunda bankaya geri ödemelerini derhal yapması vs.) kaydıyla üçüncü şahıs lehine ödeme garantisini sunar. Çekin karşılığının ödenmemesinden büyük endişe uyan lehtar ödeme gücü çok yüksek bir kredi kuruluşunun bu garantisi ile çekin karşılıksız çıkması çekten cayılması riskleri ile karşılaşmadan alacağını alma imkanına kavuşmuş olmaktadır¹⁷².

Banka vermiş olduğu bu garanti yükümlülüğünün karşılığını keşidecisinden yani müşterisinden, onun “miktarı artmış olan ortalama mevduatının üzerinde” tasarruf ederek almaktadır. Yine keşidecinin bu rahat ödeme ve kolay ödeme imkanının ücretini muhatap bankaya ödemektedir. Aynı zamanda muhatap banka garanti sebebiyle yapacağı ödemelerden doğması muhtemel zararları önlemek için gerekli diğer tedbirleri alacaktır. Bu süreçte üçüncü şahıs lehine işlem tesis edilmiş olduğu için lehtar, sözleşmeye taraf olmamasına rağmen keşideci lehine yaptığı

¹⁷⁰ Görüşün geniş açıklaması için bkz. Öztan, Garantili Çek, s. 51 vd.; Müge Tekil s. 121; Kınacıoğlu, s. 296.

¹⁷¹ BK m. 111 “ kendi namına akit yapan bir kimse üçüncü şahıs lehine bir borç şart edinmiş ise o borcun ifasını talep etmek hakkını haizdir. Üçüncü şahıs veya o borçta üçüncü şahsa halef olanlar dahi iki tarafın niyetine veya örf ve adete tevafuk ettiği takdirde borcun ifasını şahsen talep edebilirler. Bu takdirde üçüncü şahıs veya onu istihlaf edenler bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya beyan ettiklerinden itibaren alacaklının borçluyu ibraya hakkı kalmaz.”

¹⁷² Öztan, Garantili Çek, s. 55.

işlemin karşılığını almaktadır. Lehtar ise keşideciye karşı yükümlülüğünü alım satım, hizmet ilişkisi vs. hukuki sebeplere ifa etmektedir.

Çek kartı sözleşmesi banka ile lehtar arasında veya keşideci ile lehtar arasında bir sözleşmesel ilişki tesis etmemektedir. Bu sebeple BK m.111 kapsamında görülen üçüncü şahıslar lehine akit kategorisi içinde değerlendirilmektedir¹⁷³.

Çek kartı sözleşmesi tek başına bir sözleşme değil çek sözleşmesi gibi cari hesap sözleşmesinin bir parçası konumundadır. Cari hesap sözleşmesi bir nevi çerçeve sözleşme konumundadır. Ancak çek anlaşması dar kapsamda bu anlaşmaya dahil olmaktadır. Oysa çek kartı sözleşmesi mevcut sözleşmeyi tamamlayan ek bir sözleşmedir. Çek sözleşmesi üçüncü şahıs lehine bir akit olmadığı halde çek kartı sözleşmesi tarafların ekonomik çıkarlarını gereği olarak talep halinde muhatap bankayı çek bedelini lehtara karşı tamamen çek hukuku dışında ödeme mecburiyetinde bırakacak tarzda bir kullanma imkanı keşideciye kazandıracak şekilde düzenlenmektedir¹⁷⁴. Bu sebeplerle normal çek anlaşmasında reddedilen üçüncü şahıs lehine akit görüşünün burada geçerli olacağı görüşüdeyiz.

Değnilmesi gereken diğer bir husus da yasada üçüncü şahıslar lehine yapılan akitlerin çek hamili lehine yapılmasına ilişkin bir engel olmamasıdır.

2.4.3. Muhatap Bankanın Garantili Çeki Ödeme Yükümlülüğünün Özelliği

Garanti çek uygulamasında bankanın yükümlülüğü çek hukuku dışında kalan ve borçlar hukuku kapsamına giren bir husus arz eder. Çek kartı uygulamasında muhatap banka ile keşideci arasında borcun nakli işlemi gerçekleşmeyip keşidecinin üçüncü şahsa karşı borcundan kurtulması söz konusu değildir. Bu aşamada muhatap banka ancak çekin karşılığının bulunmaması veya tam olarak bulunmaması ya da

¹⁷³ Öztan, Garantili Çek, s. 57, dn. 97, 98; Kınacıoğlu, s. 296; Müge Tekil, s. 121.

¹⁷⁴ Öztan, Garantili Çek, s. 56, 57, dn. 95, 97, 98; Kınacıoğlu, s. 296; Müge Tekil, s. 121.

çekten cayılması gibi hallerde doğacak riski karşılamaktadır¹⁷⁵. Bu sebeple muhatabın taahhüt ettiği limit içerisinde kalan çeklere ilişkin ödeme borcunu, çekin unsurlarındaki bir eksiklik, ciro zincirindeki kopukluk, ödemedi men talimatı verilmiş olması gibi gerekçeye dayalı olarak çekin karşılığını ödemeyen muhatap hem keşideci hem hamile karşı sözleşmeye aykırılığa ilişkin hükümler kapsamında sorumlu tutulacaktır¹⁷⁶ (BK. m. 96 vd.).

Doktrinde muhatap bankanın garanti çeklerde hukuki statüsü müşterek ve müteselsil kefalet, birlikte borç yüklenmek, mücerret borç vaadi ve garanti akitleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak hakim olan görüş¹⁷⁷ sözleşmenin bir garanti sözleşmesi olduğu yönündedir.

2.5. Garantili Çeklerin Geçerliliği

2.5.1. Şeklen Geçerlilik

Garantili çekler şeklen yasadaki zorunlu şekil şartlarına haiz olarak muhatap bankalarca bastırılır (TTK m. 692, 693 ve Çek K.m. 3 f.1). Ayrıca bu çekler TCMB tarafından yayınlanan 2 nolu tebliğe de uygun bastırılırlar (Çek K. m.3 f. 2). Böylece TTK ve Çek K.'na tabi olurlar. Ülkemizde uygulamada sık görülen matbu garantili çek yapraklarında TTK m. 692 ve 693 te öngörülen unsurların tam ve eksiksiz olarak yazıldığı durumlarda bunların kıymetli evrak sayıldığı ve çek hükmünde olduğu görüşü doktrinde hakim olan görüşdür¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 61; Kendigelen, Çek, s. 309; Müge Tekil, s. 123; Kınacıoğlu, s. 296; Öztan, çekten cayma talimatının veya ödemedi men talimatının hamile karşı ileri sürülemeyeceğini belirtmiş olsa da, Kendigelen, “çekten caymanın kural olarak ibraz süresinin bitiminden sonra hüküm ifade edeceğini, dolayısıyla ibraz süresi içinde çekin karşılıksız çıkmasının zaten mümkün olmayacağını, diğer ihtimalde yani ibraz süresi geçtikten sonra ise bankanın garantisinin bitmiş olacağını” haklı olarak ifade etmiştir. Kendigelen, Çek, s. 309, dn. 51. Yargıtay gerek Çek K. öncesi gerekse kanunun yürürlüğünde, ibraz süreleri içinde çekten caymanın mümkün olmayacağını, bu süreler içinde cayma talimatına uyan muhatabın hamile karşı sorumlu olacağını da belirtmiştir. Bu uygulama, doktrinde hakim olan görüşü de temsil etmektedir. Narbay, Çekten Cayma, s. 64; Sıtkı Akyazan, Çekin Muhataba İbrazi Zorunluluğu ve Çekten Cayma, Batider, 1972, C. VI, S. 4, s. 690.

¹⁷⁶ Kendigelen, Çek, s. 395; İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek, s. 115.

¹⁷⁷ Kınacıoğlu, s. 297; Müge Tekil, s. 121; Öztan, Garantili Çek, s. 69; Kendigelen, Çek, s. 394.

¹⁷⁸ Seza Reisoğlu, Çeklerde Garanti ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Bankacılar Dergisi, 1990, S. 3 s. 26; Eralp Özgen, 3167 Sayılı Yasanın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan

Yukarıda kısaca bahsedildiği üzere Yargıtay uzun süre mavi çek ve benzeri çeklerin çek hükmünde sayılmaması gerektiği yönünde karar vermiş olsa da¹⁷⁹ son dönemde konu ile ilgili uygulamaya yeniden yön verecek CGK kararında hüküm fıkrasında aynen şu ifadeleri kullanmıştır:

“incelenen dosyaya göre özel daire çoğunluğu ile Yargıtay C. Başsavcılığı arasındaki uyuşmazlık, suça konu “süper çek” in 3167 sayılı yasanın koruması altına alınmış çeklerden olup olmadığı diğer bir deyişle süresinde ibrazına rağmen karşılıksız çıkması durumunda 3167 sayılı çek yasasının 16/I. maddesindeki karşılıksız çek keşide etmek suçunun oluşup oluşmayacağı hususundadır.

Sarığın Y. Bankası A.Ş. tarafından 2 milyon liralık kısmı garanti edilmiş olan, 1995 tarih ve 30 milyon lira meblağlı suça konu süper çeki keşide ettiği ve süresinde ödeme için ibraz edilen çekin karşılıksız çıktığı tüm dosya kapsamından anlaşılmaktadır.

Çekle ödemenin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması hakkındaki yasanın 1. maddesinde; ‘bu yasa çek kullanımı hakkındaki esasları, çek hamillerinin korumasına dair tedbirleri ve uygulanacak müeyyideleri düzenler. Bu yasa hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır’ hükmü yer almakta yasanın 3. maddesinde ‘bankalar çek karnelerinin her yaprağına çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerinin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazmaya mecburdurlar. Çek karneleri bankalar tarafından basılır veya bastırılır. Çek karnelerinin baskı şekline dair esaslar Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak T.C. Merkez Bankasınca tespit edilir. Bankalar çek karnesi verirken müşterilerinin açık kimliklerini T.C. Merkez Bankasına bildirmek zorundadırlar.’ denilmek suretiyle çek karnelerinin basım şeklini düzenlemiş maddedeki düzenlemeye paralel olarak TCMB’ ce çıkarılan tebliğlerde de ayrıntılar belirlenmiştir. Yasanın 10. maddesinde

Sorunlar ve Öneriler, Batider, 1989, CXV S. 2, s. 68, 69; Yaşar Karayalçın, 3167 Sayılı Çek Kanununun Sempozyumu, Tartışmalar, Batider, 1989, C. XV, s. 87; Celal Göle, 3167 sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Tartışmalar, Batider, 1989, C. XV, S. 2, s. 76, 77; Müge Tekil, s. 116; Kendigelen, Çek, s. 394; Aksi görüş için bkz. Başal Koparan, 3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar, Batider, 1989, C. XV, S. 2, s. 53 vd.

¹⁷⁹ Bkz. dn. 129.

ise garantili çek düzenlemesi ile ilgili yasal olanak sağlanmıştır. Bu maddede, muhatap bankanın, karşılığı bulunsun veya bulunmasın her çek yaprağı için belirli bir rakama kadar ödeme yapmak zorunda olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu tamamen yasal bir garantidir.

Uygulamada yasal olarak vermek oldukları bu garantinin dışında bankaların akdi garantiler altına girdikleri ve bu çeklere garantili çek denildiği görülmektedir. Çekin ödenip ödenmeyeceği hususundaki kaygıları bertaraf etmek, ödeneceği konusunda güven yaratmak dolayısıyla çek hesabının açılmasını özendirme amacıyla bankalar yasal garanti dışında akdi garantilere başvurmaktadırlar. Çek yaprağı üzerindeki bu garanti; provizyon sorulmaksızın garanti limitine kadar muhatap bankanın garanti limitine kadar muhatap bankanın tüm şubelerinin bu miktarı ödeyeceğini göstermektedir.

Garantili çeklerde uygulamada “başak çek”, “mavi çek”, “ak çek”, “süper çek” isimleri altında rastlanmaktadır. Çek garantili çek de olsa uygulamada, ödeme için ibrazında muhatap banka da yeterli karşılık varsa mevcut karşılıktan ödeme yapılır. Buna karşılık yeterli karşılığı bulunmadığı hallerde banka garantisi önem taşımaktadır. Garantili çeklerde T.T. Yasasının 692 ve 693. maddelerinde öngörülen zorunlu unsurlara ek unsurlar getirdiği söylenemez.

Suçta konu süper çekte de T.T.Yasasının 692 ve 693.maddelerinden farkı ödeme için ibrazında, hamilde mutlaka ödeneceği güvenini yeterince verememesinin yarattığı kuşku berraf etmeye yönelik olarak bunlara eklenen ve muhatap ile keşideci arasındaki anlaşmanın varlığına dayanan garantidir. Bu tür çekleri ceza yargılaması hukukunda geçerli saymamak yasanın amacı ve kapsamı ile bağdaşmamaktadır. Bir banka müşterisine garantili çek karnesi vermekle, ona bir kredi açmış bulunmaktadır.

Bu nedenle ibraz olunan garantili çekin garanti limitinin üzerinde bir meblağ içermesi halinde sadece garanti limitine kadar ödeme yapılır bunun üzerindeki miktar ödenmeyeceğinden, çek bu kısım itibariyle karşılıksız kalır. Bu halde de karşılıksız çeklerle ilgili işlemlerin burada aynen yapılması gerekir. O Halde 3167.

sayılı yasanın 10. maddesindeki düzenlemeye uygun olarak keşide edilen garantili çeklerin TT. Yasasının 692 ve 693. maddelerinde yazılı zorunlu unsurları taşımak koşuluyla, ödeme için süresinde ibraz edildiklerinde kısmen veya tamamen karşılıksız çıkmaları halinde 3167 sayılı Çek Yasasının 16/I. maddesindeki suçun oluşacağı kabul edilmelidir... Nitekim Fırat Öztan Kıymetli Evrak Hukuku s.1296-1298, Reisoğlu- Çeklerde Garanti s.27,Reha Poroy, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları sh.250 eserlerinde, dünyadaki uygulama ve teorik gelişmelerin bu kabul yönünde bulunduğuna değinmektedirler.

Bu itibarla Y. C. Başsavcılığının itirazının kabulüne karar verilmelidir.

Bu itibarla Yargıtay C. Başsavcılığının itirazının kabulüne özel daire bozma kararının kaldırılmasına... oy çokluğu ile karar verildi”¹⁸⁰.

Yargıtay bu kararında özellikle Göle ve Reisoğlu'nun adı geçen makalelerinde yaptıkları ayrıntılı eleştiriler yönünde eski uygulamasından vazgeçmiş böylece bir bakıma garantili çek uygulamasını teşvik eden bir karar almıştır. Karar aynı zamanda Türk hukukunda garantili çek uygulamasının bir özetini oluşturması bakımından önem taşımaktadır¹⁸¹.

2.5.2. Kabul Yasağı Yönünden Geçerliliği

TTK m. 696'daki kabul yasağı garanti çek düzenlemesiyle dolanılmakta mıdır? Kanundaki düzenleme muhatabın çek ilişkisi içinde kambiyo borçlusu olması engellemek hedeflenmiştir. Ancak muhatap bankanın BK hükümleri çerçevesinde hamile yönelik bir ödeme taahhüdünde bulunmasını engelleyen bir hüküm

¹⁸⁰Yargıtay CGK. E.1997/10-318, K.1997/332, 23.12.1997, <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/cgk-1997-10-318.htm&query=1997/10-318 E. 1997/332 K., 23.12.1997 t#fm>, Kazancı Mevzuat İçtihat Programı 2008.

¹⁸¹ Garantili çeklerin ceza hukuku bakımından çek olarak kabulünü Kendigelen, “muhatabın bu ilişkisinde keşideciyle hiçbir şekilde kambiyo ilişkisi içerirse girmemiş olması, garanti, kefalet gibi taahhütlerin sadece borçlar hukuku kapsamında yükümlülük altına sokması, kabul yasağı sebebiyle muhatabın zaten kambiyo ilişkisi içine girmesinin dahi söz konusu olmaması sebepleriyle kambiyo hukukuna ilişkin sorumluluğun diğer yönü olan ceza yaptırma başvurma imkanının tanınması isabetli bir düzenleme olmadığı görüşünü belirlemiştir. Kendigelen, Çek, s. 393; aksi yönde bkz. Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 27.

bulunmamaktadır. Örneğin çek hamili muhatap ile kurduğu ilişki sonucu bankadan sözlü bir ödeme taahhüdü alması geçerli kabul edilir. Yine benze şekilde çek metni dışında sözlü bir ödeme taahhüdü alınması mümkündür. Çek kartı uygulamasında da benzer nitelikte uygulama söz konusu olduğundan muhatap banka keşideci ile yaptığı çek kartı anlaşmasından ve çek kartı ile çekin her hamili lehine hüküm ifade etmek üzere ödeme garantisini beyan etmektedir. Çek yaprağı üzerine çek kartının yazılması da ödeme garantisinin çek üzerine geçmesi anlamını taşımamaktadır. Bu kaydın konulmasındaki amaç keşidecinin çek kartı kullandığı ve bir üçüncü şahsı bankanın garantisinden yararlandırıldığına ortaya konulması olup hukuken bu kaydı çek yaprağı dışında genel hükümler uyarınca yapılmış ödeme taahhüdüne benzetmek olarak görülmüştür¹⁸².

Ancak doktrinde bu görüşe katılmayanlar ise garanti çek uygulamasıyla TTK m. 696 daki kabul yasağının ihlal edildiği görüşünü dile getirmişlerdir¹⁸³.

Ülkemiz uygulamasında çekin ön yüzüne örneğin “bu çekin karşılığı 1.500. YTL’ye kadar Türkiye İş Bankası tarafından garanti edilmiştir” şeklinde açıklamalar yazmaktadır. Muhatap banka salt bu kayda dayalı soyut ve kayıtsız bir ödeme taahhüdüne girmemiştir. Aksine bankanın sunduğu garanti koşulları örneğin sadece ibraz süresi içinde geçerli olduğu, keşidecinin çek üzerinde ödeme yasağı koydurduğu takdirde ödeme yapılamayacağı, garanti edilen meblağ üzerindeki çeklerin normal çekler gibi işlem göreceği, dolayısıyla limiti aşan miktarın karşılığı çek hesabında yoksa bu durumda çekin kısmen karşılıksız çıkmış olacağı çek üzerinde değil fakat garantili çek sözleşmesinde diğer bir adıyla taahhütnamede bulunmaktadır. Bu sebeple muhatapın çek bedeli üzerinden sorumlu tutulabilmesi

¹⁸² Öztan, Garantili Çek, s. 82; Müge Tekil, s. 117; Göle, Mavi Çek, s. 237; Kendigelen, Çek, s. 392, 393; Doğanay, s. 2120; Edip Şimşek, Hukuka ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1982, s. 425; Yazar, çeklerde garantiyi kabul etmekte ve karşılığını olup olmayacağına bakılmaksızın hamil, muhatapının dava ve takip edilebileceğini ifade etmektedir.

¹⁸³ Can Mertol, Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu, GÜHFD, 1998, C. II, S. 1-2, s. 75; aynı yönde Nurkut İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981, s. 48, yazara göre çekin ödenmesinin muhatap tarafından garanti edilmesi kabul yasağına açık aykırılık oluşturur. Bu sebeple muhatapın sorumluluğu ilke olarak düşünülemez. Ancak hamilin muhatapı dava etmesi halinde muhatapın kabul yasağına dayanması iyi niyet kurallarına aykırıdır ve geçersizdir. Bu sebeple çek bedelini ödemesi gerekir. Bu sebeple garantili çeklerde keşidecinin bulunmaması ya da çek bedelini ödeyememesi halinde muhatapın sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk yalnızca lehtara karşı değil bütün çek hamillerine karşıdır. Aynı yönde Coşkun, s. 77. Yazar garantili çekte “muhatapın kambiyo ilişkisine taraf olduğu” görüşünü belirtmiştir.

için anlaşma metinde belirlenmiş olan koşulların yerine getirilmiş olması gereklidir. Bu sözleşmesel koşulların keşideci tarafından yerine getirilmediği durumlarda muhatap banka ödemedi kaçınabilecektir¹⁸⁴.

Bankaların özellikle henüz bankaca tanınmayan ve ortalama hesabı yüksek olarak yeni müşterilerine, garantili çek bedellerinin toplamı kadar miktarı (garantili çeklerin karşılığını) bloke etmek suretiyle çek karnelerini kullanımlarına sunmaktadırlar. Bu uygulama da daha açık olarak görüldüğü üzere banka kambiyo borçlusu sıfatını edinmekten özenle kaçınmaktadır¹⁸⁵.

Doktrinde, Yargıtay uygulamasının değişmesinden sonra da mavi çek ve benzeri ad altında piyasaya çıkartılan garantili çeklerin TTK ve Çek K. kapsamında çek olmadığı görüşü varlığını sürdürmektedir. Bu görüşe göre “mavi çek, başak çek, ak çek” gibi uygulamalarda çok az görülen bu çeklerin nasıl uygulanacağı konusundaki bankalar arasında bir birlik bulunmamakta, her banka kendine özgü uygulamalar geliştirmekte, garantili çek karnelerinin toplam değeri muhatapça müşteriden alınıp bloke edilmekte, bir garantili çekin muhatap bankaya ibrazı halinde de sadece o bloke edilmiş hesaptan ödeme yapılmakta, uygulamada bu çekler sadece hesabın bulunduğu banka şubesine ibraz edilmekte TTK m.708 deki 10 gün 1 ay ve 3 aylık ibraz süreleri bu çekler hakkında uygulanmamakta ibraz süreleri geçmesine rağmen bu tür çeklerin ödenmesi, bu tür çekleri genel çek statüsünde değerlendirilmemesine sebep olmaktadır¹⁸⁶. Oysa aşağıda da açıklandığı üzere tüm yasal koşulları tamam olan ve zaten var olan, kanuni garanti limiti artırılmış olan bir çekin çek hükmünde sayılması gerektiği görüşüne katılıyoruz.

2.5.3. Çeklerde Yasadan Doğan Garanti (Çek K. m. 10)

Muhatab bankanın keşideci ile tanzim ettiği sözleşme ile vücut bulan garantili çek dışında bir de Çek K. m. 10 da düzenlenmiş olan yasal garantili çek söz

¹⁸⁴ Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 26; Göle, Mavi Çek, s. 237; Müge Tekil, s. 118, 124; Kendigelen, Çek, s. 395; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1401 vd.; Öztan, Garantili Çek, s. 179 vd.

¹⁸⁵ Reisoğlu, Sempozyum II, Tartışmalar, s. 79; Eriş, Çek 2004, s. 460; Göle, Mavi Çek, s. 236.

¹⁸⁶ Koparan, a.g.e., s. 53.

konusudur. Yasal garanti çek yasası ile tüm çekler için kabul edilmiştir¹⁸⁷. Muhatap, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için dört yüz otuz beş YTL ye kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktar her çek yaprağı için dört yüz otuz beş YTL'ye¹⁸⁸ kadar tamamlanacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu husus hesap sahibi ile muhatap baka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi hükmündedir (Çek K. m. 10, f. 1).

Belirtilen sorumluluk miktarı DİE Başkanlığınca yayımlanan TEFE'deki değişimler göz önüne alınarak TCMB tarafından her yıl ocak ayında belirlenir ve resmi gazetede yayımlanır¹⁸⁹ (Çek K.m.10, f.1).

Son olarak sorumluluk miktarı TCMB tarafından 2004 yıl için 310,00 YTL¹⁹⁰, 2005 yılı için 350,00 YTL¹⁹¹, 2006 yılı için 370,00 YTL¹⁹², 2007 yılı için 400,00 YTL¹⁹³, 2008 yılı için 435,00 YTL¹⁹⁴ olarak belirlenerek ilgili tebliğlerle ilan edilmiştir¹⁹⁵.

Bu madde bankalar için yasadan doğan garanti yükümlülüğünü öngörmüştür. Yine aynı maddede banka ile hesap sahibi arasında kanundan ötürü garanti miktarınca bir kredi sözleşmesinin varlığı kabul edilmiştir¹⁹⁶.

¹⁸⁷Çek K. tasarıları taslağı m.10 f.1/b de "bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu meblağı ödemeyi geciktirdiği takdirde her geçen gün için çek hamiline binde üç gecikme cezası öder" düzenlemesini getirmiştir.

¹⁸⁸ 2008 yılı için geçerli bedeldir.

¹⁸⁹ Göle, Çek K. m. 10'daki düzenlemeyi dikkate alarak, bizim de katıldığımız "bu gün için, uygulamadaki çeklerin tümü yasa gereği hukuken garantili çek hükmündedir" görüşünü dile getirmiştir. Mavi Çek, s. 238.

¹⁹⁰ Bkz. RG. 15.01.2004 t./25347 S.

¹⁹¹ Bkz. RG. 11.01.2005 t./25697 S.

¹⁹² Bkz. RG. 14.01.2006 t./26049 S.

¹⁹³ Bkz. RG. 17.01.2007 t./24406 S.

¹⁹⁴ Bkz. RG. 08.01.2008 t./26750 S.

¹⁹⁵ Bu limit 3167 sayılı Çek K. nın yürürlüğe girdiği tarihte 20.000 TL idi. Daha sonra Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yayınlanan toptan eşya fiyat endeksindeki artışlar dikkate alınarak TCMB'ce 16 Mart 1990 tarihinde 125.000 TL ye 18 Haziran 1993 te 500.000 TL ye yükseltilmiştir. Göle, Mavi Çek, s. 237, dn. 13.

¹⁹⁶ Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 25; Göle, Mavi Çek, s. 236; Haluk Çolak, Kenan Özdemir, Yüksel Hız, Çek Kanununun Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 2003, s. 205.

Bankaların bu maddedeki “yasal garanti” yükümlülüklerinin bir sonucu olarak banka ile müşteri arasındaki kredi sözleşmesi de Bank K. bakımından gayri nakdi bir kredi sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir. Başka bir deyişle örneğin dört yüz otuz beş YTL lik bir çek ibraz edildiğinde hesapta karşılığı olmasa bile banka bunu ödeyecek ancak “karşılıksızdır ancak yasadan doğan yükümlülük sebebiyle ödenmiştir” şerhini çekin arkasına yazarak ödemede bulunacaktır. Akabinde Çek K. öngördüğü yükümlülükleri yerine getirecektir (Çek K.m.7,9,13). Yoksa kanun koyucu bu hükmü dört yüz otuz beş YTL nin altındaki çeklerin “karşılıksız sayılmaması” yönünde yorumlanması kabul edilemez. Zira böyle yorumlandığı takdirde adeta karşılıksız çek keşide etmenin teşvik edeceği ve her geçen gün karşılıksız çıkan çeklerin sayısında artış olacağı kolaylıkla öngörülebilmektedir¹⁹⁷. Kanun koyucu ise karşılıksız çek keşidesini engellemek için çek bedeli tutarı kadar para cezası, ayrıca bir yıl ile beş arasında çek hesabı açılmasını yasaklama cezalarını, tekrür halinde hapis cezalarını düzenlemiştir¹⁹⁸.

Çek K.m.10'daki düzenlemede güdülen amaç hamilleri karşılıksız çek keşidesi riskine karşı korumak olduğuna göre bankaların kanunen ödemek zorunda oldukları bir miktarın üzerindeki bir miktarı, yani riskin daha büyük bir kısmını yüklenmek istemelerinde herhangi bir yasal engelin olmaması gerekmektedir¹⁹⁹. Bu sebeple bu gün için, uygulamadaki çeklerin tümü yasa gereği hukuken garantili çek hükmündedir²⁰⁰. Ayrıca garantili çekte bankanın ödeme taahhüdü, kanuni garantiyi de içermektedir. Yani çeki ibraz eden hamile kanuni garanti miktarının ayrıca ödemesi söz konusu değildir²⁰¹.

¹⁹⁷ Göle, Mavi Çek, s. 237; Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 25; Reisoğlu, Çek, 1988, s. 49; Yasada çeşitli cezalar öngörülmesine rağmen karşılıksız çek keşide edilmesinin önüne istenen düzeyde geçilememiştir. Bu konuda istatistiki bilgiler için bkz. Seza Reisoğlu, Çek Yasası Üzerine Bir Tartışma, Bankacılar Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Temmuz 1990, s. 23.

¹⁹⁸ Reisoğlu, Son Değişiklikler Açısından Çek, s. 13; Kendigelen, s. 347 vd.; Eriş, Çek 2004, s. 833 vd.

¹⁹⁹ Öztan, Garantili Çek, s. 2 vd.

²⁰⁰ Göle, Mavi Çek, s. 238.

²⁰¹ Banka ödemediği meblağ kadar keşideciye kredi açmış sayılacağından, bu miktara yüksek oranlı kredi faizi işleterek hem ödemediği parayı geri alabilecek hem de faiz getirisi ile oluşan bir miktar kar elde etmiş olacaktır. Müge Tekil, s. 119, dn. 77; örnekler için bkz. Reisoğlu, Çek 2003, s. 253, 254.

Bankanın yasal garanti yükümlülüğünü ne zaman yerine getireceği konusunda geçmişte doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür²⁰². Çek K. deki 2003 yılı değişikliği öncesine ilişkin tartışmalar 10. maddede yer alan “8 ve 7.madde hükümleri saklıdır” hükmünün son yasa değişikliğiyle²⁰³ kaldırılmasıyla son bulmuş ve bu sebeple doktrinde ve uygulamada karşılıksız çıkan çekin bankaca derhal ödenmesi gerektiği konusunda fikir birliği oluşmuştur²⁰⁴.

2.6. Garantili Çekler İle Bloke Çekler Arasındaki Temel Farklar

Garantili çekler amaç yönünden birbirine benzer nitelik gösterirler. En temel farkları bloke çekte her çek yaprağı için keşideci muhatap bankaya başvurur ve çekin teyit edilmesini ister. Oysa garantili çekte her bir çek yaprağı için muhataba başvurulması söz konusu değildir. Muhatap ile müşteri arasında yapılan özel garanti sözleşmesi çerçevesinde her çek yaprağı anlaşmaya göre belirli bir miktara kadar garanti edilir. Her bir çek yaprağı için ayrı ayrı garanti değil çek karnesindeki tüm çekler için çek yapraklarının üzerinde matbu bir garanti şerhi bulunur²⁰⁵.

Garantili çekler garanti edilen miktarlar üzerinde veya altına keşide edilebilir. Oysa uygulamada teyitli çekler doldurulmuş olarak tedavüle çıkarılmaktadır. Önceki bölümde bahsedildiği üzere çek üzerinde sonradan yapılacak değişiklikler muhatapça onaylanmadan geçerlilik taşımayacaktır. Limit üzerinde

²⁰² Yasa değişikliği öncesi tartışmalar için bkz. Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 25.

²⁰³ 3167 s. Çek K. son olarak Anayasanın değişik 38. maddesi ile uyum sağlamak üzere 26.02.2003 gün ve 4184 sayılı yasa ile bazı maddeler değiştirilmiş ve bazı maddeler de eklenmiş bulunmaktadır. Bu değişiklikler ile ilgili yasa 08.03.2003 gün ve 25042 S., RG. de yayınlanmış aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

²⁰⁴ Bkz. Reisoğlu, Son Değişiklikler Açısından Çek, s. 8, 10; Sabih Arkan, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Yapılan Değişiklikler, Batider, Haziran 2003, Cilt XXII, S. 1, s. 15-17; Sıtkı Eroğlu, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması ile İlgili Olarak TCMB Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler, Batider, 3167 Sayılı Çek Kanununun Sempozyumu, Özel Sayı, Aralık 1989, C. X, XV, S. 2, s. 21; Reisoğlu' nun aynı sempozyumda yasal düzenlemelerin bugünkü halini alması için görüşleri hakkında bkz. 3167 Sayılı Çek Yasasının Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, Batider, 3167 Sayılı Çek Kanununun Sempozyumu, Özel Sayı, Aralık 1989, C. XV, S. 2, s. 11; Reisoğlu, Çek 2003, s. 252 vd; Pulaşlı, s. 264.

²⁰⁵ Göle/ Çek, 1989, s. 55; Kendigelen, Çek, s. 391; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 266.

çekilmiş bir çek söz konusu olduğunda muhatap banka limiti aşan kısım için normal bir çek için yapmakta olduğu işlemleri yapacaktır²⁰⁶.

Teyitli çeklerde, banka çek meblağının hesapta bulunduğunu ve ibraz süresi içinde çekilemeyeceğini tekeffül etmektedir. Ancak garantili çeklerde muhatap banka da garanti meblağına kadar ödeme yükümlülüğü altında kalmaya devam etmektedir²⁰⁷. Ancak bu garanti çeki yaprağının ödeneceğine dair garanti olarak kabul edilmemelidir. Zira, zorunlu unsurları tam olmayan süresi içinde ibraz edilmeyen keşidecinin rızası dışında elinden çıktığını bildirerek ödeme yasağı koyulan ihtiyati tedbir kararı ile ödenmesi durdurulan tahrif edilmiş ve sahte bir çeki garanti veren bankanın ödeme yükümlülüğü yoktur²⁰⁸.

Garantili çeklerin banka bonoları veya banka garantili bonolara ile hiçbir benzerlikleri yoktur²⁰⁹.

2.7. Muhatap Bankanın Ödeme Yapmaktan Kaçınabileceği Durumlar

Banka müşterisi ile arasındaki özel garanti sözleşmesine rağmen bazı durumlarda ödeme yapmaktan kaçınabilmektedir. Ödememe halleri muhatap nezlinde karşılık bulunmaması hallerinde önem taşıyacaktır. Zira çekin hesapta provizyonu mevcut ise muhatap banka Çek. K m. 4'e göre ödeme yapmak zorunda

²⁰⁶ Reisoğlu, Çek 1995 s. 49; Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 26; Göle, Mavi Çek, s. 236 ; Kendigelen, Çek, s. 395.

²⁰⁷ Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 26.

²⁰⁸ Reisoğlu, Çek 1988, s. 49; Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 27; Göle, Mavi Çek s. 236; Kendigelen, Çek, s. 395; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1141, 1142. Aynı yönde Öztan, Garantili Çek, s. 2.

²⁰⁹ Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Zühtü Aytaç, Banka Bonolar ve Banka Garantili Bonolar, Batider, Haziran 1988, C. XIV, S. 3, s. 37-62. Yazar, banka bonolarını “ bankanın borçlu sıfatıyla düzenlediği emre muharrer senetlerden, kurulca verilen izin çerçevesinde halka arz yolu ile satılanlar” olarak tanımlamış; Banka garantili bonoları ise “Bankalardan kredi kullanan ortaklarının bu kredilerinin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisini altında ve kurulca verilen izin çerçevesinde halka arz yoluyla satılanlardır” şeklinde tanımlamıştır. s. 39.

olup bu ödeme niteliği itibariyle garantili çek ile ilgili yükümlülüğün yerine getirilmesi anlamının taşımamaktadır²¹⁰.

Çek kartı numarasının çek yaprağı üzerine yazılmış bulunmaması, çekin ibraz süresi geçtikten sonra muhataba ulaşmış olması garantili çekerle ilişkin sözleşmelerde ayrıca, bankanın garanti ettiği meblağın bloke edilmemiş olduğu hallerde çekin sadece muhatapça belirtilen meblağa kadar düzenlendiği takdirde banka kaynaklarından ödeneceği ve daha yüksek meblağlı çeklerin normal çekler gibi işleme konulacağı diğer bir deyişle sadece sözleşmesel garanti meblağı ödenerek çek bedelinden geri kalan kısım için “karşılıksızdır” kaydı konulacağı belirtilmiştir. Sözleşmede yer alan bu hüküm de hamile karşı ileri sürülebilecektir²¹¹.

Muhatap ile keşideci arasındaki sözleşmenin üçüncü kişi yararına bir sözleşme olduğu dikkate alındığında bu sözleşmenin sona erdiği veya hükümsüz olduğu gerekçesiyle ödemedi kaçınmak mümkün kabul edilmektedir²¹². Kabul edilen üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadeden vaadettirene karşı sözleşme dolayısıyla sahip bulunduğu defileri lehtara karşı da ileri sürebilmek imkanına sahiptir²¹³. Ancak muhatapça ödeneceği taahhüt edilen meblağın bloke edilmiş olduğu durumlarda çekin karşılığı önceden hamil lehine hazır edilmiş bulunduğuna göre bankanın genel çek hukuku kuralları gereği ödeme zorunluluğu devam edeceğinden ödeme yapılmaması bankanın sorumluluğuna yol açacaktır. Uygulamada bankalar ticari itibarlarını gözeterek karşılığı bloke edilmemiş olsa bile garantili çekleri ödemekte ödenen meblağı keşideci aleyhine borç kaydetme yolunu tercih etmektedirler. Doktrinde bu yöntem, “görünüşe itimat prensibi” ile açıklanmaktadır. Bu prensibe göre bankanın taahhüdünü ve çek kartı numarasını havi çeki alan lehtar, süresinde ibraz ettiği bu çeki; bankanın belirlediği limit

²¹⁰ Müge Tekil, s. 123; Reisoğlu, Çek 2003, s. 252; Kendigelen, Çek, s. 395; Kendigelen, (Helvacı, Ülgen/ Kaya), Kıymetli Evrak, s. 187.

²¹¹ Reisoğlu, Çek 1985, s. 49; Göle, Mavi Çek, s. 237; Müge Tekil, s. 123; Kendigelen, Çek, s. 394, Reisoğlu, Çeklerde Garanti, s. 27 vd.

²¹² Müge Tekil, 124.

²¹³ Öztan, Garantili Çek, s. 73,121. Yazar sözleşmenin aynı zamanda bir garanti sözleşmesi niteliğinde olması sebebiyle muhatabın hamile karşı soyut bir borç altına girdiği bu sebeple akdin sona erdiği gibi bir defa ileri süremeyeceği görüşündedir. Aynı yönde Kınacıoğlu, s. 359; Müge Tekil, s. 124.

dahilinde doldurulmuş ise provizyon alınmaksızın bankanın ödemesi anlamına gelmektedir²¹⁴.

Garantili çeklerde muhatap bankanın çek hamiline karşı, aralarındaki başka bir ilişkiden dolayı sahip olduğu takas defteri gibi defterleri ileri sürebilmesi veya çek artı üzerindeki imza ile çek üzerindeki mizanını birbirini tutmaması, çekin arkasına çek kartı numarasının yazılmamış olması, çek kartının geçerlilik süresi içinde kalmamış olması, şekli hukuk bakımından hamilin çekin maliki olmadığına tespiti, keşidecinin çeki, kredi vasıtası olarak kullanmak istemesi gibi hallerde bu konulara ilişkin defterleri ileri sürebilmesi mümkündür. Buna karşılık banka keşideci ile lehtar arasındaki temel ilişkiden doğan bedel ilişkisinden doğan defterleri ileri süremeyecektir²¹⁵.

Keşideciye imzalatılan sözleşme metinlerinde genellikle “ödemenin sadece keşideci dışındaki hamillere yapılacağı” şeklinde hükümlere rastlanmaktadır. Yani keşideci hesabından para çekmek kamacıyla kendi emrine çek keşide edemez. Sözleşmeye konulan bu şartların amacı hesabında para olmayan keşidecinin ödeme aracı olarak kullanılan çek vasıtasıyla bankadan kredi almasını önlemesi olarak görülmektedir. Zira bu ihtimalin gerçekleşmesi engellenmediği takdirde ödeme aracı olan çek kredi aracı haline dönüşebilecektir. Sözleşmedeki bu şartı dikkate alan keşideci çeki bir üçüncü kişi adına çekerek bu kişi vasıtasıyla bankadan kredi almak amacıyla garantili miktarını tahsil edebilecektir. Ancak bu çok zayıf bir ihtimal olmakla beraber bu durumdan haberdar olan banka MK m. 2 gereği hakkın kötüye kullanıldığı itirazında bulunarak çek karşılığını ödemekten kaçınabilecektir²¹⁶.

Keşidecinin iflası çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (TTK m.712). Yasa gereği keşidecinin bankaya karşı sahip olduğu karşılık alacağı çek bedeli oranında halmile geçecektir (TTK m. 645). Keşidecisi iflas etmiş bir garantili çekin muhataba ibrazı halinde hesapta karşılık var ve henüz iflas masasına ödenmemiş ise hamile

²¹⁴ Öztan, Garantili Çek, s. 100. Yazar’a göre; garanti sözleşmesinin sona ermesine rağmen çek keşide eden keşidecinin çeklerinin bu ilke içerisinde muhatap tarafından ödenmesi anlamına gelmektedir. Aynı yönde Müge Tekil, s. 124.

²¹⁵ Öztan, Garantili Çek, s. 177 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 346, 347.

²¹⁶ Öztan, Garantili Çek, s. 181,182; Müge Tekil, s. 125.

TTK m. 645 uyarınca ödeme yapılması gerekir. Ancak aksi durumda sorunun çözümü güçleşmektedir. İflas eden keşidecinin hesabında karşılık yoksa iflasın hukuki sonuçları önem taşımaktadır. İflas muhatap ile keşideci arasındaki garantili çek anlaşmasını sona erdirmektedir²¹⁷ (BK. m. 397). Bu durumda muhatapın uymak zorunda olduğu bir garanti sözleşmesi yoktur. O halde muhatap ödemekten kaçınabilecektir. Yine de garantili çeki ödemesi halinde alacağını iflas masasına kaydettirecektir²¹⁸. Ancak Çek K. m. 10 dan doğan kanuni garanti yükümlülüğü keşidecinin iflas etmesine rağmen devam eder. Zira kanunda belirtildiği gibi “geri dönülemez kredi sözleşmesi” niteliğinde bir ilişkidir. Kanun koyucu herhangi bir defa veya itiraz da bulunma hakkı da tanımamıştır.

2.8. Garanti Taahhüdünü Yerine Getiren Muhatap Bankanın Şikayet ve Rücu Hakkı

Garantili çekler diğer çekler gibi muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilip karşılığı alınabilecektir. Bu aşamadaki fark ibraz edilen banka, çek limit dahilindeyse provizyon almadan taahhüt edilen meblağ ödenecektir. Böyle bir durumda muhatap banka garantili çeklerin karşılığını bloke etmemiş olmasına rağmen kendi öz kaynaklarından ödeme yapması halinde bu zararını nasıl karşılayabilecektir. Son çek yasası değişiklikleri öncesi muhatap bankanın Çek K m.16 gereği suç duyurusunda bulunma imkanı yokken TTK m.701, f.son gereği çek hesabının dışındaki başka şubeye ibraz edilen çeklerde bu şubenin çekin karşılığını tahsil için Çek K. m. 16 da ki şikayet hakkından yararlanabileceği belirtilmiştir²¹⁹ ve bu konu doktrinde uzun süre tartışılmış olsa da yasal değişikliklerden sonra artık muhatap bankanın şikayet hakkı açıkça tanınmıştır.

Çek K. m. 16'da öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması halinde, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanuni veya akdi teminatı sebebiyle tam ödemede bulunan bankanın şikayetine

²¹⁷ Öztan, TTK m. 96 çerçevesinde aynı sonuca ulaşmaktadır. Garantili Çek, s. 118; Müge Tekil, s.125.

²¹⁸ Farklı bir değerlendirme için bkz. Öztan, Garantili Çek, s. 116.

²¹⁹ Reisoğlu ,Sempozyum, Tartışmalar, s. 80.

bağlıdır (Çek K. m.16b). Yasa koyucu şikayet hakkı tanıyarak muhatabın önündeki çek hukukuna özgü takip engelini ortadan kaldırmış olmaktadır²²⁰. Bu halde muhatap banka bir çeki yasal yükümlülüğü ve varsa akdi yükümlülüğü sebebiyle karşılığı olmamasına rağmen ödeme durumunda kalmışsa keşideciyi şikayet hakkına sahip olacaktır²²¹. Öte yandan muhatap genel hükümler çerçevesinde her halde keşideciye taleplerini yöneltebilecektir.

2.9. Garantili Çek (Çek Kartı) Sözleşmesinin Sona Ermesi

Çek kartı veya garantili çek sözleşmesi, belirlenen sürenin dolmasıyla, bankanın caymasıyla, çek anlaşmasının sona ermesiyle ortadan kalkar. Euro Çek düzenlemesine göre Euro çek kartları üzerlerine yazılı olan takvim yılı sonuna kadar geçerlidir. Ancak çek kartı anlaşması daha uzun bir süre yürürlükte kalabilmektedir. Ancak bunun için bankanın yeni bir çek kartı vermesi gereklidir²²².

Banka her zaman çek kartını geri isteme hakkına sahip olabilmektedir. Bu sözleşmeden cayma anlamına gelmektedir. Bankanın bu yetkisi sorumluluktan beraat şartı koyma konusundaki sınırlamalar dolayısıyla önem kazanmaktadır²²³.

²²⁰ Reisoğlu, Son Değişiklikler Açısından Çek, s. 14.

²²¹ Reisoğlu, Son Değişiklikler Açısından Çek, s. 10, 14; Eriş, Çek 2004, s. 907; Kendigelen, Çek, s.394 vd.

²²² Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1410; Öztan, Garantili Çek, s. 186 vd.; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 349.

²²³ Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 349.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEŞİDECI VE LEHTARIN GÜVEN ARTTIRICI İŞLEMLERİ

1. GENEL OLARAK

Önceki bölümde açıklanan garanti çekler ile bloke çekler dışında kalan; güvenilirliği hamil veya keşideci tarafından arttırılmış çek türleri vardır. Bu çek türlerinin kaynağı TTK hükümleri olup, bu düzenlemeler de uygulamada benimsenmiştir.

Çek hukukunun genel prensiplerinden bilindiği üzere muhatap çeki ibraz eden hamile karşılığını talebine göre kayden veya nakden öder. Bu normal olan prosedürdür.

Çekin ibrazında muhatap bankanın senet üzerinde herhangi bir sahtelik ve tahrifat olup olmadığını ciro incirinde bir kopukluk bulunup bulunmadığını ve hamilin kimliğini incelemekte bu konularda bir aykırılık usulsüzlük yok ise çekin karşılığı ödeme yoluna gitmektedirler. Bu durumda çekin çalınması veya kaybedilmesi halinde çeki bulan veya çalan kişilerin ustalıklı yapacakları sahtecilik ve tahrifat ile kolaylıkla çek bedelini elde etmeleri mümkündür. Çalışmamızın başında da açıklandığı gibi zaman zaman çeklerin böyle yetkisiz kişiler tarafından ibraz edilmesi sebebiyle keşideci ve muhatap birtakım zararlarla uğramaktadır. Muhatap bankanın sorumluluğuna ise ancak kusurunun tespiti halinde gidilebildiği gerçeği karşısında keşideci birçok olayda kötü niyetli ve yetkisiz hamili takip etmekten başka bir işlem yapamamaktadır. Benzer bir durum keşidecinin ağır kusuru sebebiyle bankanın sorumluluktan kurtulduğu olasılıklar için de geçerlidir. Ancak yetkisiz hamil genellikle sahte kimlik ibraz ederek çeki tahsil etmiş olduğu için takibi son derece zorlaşacaktır²²⁴. İşte çekin böyle kaybedilmesi veya çalınması suretiyle

²²⁴ Müge Tekil. s. 94, Yazar 1 nolu dn. da “kimlikteki sahteliği kusuru olmaksızın fark edemediği durumlarda sorumlu tutulması olanaklı değildir” görüşünü belirtmiştir. Bu görüş hamilin çeki ödeme için ibraz aşamasında kabul edilebilir, ancak çek hesabı açtıran kişilerin ibraz ettiği sahte kimlikleri inceleme yükümlülüğünün daha da ağır olması gerektiği görüşündeyiz. Bu konuda bankanın basiret ve özen yükümlülüğü özellikle özenin ölçüsü için bkz. Battal, s. 234; Arkan, Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler, s. 6, 7.

istenmeden yitirildiği durumlarda böyle bir çeki ibraz edecek kişiye hiç ödeme yapılmamasını baştan engellemek ve ancak bütün aşamaları geçip yetkisiz olarak çeki tahsil eden yetkisiz hamile de hakkındaki tüm gerçek bilgileri toplayarak onu takip edebilme imkanının oluşturulması için “çizgili çek” ve “mahsup çeki” uygulamaları oluşturulmuştur. Böylece çekin sınırlı sayıdaki kişiye ödenmesi ve ödemeleri alan kişilerin tüm gerekli bilgilerinin alınması sağlanmıştır²²⁵.

TTK tasarısında da mahsup çekleri ve çizgili çek türlerine ilişkin olarak mevcut madde metinleri korunmuştur.

2. ÇİZGİLİ ÇEKLER

Çekle yapılan ödemelerde yetkili hamile ödemeye ilişkin güven artırıcı yöntemlerden biri çekin çizilmesi yöntemidir. Çekin yanlışlıkla veya başka bir şekilde başka bir kişiye ödenmesini önlemek amacıyla uygulanan bir usuldür. Çizgili çek müessesesi kanunlarımızda düzenlenmiştir (TTK. m.715, 716). Yasanın bu hükümleri gereği çizgili çek muhatap tarafından ancak bir bankaya veya bankanın müşterisine ödenebilmektedir (TTK m. 716, f. 1). Çizili çek kullanılması nakden ödemeyi ortadan kaldırmaz. Ancak bir bankadan veya muhatap bankanın bir müşterisinden başka bir kimseye çekin karşılığının ödenmesini yasaklar²²⁶. İşte bu sınırlayıcı sonuçlar sayesinde çekin hak sahibi olmayan bir kimse tarafından tahsil edilmesi olasılığı büyük ölçüde azalmış olur²²⁷.

²²⁵ Müge Tekil, s. 94; Eriş, Çek 2004, s. 264; İmregün, s. 230; Kınacıoğlu, s. 287.

²²⁶ Eriş, Çek 2004, s. 264; Müge Tekil, s. 95; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1183; Pulaşlı, s. 182; Kendigelen, kural olarak bir senedin çizilmesinin senedin iptal edildiği anlamını taşıdığı, ancak çizgili çek kurumu ile bu genel kuralı aksine bir yasal düzenleme yapıldığını böylece çeki üzerindeki çizgilere özel bir anlam yüklediğini haklı olarak belirtmiştir. Bkz. Kendigelen, Çek, s. 376; Kendigelen, (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), Kıymetli Evrak, s. 242; Göle/ Bozer, Kıymetli Evrak, s.122; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 278; Bozer/ Göle, Bankacılar İçin Kıymetli Evrak, s. 181; Doğanay, s. 2157.

²²⁷ Çizgili çek, önce İngiliz hukukunda görülmüş daha sonra da diğer ülkelerde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bugün İngiltere'deki çeklerin yaklaşık 1/3'ü hususi çizgili çek hükmündedir. Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1182, dn. 164, ayrıca s. 1183; Oğuzoğlu, s. 70 vd.; Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak, s. 288 vd.

Çekin çizgili hale getirilmesiyle uyulması gereken başka bir kurallar zinciri oluşmaktadır. Diğer bir deyişle çizgili çek çizilmesinden önceki aşamada var olan statüsü gereği sınırsız tedavül kabiliyeti artık ortadan kalmaktadır. Oysa ilerde açıklanacağı üzere mahsup çeklerinde tedavül özelliğine bir sınırlama getirilmemekte ancak çekin karşılığının kayden ödenmesi kuralı getirilmektedir.

Çizgili çek ancak bankanın müşterilerinden veya diğer bir bankadan iktisap edebilmektedir. Ancak çizgili çekin tedavül için çekin nevinin bir önemi yoktur. Beyaz ciroyla verilen çek de çizilebilmektedir²²⁸ (TTK m.716, f. 3).

2.1. Çeki Çizmeye Yetkili Kişiler

TTK m.715, f. 1'e göre "bir çekin keşidecisi veya hamili, onu 716.maddede gösterilen neticeleri doğurmak üzere çizebilir." Kanunun bu açık hükmünden çıkarılacak sonuç, çek keşidecinin, lehtarın hatta çeki elinde bulunduran herkesin çizgili çek haline getirme imkanı vardır. Örneğin çeki tahsil cirosu ile almış bulunan kişi de çeki çizgili çek haline çevirebilir. Aynı şekilde beyaz cirolu bir çek de keşideci, lehtar veya çeki elinde bulunduran tarafından çizilebilir. Nama yazılı çekin keşidecisi veya hamili de onu çizgili çek haline getirebilir. Ancak hamiline yazılarak tedavüle çıkarılmış veya son olarak beyaz ciro ile devredilmiş emre yazılı çeklerde çeki çizmenin önemli ölçüde güvenlik sağlayacağını özellikle belirtmek gerekmektedir²²⁹.

2.2. Çizgili Çekin Şekli Unsurları

Çekin çizilmesi çekin iç yüzüne birbirine muvazi iki çizgi çekmek suretiyle yapılır (TTK m.715, f. 2, c. 1). Kanununun bu açık hükmü gereği çekin arkasına çizilecek birbirine paralel iki çizgi çeki çizgili çek konumuna getirmeyecektir. Bahsi geçen kanun maddesi çekin çizgili hale getirilmesinin ancak çekin ön yüzünün

²²⁸ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1183; Müge Tekil, s. 95.

²²⁹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1184; Müge Tekil, s. 95, 96; Poroy/ Tekinalp, s. 278; Kendigelen, Çek, s. 376; Kendigelen, (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), Kıymetli Evrak, s. 242; Karayalçın, s. 220.

çizilmesi ile mümkün olabileceğini belirttiğinden aksi hiçbir durumda çek çizgili olarak kabul edilmez. Ancak aynı madde çizgilerin senet metni üzerinde mi, çekin ortasında mı, kenarında mı olduğunu belirtmediği gibi çizgilerin yönünü de belirtmemiştir. Bu sebeple çizgilerin sendin ön yüzünde olmak kaydıyla herhangi bir yerinde olması yeterli kabul edilmelidir. Birbirine paralel çizgilerin geçerli olup olmadığı, çizgilerin birbirleri ile olan mesafesi ticari teamüllere göre ve ihtilaf halinde hakimin takdir yetkisine bağlı olarak tayin edilecektir. Çizgilerin imzalanması zorunlu olmadığı gibi damga kullanılarak yapılması da mümkündür²³⁰.

Uygulamada çizgili çeklerde, çizgiler senedi boydan boya geçerek diyagonal bir şekilde çizilmektedirler. Çizgililerin sonradan silinmesini ya da kimyevi uygulamalarla yok edilmesini engellemek amacıyla boydan boya zımbalama yöntemine başvurulduğuna sık sık rastlanmaktadır²³¹.

2.3. Çizgili Çek Çeşitleri

Çek “umumi çizgili çek” ve “hususî çizgili çek” olmak üzere iki şekilde çizilebilir (TTK m. 715, f. 2, c. 2).

2.3.1. Umumi Çizgili Çek

Çekin üzerine çizilen iki çizgi arasına hiçbir işaret konmamış veya “banka” kelimesi veya buna benzer bir tabir konmuş ise çek “umumi çizgili çek” adı verilmektedir (TTK m.715, f. 3). Keşideci veya hamil ödemenin herhangi bir bankaya yapılmasında bir mazur görmüyorlarsa “umumi çizgili çek”i tanzim ederler. TTK m.715, f. 3 te “veya buna benzer bir tabir” ifadesiyle Türk hukukunda tam olarak neyin anlaşılması gerektiği belli değildir. Bazı yazarlara göre muhatap olma ehliyetine ilişkin kanunlar ihtilaflarını çözümlenmeye dair TTK m.731 ile birlikte değerlendirilebileceği görüşündedirler. Bu görüşe göre “banka” kelimesinin veya “buna benzer” tabirin iki çizgi arasına yazılmış olması gereklidir. Ancak bu ifadeler

²³⁰ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1184; Oğuzoğlu, s. 71; Kayar, s. 182; Pulaşlı, s. 183.

²³¹ Kalpsüz (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 112; Kınacıoğlu, s. 289.

çizgili çekin arasına yazılmamışsa çekin çizgili çek olma durumuna olumsuz etki yapmaz²³². Ancak Bank K. daki düzenlemeyle katılım bankaları da pasif çek ehliyetine sahip olabileceği kabul edilmiş olduğundan, maddedeki “buna benzer” ifadesinin katılım bankası isimlerinde karşılığını bulması ifade ile ilgili belirsizliği ortadan kaldıracağı görüşündeyiz.

2.3.2. Hususi Çizilmiş Çek

Çekin ön yüzüne birbirine paralel olarak çizilmiş iki çizgi arasına belirli bir bankanın adı yazılmış ise “hususî çizilmiş çek” olarak kabul edilir (TTK m.715, f. 3 c.2). Bu tür çekler keşideci veya hamilin ödemeyi sadece bir bankaya yapmak istediği hallerde tanzim edilmektedir. Bu tür çekler hak sahibinden başkasına ödemeyi son derece azaltmakla birlikte ülkemizde ender rastlanmaktadır²³³. Zira keşideci veya hamil kendisinden sonra gelecek kimselerin kendilerinden sonra işaret olunacak banka ile iş ilişkisi içinde olup olmadığını bilmezler. Bu sebeple tedavülde tereddüt uyandırması bu tür çeklerin yaygınlaşmasını engellemiştir.

Umumi çizgili çek çizgiler arasına bir banka veya banka ile şube adı birlikte yazılmak suretiyle hususî çizgili çeker çevrilebilir. Ancak hususî çizgili çekin umumi çizgili çeker (geri) çevrilmesi mümkün değildir (TTK m.715, f. 4). Çizgilerin arasına banka veya çek hukuku bakımından banka statüsünde olmayan bir kişi veya şirket yazılırsa o halde yazılan bu isim geçersiz olup çek umumi çizgili çek statüsündedir²³⁴.

Çizgilerin ve yazılan banka adının silinmesi hükümsüz sayılır (TTK m.715, f. son). Bu sebeple çizgili çekte çekler arasına yazılmış banka adının silinmesi hiçbir hüküm ifade etmeyecektir. Bu sebeple hususî çizgili çek umumi çizgili çeker dönüştürülemez. Zaten bu kural ayrıca TTK m.715 f. 4'te de “umumi çizgi hususî çizgiye tahvil olunabilir. Fakat hususî çizgi umumi çizgiye tahvil olunamaz.”

²³² Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1185; Pulaşlı, s. 169; Kendigelen, Çek, s. 376; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 283; Oğuzoğlu, s. 70.

²³³ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1186.

²³⁴ Kayar, s. 183; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1185; Kendigelen, Çek, s. 376.

hükmüyle açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla bir hususi çizgili çekte var olan bankanın adı silinmiş ise üzeri karalanmış ise üzerine mühür basılmış ise veya birtakım kimyevi uygulamalarla tamamen kaybedilmiş ise, bütün bu girişimlere rağmen çizgi aralığındaki banka ismi okunabilmekte ise bu halde çek yine hususi çizgili çek sayılır. Ancak bütün incelemelere rağmen çizgiler arasındaki bankanın adı tespit edilememişse ne olacaktır? Bu halde doktrinde yazarlar çeşitli görüşler ileri sürmektedirler. Bu görüşlere göre hususi çizgili çekin umumi çizgili çek'e dönüştürülemeyeceği kuralı gereği çek umumi çizgili çek haline gelmeyecek, en iyi yorumla genel anlamdaki (üzeri çizilmemiş) çek statüsüne geri dönecektir. İkinci görüşe göre ise bankanın adı tamamen silinmiş ise ve hiç okuma imkanı kalmamışsa çek üzerinde çizgiler mevcut olduğundan bunun umumi çizgili çek olarak kabulü gerekmektedir²³⁵. İkinci görüş doktrinde eleştirilmiş, kanunun emredici hükmü karşısında böyle bir görüş ileri sürmenin olanaksızlığı savunulmuştur. Yine birinci görüşü savunan yazarlar göre ikinci görüşün geçerli sayılması TTK m. 715, f. 5'i etkisiz kılacaktır. Bu sebeple muhatabın böyle bir durumla karşılaşması halinde önce keşideciyi uyarması ödeme konusunda yetki istemesi gerekmektedir. Bu görüşe göre muhatabın ödeme öncesi çek üzerinde imzası bulunan keşideci ve diğer cirantaların tümünden yetki alma zorunluluğu vardır. Sadece keşideciden yetki alması bankanın sorumluluğunu gerektirir. Hatta çekin üzerine çizgi koyanın bunu yanlışlıkla yaptığını beyan eden bir yazılı açıklamayı muhatap bankaya vermesi dahi muhatapı diğer ilgililerden izin alma yükümlülüğünden kurtarmaz²³⁶. Gerçekten de kamu güvenini haiz olduğunu bu sebeple tedavül imkanının çok yüksek olduğunu her fırsatta belirttiğimiz "çek" üzerinde güvenilirliği arttırmaya yönelik olarak yapılan çekin çizilmesi işlemi öncelikle yasa maddesine bağlı kalınarak kullanılmalıdır. Kendisini doğuran hukuki muameleden bağımsız olarak varlığını sürdüren çek üzerindeki (bankanın adının ve şubesinin karalanması veya çizgiler dahil tamamının yok edilmeye çalışılması vb. şeklindeki) açık tahrifat, hiç olmazsa muhatap banka nezdinde ciddi şüphe uyandırmalıdır. Bu şüphenin gereği olarak da bankanın çekte mizası bulunan cirantalar ve keşideciyi aramalı ve yetki istemeli böylece çekin güvenilirliğini de kontrol etmiş olmalıdır. Bu sebeple yasanın maddelerinin konuluş

²³⁵ Kalpsüz, (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 113; Poroy/ Tekinalp, s. 263; aksi görüş için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1187.

²³⁶ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1187.

amacına da uygun olan birinci görüşe katılmaktayız. Açıklanan görüşler çekin çizgilerinin de yok edilmeye çalışıldığı hallerde de tekrarlandığından bu aşamada da birinci görüşe katılmaktayız.

2.3.3. Çekin Çizgili Çeke Dönüştürülmesinin Sonuçları

Çekin çizgili çeke dönüştürülmesinin sunucunda muhataptan çekin bedelini (gerek kayden gerek nakden) tahsil edebilecek kişilerin sayısı sınırlandırılmış olmaktadır. Bu sebeple çekin tahsili daha özel bir süreç arz edecektir. Ödeme ancak bir bankaya veya muhatap bankanın bir müşterisine yapılabilecektir (TTK m. 716 f.1).

Çeki tahsil etmek üzere hamilden alan kişi çizgiler arasında banka adı yazılmamış ise elindeki bu (umumi) çizgili çeki kendi bankasına teslim eder. Banka bu umumi çizgili çeki muhataba ibraz ederek müşterisi adına çeki tahsil etmiş olur. Banka müşterisinden aldığı yetkiyle hareket ettiği için çizgili çeki kendi adına ibraz zorunda değildir²³⁷.

TTK m.716 çizgili çeke ilişkin hüküm ve sonuçları sıralamıştır. Bu sıralamaya göre inceleme yapacak olursak, TTK m.716, f. 1 “umumi olarak çizilen bir çek ancak bir banka veya muhatabın müşterisine ödenebilir” hükmünü vermiştir. Maddede geçen banka deyimi, salt adında banka ibaresi yazan ve bankacılık faaliyetleri gösteren kuruluşları değil 5411 sayılı Bank K.'a tabi kuruluşların anlaşılması gerekmektedir. TTK m. 727 c. 1 “bu fasılda geçen banka tabirinden maksat Bank K.'nın hükümlerine tabi olan müesseselerdir” hükmünü vermiştir²³⁸.

²³⁷ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1188 dn. 189 naklen (Zimmermann Art. 1124, Anm, 13, sh. 438 Jacobi, sh. 202, 203, dn. 1; Cabrillac, M. Le Cheque Et Le Virment, Paris, 1980, n. 256, sh. 138).

²³⁸ bkz. Bank K. m. 3.

Önceki konularda bahsedildiği üzere Bank K.'da TTK'nın çeke ilişkin hükümlerine tabi tutulan katılım bankaları üzerine çek hesabı açma yetkileri bulunduğundan çek çekilmesi imkanı mevcuttur²³⁹.

Muhatap banka çizgili çeki bir diğer bankaya ödeyebileceği gibi kendi müşterisine de ödeyebilir. Kanun koyucunun muhatap bankaya kendi müşterisine ödeme yapma imkanını getirmesinin sebebi muhatap bankanın gerek hüviyet gerek ehliyet gerekse ticari ahlak bakımından müşteriyi çok yakından tanınması ve böylece çekin asıl hamile ödenmemesi ihtimalinin ortadan kalkmasıdır²⁴⁰. Her ne kadar böyle öngörülse de doktrinde ve uygulamada “ müşteri” kavramı tartışmalıdır²⁴¹. TTK m.716'da kullanılan ifadeye göre bir kimsenin müşteri sayılabilmesi için o kişinin bankaca tanınan bir kimse olması yeterli değildir. Ayrıca o kişinin muhatap banka ile iş ilişkisi içinde bulunması gereklidir. Bu ilişkinin sadece bankada hesap açmak şeklinde tanımlanması doğru görülmemektedir. Müşterinin bankada hesabı olabileceği gibi bananın çıkarmış olduğu tahvilleri satın almış olmak bankanın kiralık kasalarını kullanmak, banka ile kredi ilişkisi içine girmiş olmak gibi işlemler muhatapın müşterisini tanıma yöntemleridir. Burada asıl olan muhatapın müşterisini tanıyacak ölçüde ve canlılıkta işlem hacminin sürmüş olmasıdır²⁴². Muhatapın için önemli olan bu ilişki sonucunda şahsın kimliği, adresi, ticari ahlakı, ehliyeti hakkında yeterli bir bilgi edinebilmektir. Zira burada amaç çekin kaybı ve çalınması halinde gerçek hak sahibi olmayan kişilerce çekin tahsilini zorlaştırmak olduğu gibi tüm bu aşamaları geçebilen ve çek karşılığını alan yetkisiz hamillerin ortaya çıkması halinde de bu kişinin tespiti ve takibini kolaylaştırmaktır²⁴³. Doktrinde müşterinin muhatap banka ile olan iş ilişkisinin süresi sayısı ve kapsamının ne olduğunun önemli olmadığı, hatta bankanın müşterinin daha önce tanınmasının gerekmediği bu sebeple

²³⁹ Kendigelen, Çek, s. 51; Kendigelen (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), Kıymetli Evrak, s. 190; Pulaşlı, s.173; Müge Tekil, s. 6; Ancak uydurma ve gerçek olmayan bankalar üzerine çekilen çekleri geçerli saymakla birlikte mevduat kabul etmeyen bankalar üzerine çekilen çekler adi havale olarak kabul edilmektedir. Kınacıoğlu, s. 263, 264.

²⁴⁰ Karayalçın, s. 297; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1188; Kendigelen, Çek, s. 377.

²⁴¹ Kendigelen, Çek, 377; Müge Tekil, s. 96-97; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1189; Karayalçın, s.220.

²⁴²Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1189, dn. 193.

²⁴³ Karayalçın, s. 297; Kendigelen, Çek, s. 378; Müge Tekil s. 96; Kendigelen (Ülgen/ Kaya/ Helvacı), s. 243.

bir kimsenin bankada hesap açtırdıktan birkaç gün sonra eline geçen çizgili çeki tahsile verebileceği bu durumda kanunun aradığı müşteri “bankanın müşterisi” koşulunu taşımadığını ileri sürmenin mümkün olmayacağı görüşü²⁴⁴ savunulmuştur. Ancak bu görüşün çizgili çek ile hedeflenen güvenliği engelleyebileceği ayrıca Cenevre konferansında müşteri terimi ile kastedilenin muhatap veya çekin tahsile verildiği bankaca kimliği, ehliyeti konusunda emin bilgiye sahip olunmasına imkan tanıyacak kadar devamlı bir iş ilişkisi bulunan kişi olduğunun vurgulandığı bu sebeple sadece çeki tahsile edebilmek adına müşteri sıfatının kazanılmasını sağlayıcı bir tür geçiş hesabı açtıran kişilerin TTK m.716 kapsamında kabul edilmemesi gerektiği yönündeki görüşe²⁴⁵ katılıyoruz.

Alacağımı çizgili çek ile alma konusunda anlaşan alacaklı eğer bir bankanın müşterisi ise çeki bu bankaya tahsil ciroyuyla²⁴⁶ verir. böylece bedelinin muhatap bankadan tahsil edilmesini ve kendisine ödenmesini veya hesabına geçirilmesini talep eder. Hamil kendini daha da fazla güvence altına almak istediği takdirde umumi çizgili çekin çizgi aralığına kendi bankasını ve şube adını yazarak böylece çeki hususi çizgili çek haline getirerek en fazla güvenceyi sağlamış olur. Ancak hamil yukarıda açıldığı bir biçimde bir banka müşterisi değilse kendisine bu çekin tahsili konusunda yardımcı olacak bir banka bulmak zorundadır. Zira TTK m. 715 müşteri olmayan hamile karşılığın ödenmesini yasaklamıştır. Bu halde önce talepte bulunacağı bankaya çizgili çekin gerçek hamili olduğunu ispat etmelidir. Eğer çek nama yazılı bir çek ise TTK m.567 f.1 gereği çekin hamili olan kişi çekin üzerinde adının yazılı olduğunu veya senette adı yazılı şahsın halefi olduğunu ispat etmek zorunda kalacaktır. Emre yazılı çekte son ciro beyaz ciro olsa dahi kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde çekin elinde bulunduran kimse yetkili hamil sayılmaktadır. Beyaz ciroyu diğer bir ciro takip ederse bu son ciroyu imzalayan kimse çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır (TTK m.702). Hamiline yazılı çeklerde ise senedin zilyedi bulunmak sahipliğine karinedir²⁴⁷.

²⁴⁴ Kınacıoğlu, s. 288.

²⁴⁵ Kapsüz (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 112; Müge Tekil s. 96; Karayalçın, s. 297; Kendigelen, s. 378.

²⁴⁶ Tahsil Ciroyu hakkında geniş bilgi için bkz. Hidayet Nalan Tüzel, Tahsil Ciroyu, Bursa 2004.

²⁴⁷ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1189; Müge Tekil s. 97.

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “*hamiline yazılı bir çek ciroolu olsa bile bu çek kimin elinde ise o kişi yetkili hamil sayılır*” hükmünü vermiştir²⁴⁸.

Çeki muhatap bankadan tahsil edecek olan bankanın bu konularda titiz bir araştırma yapması doğaldır ve gereklidir. Bu incelemelerden sonra başvuru bankaya çek tahsil cirosuyla aldıktan sonra çek hamilinin alacağını tahsil için muhatap bankaya talepte bulunur. Banka da çek bedelini tahsil ettikten sonra müvekkil durumunda bulunan şahsa parayı öder. Herhangi bir bankanın müşterisi olmayan çizgili çek hamilinin bir diğer seçeneği de TTK m.600 f.1 gereği senedi bedeli karşılığında bir banka müşteri olan kişiye ciro yoluyla devretmesidir. Böylece çizgili çekin güvenilirliğine dayanarak ve bir başka şahsa devrederek karşılığını tahsil etme imkanı doğmuş olacaktır. Ancak bu ihtimalin pek kuvvetli olmadığı kolaylıkla öngörülebilir²⁴⁹.

TTK m.716, f. 2 “*hususî olarak çizilen bir çek, muhatap tarafından, ancak adı gösterilen bir bankaya veya bu banka muhatap ise onun müşterisine ödenebilir. Şu kadar ki adı gösterilen banka bedelin tahsili işini diğer bir bankaya bırakabilir.*” Hükümden anlaşıldığı kadarıyla ödemeler adı çizgiler arasında olan bankaya yapılabilir. Ancak muhatap banka ile çizgili çekte çizgiler arasında adı yazılmış olan banka aynı olabilir. Bu durumda muhatap banka hamil bir müşterisi ise ödemeyi müşterisine yapabilir. Diğer bir seçenek ise; hem senet üzerinde adı yazılmış olan hemde muhatap konumunda olan banka çeki tahsil cirosuyla almış olan bir diğer bankaya da ödemeyi yapabilecektir²⁵⁰.

TTK m.716, f. 3 “*Bir banka çizgili bir çeki ancak müşterilerinden veya diğer bir bankadan iktisap edebilir. Kezalik, onu , sözü geçen kimselerden başkaları hesabına tahsil edemez*” hükmünü vermiştir. Bu fıkrada senedin ödenmesi değil,

²⁴⁸ Y. 12. HD. 24.05.1995 t., E. 7312, K. 7506. Kararın tam metni için Bkz. Eriş, Çek. 2003, s. 158; bir başka kararda Yargıtay “lehtarî gösterilmeyen çek hamiline yazılı çek sayılır. Hamile yazılı çeklerde hamilin meşruiyetinin tespiti muhatap banka lehine çok hafifletilmiş adeta ortadan kaldırılmıştır.” tespitini yapmıştır. Çizgili çek bakımından da aydınlatıcı olması sebebiyle kararın tam metni için bkz. Eriş, Çek 1993, s. 57 vd.

²⁴⁹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1190; Müge Tekil, s. 96; Kendigelen, Çek. s. 378; Poroy/ Tekinalp Kıymetli Evrak, s. 279.

²⁵⁰ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1190; Doğanay, s. 2159.

iktisap edilmesi ve tahsili konuları ele alınmıştır. İlk cümlede bir banka çizgili çeki ancak başka bir bankadan veya müşterisinden iktisap edebileceği ifade edilmektedir. İkinci cümle ise bankanın çizgili bir çeki müşterisinden veya diğer bir bankadan başkası hesabına tahsili etmesinin mümkün olmadığını ifade eder²⁵¹.

TTK m.716 f. 4 “ çek birden fazla hususi olarak çizgilenmişse muhatabın bu çeki ödemeye mezun olması için çekin ikiden fazla çizgilenmemiş olması ve çizgilerden birinin çekin takas odası tarafından tahsil edilebilmesi maksadıyla yapılmış olası şarttır” hükmünü vermiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi için çekin hususi çizilmiş çek olması gerekir²⁵². Çünkü umumi çizgili çekte tekrar umumi çizgili çek çizmenin bir anlamı olmayacaktır. Bu hükümle hamilin hususi çizgili çekle sağlanmak istenen emniyeti birtakım değişiklikler yaparak azaltması veya kaldırması ihtimalin bertaraf etmektir²⁵³. Yine belirtilen miktardan fazla olan çekin ödenmemesi halinde muhatabın böyle bir çeki ödememesi gerekir. Zira kanunda konmuş özel şekil şartlarının ihlali söz konusudur.

TTK m.716, f. 5 “Çizgili çeki ilişkin hükümlere aykırı hareket eden muhatap veya banka çek bedelini aşmamak üzere hasıl olan zararlardan sorumludur.”

Bu hüküm de ilk 4 fıkraya aykırı hareket eden muhatap veya bankanın bu özensiz davranışları yaptırımlara bağlanmış olmaktadır. Baka bir ifadeyle 5. fıkranın getirdiği müeyyide muhataba ve (çeki vekaleten tahsil edecek olan) bankaya ilişkindir. İlk 4 fıkra ile getirilen kurallara aykırı işlemlerin yaptırımını tazmin yükümlülüğüdür. Ancak ödeme iktisap tahsil cirosu ile devir gibi hukuki işlemlerin butlanı söz konusu değildir. Muhatabın müşteri statüsünde olmadığı bir kimseye yaptığı ödeme geçerli olarak kalır. Kanun koyucunun muhatap ve banka için tazmin

²⁵¹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1191; Kendigelen, Çek, s. 377.

²⁵² Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1191 dn. 199'den naklen (Hippele, in OR, Art 1124, Anm 9, s. 2245).

²⁵³ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1191 dn. 200'den naklen (Zimmermann, Art, 1124, Anm 15, s.439).

öngörmüş olması dolaylı yoldan yasağa aykırılık halinde söz konusu işlemlerin geçersizliği yoluna gidilemeyeceğinin ifadesidir²⁵⁴.

Muhatabın (keşideciye karşı sorumluluğu hariç olmak üzere) sorumluluğu kanundan doğan sorumluluktur. Bu sorumluluk bir objektif, kusursuz sorumluluk niteliğindedir²⁵⁵. Zira kanun koyucunun sorumluluğu bir miktar ile sınırlamasının sebebi budur. Bir kusur sorumluluğu halinde sınırlama kanuna aykırı düşeceği öngörülmüştür.

Bankanın kime karşı sorumlu olduğu bahsi geçen fıkrada açıklanmamıştır. Ancak bu durum sadece keşidecinin zararlarının tazmini edileceği anlamını taşıdığını çıkarmak isabetsiz olacaktır . Çünkü çizgili bir çekin TTK m. 716 esaslarına aykırı bir suretle ödenmesi ve tahsil edilmesi sadece keşideciyi değil tüm cirantaları da etkileyen bir durumdur. Yetkisiz tahsilde tüm cirantalar da işlemde zarar görebilecektir.

Muhatap çizgili çek birazında “müşteri” olması koşulunun yerine getirilip getirilemediğini araştırırken hayata düşebilecektir.

Bahis geçen TTK m. 716 f. 5 te muhatap ve bankanın hasıl olacak zararlardan sorumlu olduklarından bahsedilmektedir. Ancak yukarıdaki hükümlere uyulmamasından doğan zararlardan bahsedilmemektedir. Bu sebeple çizgili çekin ödenmesi ile bir zarar doğmuşsa ve bu zarar TTK m. 716'nın 1. 2. 3. 4. fıkralarının ihlalden kaynaklanmasa bile zararlar ödeme fiili arasında bir bağ varsa banka ve muhatapı sorumlu tutulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Muhatabın veya bankanın sorumluluğunun üst sınırı çekte yazılı meblağ kadardır. Bu sınırlama hamilin uğradığı diğer zararlara bakılmaksızın geçerlidir. Çek ödenmiş olduğu için

²⁵⁴ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1192 dn. 202'den naklen (Zimmerman, art. 1124, Anm. 15/a, s.440; Percerou/ Bouteron, n. 130, sh. 102; Baumbach/ Hefermehl, Art 39, Anm 2, s. 621); Müge Tekil s. 96; Kendigelen, Çek, s. 377; Pulaşlı, s. 169; Eriş, Çek 2004, s. 265.

²⁵⁵ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1190, dn. 203 dan naklen, (Hippele in, OR, 1124 Anm 15. s. 2246, Zimmerman, Art 1124, Anm 18, s. 440; Bilov, Art 39 Anm 12 s. 653. Aksi fikirde Baumbach/ Hefermehl, Art. 39, Anm. 2, s. 624);Müge Tekil, s. 101; Kendigelen, Çek, s. 379.

müracaat hakkıyla ilgili masrafların ve temerrüt faizinin talebine çek bedelini aştıkları oranda talep imkanı kalmadığı görüşü savunulmuştur²⁵⁶.

İspat külfeti ise zararı gördüğünü iddia eden bakımından iddia eden ciranta veya keşideciye düşmektedir. Ancak kendisine ödeme yapılan şahsın müşteri olduğu iddiasını ispat külfeti ise muhataba düşmektedir.

Banka ve muhataba verilecek tazminatın, BK m. 44 gereği “zarar gören tarafın zararlara razı olması, veya kendisinin eylemin doğmasına ya da çoğalmasına yardım etmiş ve zararı yapanın durumunu ağırlaştırmışsa olası hallerinde” indirimi istenebilir. Hatta zarar bile bile veya ağır savsama ile ve tedbirsizlikle yapılmamışsa bunun ödenmesi de borçluyu darlık içinde bırakacaksa hakkaniyet gereği indirim talep edilebilecektir (BK. m. 44, f. 2)²⁵⁷.

Eğer keşideci veya meşru hamil, çek bedelinden fazlaca bir zarara uğramışsa genel hükümler kapsamında bu zararları tazmin yoluna gidebilirler²⁵⁸. Ancak bu durumda zarar gören, muhataba karşı keşideci çek anlaşmasına aykırılığa, tahsil bankasına ise haksız fiil hükümlerine başvurmak suretiyle fazla miktardaki zararın tazmini yoluna gidilebilecektir²⁵⁹.

Çizgili çekler uygulamada en çok vergi daireleri tarafından vergi alacaklarını tahsil etmek amacı ile kullanılmaktadır²⁶⁰.

²⁵⁶ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1193; Eriş, Çek 2004, s. 265; Kendigelen, Çek, s. 295; Müge Tekil, s. 103; Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 286; Doğanay, s. 2159.

²⁵⁷ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1194. Maddenin öz Türkçe tercümesi için bkz. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte Türk Kanunu Medenisi ve Borçlar Kanunu, İstanbul 1993, Gözden Geçirilmiş ve Düzenlenmiş 5. bası, C. II, s. 593.

²⁵⁸ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, 1193; Müge Tekil, s. 103; Kendigelen, Çek, s. 377; Eriş, Çek 2004, s.265.

²⁵⁹ Kendigelen, Çek, s. 378.

²⁶⁰ Gökhan Kürşat Yerlikaya “Verginin Tahsilinde Çizgili Çek kullanımı”, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. 1, s. 823 vd.

3. MAHSUP ÇEKLERİ

Yukarıda açıklandığı gibi çizgili çek ödemeleri belirli bir dereceye kadar kontrol altına almış olsa da ödemeyle ilgili ortaya çıkabilecek birtakım olumsuzlukları engellemeye yetmemektedir. Örneğin çek bedelinin nakden talep edilmesinde banka memurunun parayı sehven eksik veya fazla ödemesi, çizgili çekteki bütün aşamaları geçebilen yetkisiz hamile ödeme yapılması nakden ödenen karşılığın başka bir yere taşınması sırasında karşılaşılabileceği riskler çizgili çeklerde tamamen ortadan kaldırılamamaktadır. İşte bu risklerden kurtulmak amacıyla paranın nakden ödemesi yasaklanabilir. Bu şekilde, hiçbir şekilde nakdi ödeme yapmadan çekin karşılığı ödenmiş olur²⁶¹. Çekin nakden ödenmesinin yasaklanarak bedelinin muhatap bankadaki bir hesaba ödenmesi hamilin bunu sonradan çekmesine engel olmayacaktır. Ancak bu durumda hamilin kimliği ikametgahı ve hakkındaki diğer gerekli bilgilerin banka kayıtlarında bulunması sebebiyle ilerde gerçek hak sahibi olduğunu kanıtlayan birsinin ortaya çıkması halinde karşılığı alan kişinin kolaylıkla takibinin sağlanması öngörülmüştür²⁶².

Çekin mahsup çekine dönüştürülmesi çekin temel tedavül özelliğine bir etki etmemektedir.

3.1. Mahsup Çeki Tanzime Yetkili Kişiler

Bir çekte keşideci veya çekin hamili, onu mahsup çeki haline dönüştürebilirler. (TTK m.717 f.1) Bu halde TTK m.717,718,719.'daki sonuçlar doğacaktır. Şu halde TTK m.717 f.1 gereği keşideci lehtar ve sonradan çeke hamil olacak herkes çekin nakden ödenmesini yasaklayarak çeki mahsup çek haline getirilmesini sağlayabilir. Örneğin senedi tahsil cirosuyla almış olan kimsenin de

²⁶¹Kalpsüz (Çelebican/ Erem), Çekin Hukuki Yönü, s. 114; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1194; Eriş, Çek 2004, s. 266; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 279; Kendigelen, Çek, s. 380; Kendigelen (Ülgen/ Helvacı/ Kaya), s. 243.

²⁶²Domaniç, Şerh, s. 652; Müge Tekil, s. 98; Kendigelen, Çek, s. 380; Pulaşlı, s. 185 ;Öztan, Kıymetli Evrak 2004, s. 287; Doğanay, s. 2159; İmregün, s. 131; Karayalçın, s. 221; Kayar, s. 184.

böyle bir imkanı vardır. Çekin beyaz ciro ile alınmış olması, nama, emre ve hamiline alınmış olması çekin mahsup çekine dönüştürülmesine engel teşkil etmeyecektir²⁶³. Ancak maddenin açık ifadesi muhatabın çeki mahsup çeki haline getirme hakkı yoktur. Ancak ibraz ile tedavül süreci sona ermiş olacaktır. Tedavülün sona ermesi tedavül sırasındaki çalınma, kaybolma gibi risklerin de son bulması anlamına gelecektir. İşte hamil bu aşamada risklerden tamamen kurtulmuş olmak için çeki mahsup çek haline çevirmek isteyecektir. Ancak bu yüksek güvence çeki kullanmak isteyenlerin sayısını azaltabilmektedir. Zira çeki ciro edecek şahısların tasarruf gücü kısıtlanmaktadır. Ayrıca nakit parayla yapılacak ödemeye de ihtiyaç vardır. Kadı ki ödeme için ibrazda bulunan kişi çeki maliki sıfatla haizken muhatap bankanın çeki mahsup çekine dönüştürme yetkisi olduğundan bahisle nakden ödeme yerine kayden ödemeyi teklif etmesi hamil bakımından kabul edilemez bir durum olacağı görüşündeyiz.

Uygulamada bankaların müşterilerine verdikleri çek defterlerine çek formlarının matbu olarak mahsup çeki hazırlandığına zaman zaman karşılaşılmaktadır. Ancak bu durum muhatabın çeki mahsup çeki haline getiremeyeceği kuralının ihlali anlamına gelmez. Zira keşideci böyle bir çeki kullandığı takdirde senet üzerindeki mahsup çeki ibaresi muhatap bankanın değil keşidecinin irade beyanını ifade etmektedir²⁶⁴.

3.2. Mahsup Çeklerinin Tanzim Şekli

“Bir çekin mahsup çek haline dönüştürülmesi, senedin ön yüzüne mailen enine doğru “hesaba geçirilecektir” kaydının veya buna benzer bir tabirin yazılması suretiyle olur” (TTK m.717, f.1, c.1). Çeki mahsup çekine dönüştürecek bu kaydın el yazısı ile yazılması şart olmayıp yazı matbu da olabileceği gibi damgayla da

²⁶³ Kendigelen, Çek, s. 380.

²⁶⁴ Kendigelen, Çek, s. 381; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1195, dn. 219.

basılabilir. Bu kaydın imzalı olması gerekmediği gibi kaydın çek metni içinde yazılması da şart değildir. Zira kanun maddesinde böyle bir şart öngörülmemiştir²⁶⁵.

Kanunda bu konuda bir açıklama bulunmadığından mahsup kaydı çek metninin dışında çekin sağ ve sol tarafında eğik bir biçimde yazılmış olması geçerliliğini olumsuz etkilemez. Ancak mahsup çek kaydı çek metnine paralel bir biçimde yazılırsa bu, kanun maddesinin şartlarına aykırılık oluşturacağından geçersiz bir mahsup kaydı olarak kabul edilir. Ancak geçersizlik çeki çek olmaktan çıkarmaz. Diğer bir deyişle çek hem mahsuben hem nakden ödenebilme yeteneğine sahip olmaya devam eder²⁶⁶. Zira kanun senedin mailen enine doğru mahsup kaydının yazılması gerektiğinden bahsetmiştir. Eğikliğin derecesi kanunda açıklanmamış olması sebebiyle ilk bakışta senet metninden ayrı bir ibarenin çek üzerine yazılı olduğu görülüyorsa eğikliğin az veya çok olmasının bir önemi yoktur.

Kanun koyucu çek üzerine yazılacak ibareyi sınırlamamıştır. Bu sebeple “hesaba geçirilecektir”, “kayden ödenecektir” “mahsup çekidir” şeklinde kayıtlar konulabilir. Ancak hamilin ancak belirli bir bankaya çeki ibraz edeceği yolunda bir ibareler taşıyan mahsup çeki özelliği göstermez. Bunun gibi geçerli olmayan ibareler taşıyan çekler mahsup çeki olarak kabul edilmezler. Örneğin “A bankası hesabına geçirilecektir” kaydı geçerli kabul edilmez. Ayrıca böyle ifadeler çeki alelade çek haline getirmez çekin tümünü geçersiz kılar²⁶⁷.

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında “...davacının iddiası; 15.000.000.TL’lik çekin bankaya ciro suretiyle tevdi edilip hesabına intikal ettiğine ilişki olup bu iddianın kurla olarak davacı tarafından kanıtlanması gerekir. Bu konuda davacının ibraz ettiği banka hesap cüzdanında teslimat olarak yazılan 15.000.000.TL karşısında banka yetkilisinin bir imzasının bulunmadığına ve bu konuda banka defter ve kayıtlarında da gerek çekin tevdiine gerekse çek bedelinin bankaya yatırıldığına ilişkin bir kayda rastlanmadığına göre davacının bu konudaki iddiasını usulüne

²⁶⁵ Kendigelen, Çek, s. 380; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1196, dn .221; Kayar, s. 185; Pulaşlı, s.185.

²⁶⁶ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1196, dn. 223.

²⁶⁷ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1197, dn. 225.

uygun kanıtlayamamıştır. Her ne kadar davacı uyuşmazlığa konu çek örneğini ibraz etmiş ise de çekin beyaz ciroyu içerdiği ve bankaya verildiğine dair bir kaşeye rastlanmadığı gibi çek arkasındaki meşruhattan da banka müsdahtemi H.K. tarafından tahsil edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda çekteki kayıtlar da davacının iddiasını ispata yerli bulunmamıştır”²⁶⁸ hükmünü vermek suretiyle hamilin ispat yükümlülüğü ve koşullarını belirtmiştir.

3.3. Mahsup Kaydının Hukuki Değerlendirmesi

Keşideci veya hamilin çek üzerine mahsup kaydı koyması tek taraflı irade beyanını oluşturur. Bu irade beyanının açıklanması çek üzerine mahsup çeki veya benzeri ifadelerin yazılmasıyla gerçekleşmiş olur. Birde ayrıca bu çekin muhatap bankaya ibrazına gerek yoktur. Çekin mahsup çeki olduğunu belirten bir ibare mevcutsa dış görünüş itibariyle fark edilemeyen sakatlıklar dikkate alınmaz. Çek üzerine konan mahsup kaydı çek üzerinde kaydı yazanın irade sakatlığı olsa bile artık iyi niyetli üçüncü kişilere karşı herhangi bir itiraz ve defii ileri sürülemeyecektir. Muhatabın da çek üzerinde bulunan hesaba geçirilecektir veya benzeri bir kaydı olan çek keşidecisinin bu kaydı koyarken bir irade sakatlığına maruz kalıp kalmadığını araştırma yükümlülüğü de yoktur. Mahsup çeki tanzimine ilişkin kaydın konulmasına açık irade beyanındaki sakatlık duruma göre muhatabın mevcut kayda rağmen nakdi ödeme yapmasını olanaklı kılar. Ancak belirtildiği gibi muhatabın bu konuda bir mecburiyeti yoktur²⁶⁹.

3.4. Muhatabın Meydana Gelecek Zararlardan Sorumluluğu

Tıpkı çizgili çeklere ilişkin TTK m.716 f. son düzenlemesinde çizgili çekin ödenmesi ile ilgili hükümlere aykırı hareket eden muhatap banka çek bedelini

²⁶⁸ Y. 19. HD. 25.10.1994, E. 1034, K.9953. Eriş, Çek 2004, s. 267. Bir diğer kararda Yargıtay “çek keşidecisi çekin yüzüne “hesaba geçirilecektir” veya buna benzer bir deyim yazmamışsa bu çeki hamil olan banka bu çeki istediği gibi kullanabilir.” hükmünü vermiştir. Y. 19.HD.15.12.1992 E.5270, K.11416 kararın tam metni için bkz. Eriş, Çek 1993, s. 133 vd.

²⁶⁹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1197.

aşmamak üzere meydana gelen zararlardan sorumluluğuna ilişkin ayın düzenleme mahsup çeklerinde de yapılmıştır (TTK m.717 f. son).

Muhatap bankanın bu sorumluluğu kusursuz sorumluluktur (TTK m.724). mahsup çeklerle ilgili olan düzenlemelere aykırı hareket eden muhatabı zarar gören keşideci ise çek anlaşmasına dayanarak hamilin ise haksız fiil hükümlerine dayanarak sorumlu tutmak olanaklıdır. Kanun koyucu kusursuz sorumluluğu düzenlerken bankanın TTK m.717 esaslarına aykırı bir şekilde ödeme yapan muhatap bankanın bu işlemde kusurlu sayılması mümkün olmasa dahi meydana gelen zararların tazmini ile yükümlü olmasını sağlamak amacı ile sorumluluğu kanundan doğan bir sorumluluk hali olarak düzenlemeyi tercih etmiştir²⁷⁰.

Muhatap bankanın sorumluluğu çek üzerinde “hesaba geçirilecektir” kaydının veya benzeri bir kaydın varlığına rağmen çeki ibraz eden hamile nakden ödeme yapılmış olmasından kaynaklanır. Muhatabın veya bankanın sorumluluğu ödemeyi kayden değil de nakden yapmış olması bu sebeple çeki çalan veya bulan yetkisiz hamilin takibini güçleştirdiği gerçeklerine dayanmaktadır. Normal bir çeki çaldıran hamile karşı muhatabın TTK m.713'e dayanarak yapabileceği savunma burada kullanılmayacaktır. Yani banka çekin zorunlu unsurları olduğundan, düzgün ciro zincirinden bahsederek 717 f. son'daki kusursuz sorumluluktan kurtulamaz. Bankanın şerhi görmediği veya bunun kanun hükmüne uygun kaydedilmediği gerekçeleriyle sorumluluktan kutumla imkanı yoktur²⁷¹.

Ancak çek miktarı kadar zararın bu fıkra kapsamında tazmini mümkün olmakla birlikte bu miktarı aşan kısım bakımından ise zarar gören ciranta keşideci veya hamil genel hükümler çerçevesinde; zarar gören keşideciyse çek anlaşmasına meşru hamil ise haksız fiil hükümlerine dayalı olarak muhatabın sorumluluğuna

²⁷⁰Müge Tekil, s. 102 ve dn. 22.

²⁷¹ Müge Tekil, s. 103. Yazar kanunun açık hükmüne rağmen çekin arak yüzüne de “hesaba geçirilecektir” ibaresinin istenilen şekilde yazılmasını geçerli saymış bu halde nakden ödeme yapan bankayı da anılan madde gereği kusursuz sorumlu olarak kabul etmiştir. Kendigelen, Çek, s. 380; Karş. TTK m. 717 f. son ve Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1196.

gidilebilecektir. Ancak bu durumda bedeli aşan zarar ile hatalı ödeme arasında uygun bir illiyet bağının bulunması zorunludur²⁷².

Mahsup çeklerde keşideci veya hamil ancak çeki yetkili kişiye teslim etmeden önce kaybetmiş veya çaldırmışsa ve muhatap banka tarafından yetkisiz hamile TTK m.717 de yer alan esaslara aykırı olarak ödeme yapılmış ise muhatapın sorumluluğu söz konusu olacaktır. Zira bu hata sebebiyle keşideci lehine ikinci defa aynı miktarı ödemiş olmakta ve muhatap da en çeki ibraz edene hesap açtırarak tüm bilgilerini almamış olması sebebiyle yetkisiz hamili takip imkanından yoksun bırakılmaktadır.

Mahsup çeki usule aykırı olarak yetkili hamile nakden ödenmiş ise bu durumda sırf usule aykırılıktan dolayı bankanın sorumluluğuna gidilmesi imkanı yoktur. Zira sorumluluğa gidebilmek için bir zararın doğmuş olması gerekir²⁷³.

3.5. Mahsup Çeki Kaydının Yazılmasının Sonuçları

Keşideci tarafından konan kayıtlı çekin nakden ödemesi men edildiği takdirde senet, muhatap tarafından ancak hesaba “alacak kaydı”, “takas” veya “hesap nakli” suretiyle ödenebilir. Bu kayıtlar ödeme yerine geçer (TTK m.717, f. 1, c. 2, 3). Anlaşıldığı gibi mahsup çekin tanziminde söz konusu kayıt, muhatapı nakden ödeme yapmaktan alıkoymaktadır. Hesaba alacak kaydından anlaşılması gereken muhatapın çek bedelini keşidecinin çek hesabından düşerek kendi bünyesinde hamil adına açılmış olan hesaba kaydetmesidir. Ancak diğer bir seçenek hamilin belirteceği bir diğer banka hesabına aktarılmasını talep etmesidir. Bu hesap nakli anlamına gelmektedir²⁷⁴. Takas suretiyle kaydi ödeme ise çeşitli şekillerde gerçekleştirilmektedir. Örneğin üçüncü kişilerce keşidecisi aynı zamanda mahsup çekin hamili olan poliçe bono veya çekler tahsil edilmek üzere muhatap bankaya devredilmiş bulunabilmektedir. Bu durumda mahsup çekin ibrazı halinde muhatapın

²⁷² Kendigelen, Çek, s. 381; Müge Tekil, s. 103 ve dn. 26.

²⁷³ Müge Tekil, s. 104.

²⁷⁴ Müge Tekil, s. 98; Karş. başka bir banka şubesine ödemenin gönderilebileceği görüşüne katılmayan Kalpsüz (Çelebican/ Erem), Çeki Hukuki Yönü, s. 115.

çek bedelini tahsile aldığı senetlerinin hamillerine tahsis etmesi geçerli sayılması gerekir. Aslında muhatap banka kendisine üçüncü kişilerce tahsil cirosu ile devredilmiş senetlerin hamili sıfatıyla alacağını mahsup çekin bedelinden düşmüş olmaktadır²⁷⁵. Hesaba geçirilmek üzere keşide edilmiş bir çekin muhatap dışındaki bir bankaya tahsile verilmesi de olanaklıdır. Bu halde çeki tahsile alan banka bedelini ciranta adına açacağı geçici bir hesapta kaydedecek akabinde çeki takas odasına biraz ederek muhatap banka ile alacaklarının karşılıklı takası işlemi gerçekleştirilebilecektir. Takas gerçekleştiği anda ise cirantaya çeki ibraz ettiği banka tarafından nakden ödeme yapılabilecektir. Hesaba geçirilmek üzere çekilen çeklerde nakden ödeme yasağı yalnızca muhatap banka için söz konusu olduğundan tahsil cirosu ile çekin hamili olan bankanın çeki kendisine ciro edene nakdi ödeme yapmasında hiçbir engel yoktur²⁷⁶.

Yine bahsedilen maddeden de anlaşılacağı üzere söz konusu men talimatı sadece muhatapla ilgilidir. Diğer ilgililer için mahiyeti gereği men talimatında pasif konumdadırlar. Çekin mahsup çekine dönüştürülmesi kural olarak yapılan nakdi ödemeyi hükümsüz kılmaz. Ancak nakden ödeyen muhatapı doğacak zarar ve ziyandan sorumlu kılar. Ancak bu haliyle de mahsup çeki beklenen yüzde yüz güvenilirliği sağlamayabilmektedir. Zira muhatap bankada hesabı olmayan yetkisiz hamil bu çeki o bankada hesabı olan iyi niyetli bir kişiye devrederse bu halde öngörülen güvenlik aşaması kolaylıkla aşılmış olacaktır. Uygulamada mahsup çekerini posta ile de gönderilmektedir. Ancak açıklandığı gibi senedin iyi niyetli bir üçüncü kişinin eline geçmesi ihtimali de senedin karşılığının alınması ihtimali tamamen ortadan kalkmamaktadır²⁷⁷.

Tahsil için alınan mahsup çeklerinde genel ihtimam ve dikkat ilkelerine yer verilmesi özen yükümlülüğü gereğidir²⁷⁸. (TTK m. 22 f. 2, Çek K. m. 2) Mahsup

²⁷⁵Müge Tekil, s. 98, dn. 15.

²⁷⁶ Bkz. Müge Tekil, s. 99 ve dn. 16'daki açıklamalar.

²⁷⁷ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1196, dn. 221.

²⁷⁸ Alman İmparatorluk Mahkemesi görüşüne göre bir mahsup çeki zilyet olan veya böyle bir çekin mülkiyetini iktisap eden bankanın ağır kusurlu bir davranışla itham edilmemek için muameleden edindiği genel tecrübelerle göre, çeki verenin hak sahipliği konusunda şüphe uyandıran durumlar varsa bunlar hakkında gerekli araştırmayı yapmadan ödemede bulunmaması gerekir. Özellikle çeki

çekin tahsil olunmak üzere bankaya verilmesiyle hesabın açılması aynı ana rastlıyorsa bu durumda bankanın özen yükümlülüğü son derece artmaktadır. Ancak birkaç gün önce hesap açılması halinde bankanın kayden ödeme yükümlülüğü ortadan kalkmayacak ancak gerekli araştırmaları yaparak özen yükümlülüğü yerine getirerek bu işlemi sonuçlandıracaktır²⁷⁹.

Mahsup çeklerinin tedavülünün dikkatli yapılması gerekir. Her ne kadar tedavülde diğer çeklerden bir farkı olmasa da muhatapça kayden ödemenin yapılacağını bilerek bu çekin teslim alınması gerekir. Çekin tedavülünün ne zaman sona erdiği ve çeki ne zaman ödenmiş olduğu bankanın bir iç muhasebe sorunundan öte anlamı vardır. Zira keşideci ve cırantalar hiç müdahale edememelerine rağmen bu sonuçtan etkilenirler. Çekin tedavülü hamil ile muhatapın çek meblağının, hamil veya onun tarafından gösterilecek diğer bir kimse tutmakta olduğu bir hesaba geçirilmesi konusunda yazılı veya sözlü şekilde anlaşmaları anda sona erer. Ödeme yerine geçen kayıt da bu anda oluşur. Bu an çekin muhataba verildiği anla çakışır. Ancak her halde en geç çekin muhataba teslim anının ödeme anı olarak kabulü gerekir²⁸⁰.

Ancak mahsup çeki muhatap bankaya takas odası yolu ile (TTK m.710, 719, 720) ödeme halinde alelade çekte ve çizgili çekte olduğu gibi takas odasında yapılacak takas işleminin son bulmasıyla olur.

getiren şahıs hakkında veya işlemin bir sıra dışılık arz etmesi halinde dikkati çeken durumlar var ise bankadan beklenen dikkat ve özenin derecesi azami hadde çıkar. Böyle durumlarda gerekli soruların sorulması ve şüphelerin ciddiyetle giderilmesi gerekir. Bankanın araştırma yapma yükümlülüğü kanundan doğmaktadır. Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1199, dn. 231, 233.

²⁷⁹ Pulaşlı “çek hamilinin elinde mahsup çeki bulunması ve muhatap bankada da bir hesabının bulunmaması halinde hamil, muhatap bankada bir hesap açtırarak bankanın bir müşterisi olur ve bu açılan hesaba, çek bedeli aynen geçirilir” açıklamasıyla mahsup çekin tahsili için bir muhatap bankada bir hesap açtırılmasını bir yöntem olarak belirtmektedir. Ancak böyle değerlendirilirse bu hesap geçiş hesabı olacağından mahsup çekinde güvenilirliği beklenen düzeyde oluşmasının engelleyeceği görüşünde olduğumuzdan bu görüşle katılmıyor, yukarıda açıklandığı üzere çekin ibrazı anında açılan hesapların mahsup çekin kayden tahsili bakımından şüpheye karşılanması gerektiği görüşüne katılıyoruz. s. 186.

²⁸⁰ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1200.

3.6. Mahsup Çek Kaydının Çizilmesi ve Bu İşlemin Geçerliliği

Hesaba geçirilecektir kaydının çizilmesi hükümsüzdür (TTK m.717 f. 2). kanun maddesinin bu açıklaması şüphesiz bu kaydın yerini tutan ibarelerin çizilmesinde de geçerli olacaktır. Bu hüküm TTK m.715 f. 5 ile aynı özelliktedir. Diğer bir deyişle hesaba geçirilecektir kaydının hiç çizilmemiş olduğu varsayılacak, kayıt üzerine çekilen çizgi dikkate alınmayacaktır. Bu hükümde amaç çekin üzerindeki kayıtla birlikte iktisap etmiş olan üçüncü şahısların çıkarlarını korumaktır. Böyle bir kayıt konulduktan sonra kaydı silmeye çalışmak, çizmek, kaydı koyanın veya hamilin beyanını almak çekin hesaben ödemesine engel olamaz. Bu kurala rağmen mahsup çeki nakden ödeyen muhatap muhtemel tüm riskleri gözle almış olur. Kanunun bu hükmü gereği çizilmenin yasal olup olmadığını araştırmak gibi bir yükümlülük ortadan kalkmaktadır. Zira çizilmemin hukuka uygun olup olmasına göre ayrı hükümler verilmiş olunsaydı o zaman çek üzerindeki kaydın yetkilisince çizilip çizilmediği araştırılmak zorunda kalırdı. Çekin üzerindeki kaydın hiç okunamayacak derecede karalaması halinde ne olacaktır? Bu konuda doktrinde bu durumda dahi muhatabın nakden ödeme yapmaması ve imkan dahilinde ise hiç olmazsa keşideci ve cirantalara ulaşarak kayıt ile ilgili araştırma yapması ödeme ondan sonra yapması görüşü savunulmuştur²⁸¹.

3.7. Nakden Ödeme Talep Edilebilecek İstisnai Haller

Mahsup çekin hamili bazı istisnai hallerde nakden ödeme talebinde bulunması için ödemenin şüpheli bir hal arz etmesi gerekmektedir. TTK m.718'e göre muhatabın iflas etmiş olması ödemelerini tatil etmiş bulunması veya aleyhine yapılan bir icra takibinin semersiz kalmasıdır. Bu haller TTK m.625 f.2 c.2'de belirtildiği üzere poliçede hamilin vadeden önce müracaat hakkını kullanabileceği hallerle ayındır. Böyle istisnai bir hükmün konmasındaki amaç çek bedelini kayıt ile yedinde tutmak zorunda olan banka hamilin haklarını koruyamaya bilecektir. Bu

²⁸¹Öztaş, Kıymetli Evrak 1997, s. 1198, dn. 228.

halde hamilin durumu tehlikeye düşmekte karşılığı alamama ihtimaline binaen diğer cirantalar ve keşideci aleyhine takip başlatılma ihtimali ortaya çıkmaktadır. İşte bu hallerde bu sebeplerle elden nakden ödeme en güvenilir yöntem olarak kabul edilmektedir²⁸².

Bu durumda hamil keşidecinin bu durumunu nasıl ispatlayacaktır? Hamil, muhatabın iflas ettiğini iflasa dair mahkeme kararı ile (İİK m. 158) muhatap aleyhindeki bir takibin semeresiz kalmış olduğunu, borçluya ait haczi kabil mal bulunmadığına dair haciz zaptı suretiyle (İİK m. 105); aczini ise İİK m. 105 (geçici aciz vesikası), m. 143 (kesin aciz vesikası), m. 251 (iflas idaresinin verdiği aciz vesikası) maddelerde bahsi geçen aciz vesikası veya benzeri belgelerle ispat etmelidir. Bu belgeler hamil lehtarsa keşideciyi tanıyıp bildiğinden kolaylıkla ulaşılabilecek belgelerdendir. Ancak hamil ciranta ise ciro zincirini takip ederek keşideci ile ilgili bilgi ve belgeleri edinebilecektir. Bu belgelerin ibrazı üzerine muhataptan kayden değil nakden ödeme talep edebilir “hesaba geçirilmek üzere çekilen bir çekin hamili; muhatabın çek bedelini kayıtsız ve şartsız alacak diye hesaba geçirmekten imtina veya ödeme yerindeki takas odasının, bu çekin, hamilin borçlarına mahsup edilmek kabiliyetini haiz olmadığını beyan etmiş olduğunu ispat ederse müracaat haklarını kullanabilir” (TTK m.719). Bu halde mahsup çeki muhatap bankaya ibraz edildiğinde keşidecinin hesabı üzerine haciz konulmuş olması, hesap üzerinde bir rehin hakkının bulunması gibi nedenlerle çek bedeli keşidecinin hesabından hamilin hesabına geçirilmemiş ise bunu belgelenmesi kaydıyla hamilin müracaat borçlularına müracaat hakkının doğmuş kabul edilmelidir. İkinci olasılık ise hamilin bu çeki bir bankaya tahsil için vermiş olması halinde gerçekleşmektedir. Bu halde tahsil cirosu ile çekin hamili konumuna gelen banka çeki takas odasına ibraz etmektedir. Ancak takas odasına giden banka üzerine düzenlenmiş hiçbir senedi bulunmayan ile muhatap banka arasında bu sebeple takas işlemi olamayacaktır. İşte bu halde de çek ödenmemiş sayılacağından TTK m.720 gereği müracaat borçlularına başvurabilecektir²⁸³. Özetle bu istisnai hallerin

²⁸²Müge Tekil, s. 98, 99; Kendigelen, Çek s. 381; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1201.

²⁸³ Müge Tekil, bu durumun muhatap bankadan alınacak red cevabıyla eşdeğer görüldüğünü ancak bu durumda gerçekte muhatap bankanın nezlindeki keşideci hesabında çekin karşılığı olmasına rağmen takas yolu ile ödenmemiş olması sebebiyle müracaat hakkını kullanılması keşideci ve diğer cirantalar için gereksiz faiz ve icra masrafları ödenmesine sebep olacağını takip masraflarını ödeyen cirantanın

gerçekleşmesi halinde hamil bu şartları ve muhatabın belirtilen şartlarda ödemedenden kaçınması halinde muhatabın nakden ödemeyi reddettiğini TTK m.720 de sayılan ispat vasıtalarından biri ile kanıtlamak koşuluyla müracaat borçlularına karşı müracaat haklarını kullanabilecektir²⁸⁴.

Mahsup çekleri, yukarıda anlatılan çizgili çekler gibi, muhatabın güven artırıcı uygulamalarıyla ilgili olmayıp, kanunda; lehtar, hamil ve keşidecinin yetkili kılındığı düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler çekin karşılığının ödeneceği kişinin kimliğinin kolayca tespiti ve böylece yetkisiz hamillerin çek bedelini tahsil etmesinin engellenmesi amacıyla tesis edilmiş olsa da Türk hukukunda pek uygulanmamaktadır²⁸⁵.

4. BANKA ÇEKLERİ (KEŞİDE ÇEKLERİ)

Kabul edilmiş çeki yakın olan ve ödenmeme ihtimali çok zayıf olan bir diğer uygulama da banka çeki uygulamasıdır. Türk bankacılık uygulamasında neredeyse bütün banka genel müdürlüklerinin eskiden beri genellikle üçüncü bir kişiden sağladıkları hizmet veya satın aldıkları değerlerini banka çeki veya keşide çeki olarak adlandırılan çek ile ödedikleri görülmektedir. Bankalar bu çekleri bizzat kendi şubelerinden birisi üzerlerine çekerler. Bu tür çekler bazen genel müdürlüğün ilgili muhasebe birimi tarafından merkez şubedeki bir hesap, bazen de şube tarafından diğer bir şube üzerine düzenlenmekte ve bu sebeple güvenilir bir çek türü olarak doktrinde genel kabul görmektedir²⁸⁶.

da kendisinden önce gelen cirantalara ve keşidecilere rücu edeceğini belirtmiştir. Bu nedenle bu gibi durumlarda çekin önce tahsil için verilen bankadan geri alınarak muhatap bankanın bir şubesine ibraz etmeli ve kayden ödemenin (Çek K. m. 4, TTK. m.701 f. son gereği) sağlanması böyle muhatap bankanın bulunan il dahilinde bir şubesi veya benzeri imkanlar yok ise o halde takas odasından alınacak ödememe beyanına dayanılarak müracaat yolu kullanılmalı” görüşüne amaca ulaşmaya yönelik daha pratik bir çözüm olarak gördüğümüzden katılıyoruz. Müge Tekil, s.101; aynı yönde Kendigelen, Çek, s. 381.

²⁸⁴ Domaniç, Serh, 655; Poroy/ Tekinalp, Kıymetli Evrak, s. 264; Kınacıoğlu, s. 354; Kendigelen, Çek, s. 381; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1202.

²⁸⁵ Kendigelen, Çek s. 381.

²⁸⁶ Ömer Teoman, Banka Çekleri Hukuken Çek midir?, İÜHFM, C. LIV, S. 1-4 Yıllar 1991-1994, İstanbul 1994 s. 261; Aynı yönde bkz. Ömer Teoman, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt 1, Hukuki Mütalaalar, Kitap 6: 1994, İstanbul 1995, s. 85 vd. Yazar banka çeklerinin çek olarak nitelendirilip nitelendirilemeyecekleri hakkında yargıya intikal etmiş bir olay üzerinde mütalaa vermek suretiyle

Özellikle yakın geçmişte bankacılık sektöründe meydana gelen sarsıntılar sebebiyle bazı bankalar TSMF'ye devredilmiş veya yönetimi devralan diğer bankalar tarafından ödenmeyerek karşılıksız çıkmıştır. Bu sebeple bu tür çekleri ellerinde bulduran hamillerin bir kısmı banka yetkilileri hakkında 3167 sayılı Çek K. m. 16 gereği Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunmuş, bu sebeple bu tür çeklerin TTK ve Çek K. kapsamında çek olup olmadıkları tartışma konusu olmuştur.²⁸⁷

Doktrinde banka çeklerinin hukuken çek sayılması gerektiği görüşüne katılmayan Teoman "TTK m.730 f. 1'nin TTK ve Çek K. kapsamında çeklere uygulamasını isabetsiz bulmakta, çek hukukundan kaynaklanan karşılık buldurma zorunluluğuna, çek anlaşmasını bankanın kendi kendisiyle yapamayacağına, çekin ödeme için kayıtsız şartsız havale özelliği gereği taraf sayısı bakımından imkansızlığın gerekçe göstererek banka çekinin hukuken çek olarak kabul etmemektedir. Ayrıca TTK ve Çek K. kapsamında çıkan tebliğlere; müşterinin kimliğinin TCMB ye bildirilme zorunluluğuna (Çek K. m.3 f. 3), ödenmeyen çeklere ilişkin ihbar yükümlülüğüne, (Çek K. m. 7, 9) çek üzerine çek yapraklarına hesabın bulunduğu şube ve hesap numarası yazma zorunluluğuna (Çek K.m.3 f. 1) uygun çek tanzimi zorunlu olduğundan başka çeklerinin hukuken çek olmadıkları görüşündedir"²⁸⁸.

değerlendirmiş ve banka çeklerinin hukuken çek statüsünde olmadığı sonucuna varmıştır. Aynı yönde: Kendigelen, Çek, s. 398; Aksi yönde: Nurkut İnan/ Sepil Kıvanç, Yargıtay 11. HD. nin Çeke İlişkin Kararları, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (1979-1982), Ankara 1984, s. 126 vd., 142; Oğuzoğlu/ Oğuzoğlu, s. 58; Pulaşlı, s. 175.

²⁸⁷ Teoman, Banka Çekleri, s. 261; Teoman, Mütalaalar, s. 85. Yargıtay, banka çeklerinin çek statüsünde olup olmadığını da tartıştığı konu ile ilgili kararında, "senet hamili tarafından kanuni süresi içerisinde yapılması gereken bir işlemin o süre içerisinde yapılmayıp ihmal edilmiş bulunması nedeniyle senet borçlusu veya senet muhatabının o senetten doğan borçları düşmüş bile olsa, muhatabın hamilin zararına ve sebepsiz olarak kazanmış olduğu meblağ nispetinde yine hamile karşı borçlu olacağını öngören Türk Ticaret Kanunu'nun 644. maddesi hükmü karşısında, davacı banka, hem keşideci ve hem de muhatabı bulunduğu 2 Mart 1972 günlü 850.000 liralık çekten dolayı meşru hamil davacı şirkete karşı çek bedeli nispetinde borçlu durumdadır" hükmüyle banka çeklerinin ilgili yasalar kapsamında çek hükmünde olduğu tespitini yapmıştır. Y. HGK. 1973/641 E.,1974/1185 K., 13.11.1974 t. li kararı. Bu karar banka çekleri ile ilgili olarak uygulamaya yön vermesi bakımından önem taşımaktadır. [#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/hgk-1973-641.htm&query=), Kazancı Mevzuat ve İçtihat Programı.

²⁸⁸Teoman, Banka Çekleri, s. 266, 267. Aynı yönde Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1141; Poroy s. 261; Banka çeklerini hukuken çek olarak gören yazarlar için bkz. Domaniç, Şerh, s. 583; Reisoğlu, Çek 1985, s. 50; Fahiman Tekil, s. 177; Eriş, Çek 1993, s. 17.

Bu çek türü ile bir ödeme yapmak isteyen bir kişi bankasından şeklen tamamlanmış bir çek teslim alır. Halbuki klasik manada çek kullanımında çek hesabı sahibi muhataptan boş çek yaprakları almakta bunu kendisi doldurup ticari ilişki içinde olduğu kimselere vermektedir. Banka çekinin banka tarafından düzenlemiş olması sadece ödeme gücü yüksek bir müracaat borçlusunun olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bankalar arası ilişkiler dolayısıyla muhatapça ödeneceğinin de bir çeşit garantisidir²⁸⁹.

Uygulamada keşide çeki olarak da adlandırılan banka çeklerinde keşideci ve muhatabı aynı banka (veya bankanın bir diğer şubesi) olup lehtar ise çek amiri olarak adlandırılan hesap sahibi veya çek sahibinin gösterdiği kişidir²⁹⁰.

Banka çeki banka müşterisine daha güvenli basit ve garantili bir ödeme yöntemini sunar. Müşteri böyle bir çek talep ederken bankanın kendi üzerine çek keşide etmesini isteyecektir (TTK m. 730). Zaman, güvenlik ve ekonomik çıkarlar bakımından çek keşideci bankayla aynı yerde bulunan bir şube üzerine çekilir²⁹¹.

Banka çekleri genellikle çok yüksek meblağları içerdiğinden, birinci bölümde açıklanan garantili çeklerden farklı kullanım özelliği gösterirler. Garantili çekler gibi seyahatlerde veya sürekli olarak gündelik yaşamda kullanılmaya elverişli değildir. Zira yüksek meblağlı tek bir çek söz konusu olduğundan çalınmaya, tahrifata müsait durumdadır. Bu dezavantajlarının karşısında tercih edilmesinin sebebi bir veya birkaç yüksek meblağdaki ödemeler için çok uygun bir ödeme aracı olmasıdır. Örneğin lehtarın hesabının bilinmemesi sebebiyle, havale yapılamayan durularda ya da yurt dışında ihtiyaç duyulan meblağı kolaylıkla kullanıma hazır hale getirmek bakımından büyük faydalar sağlamakta ve tercih edilmektedir.

Banka çeki ile ödeme yapmak isteyen ve bu amaçla bankasına talepte bulunan müşteri genellikle çek üzerinde görülmez. Çek emre yazılı bir çekse kendisine ödeme

²⁸⁹ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1139, Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 125, 126.

²⁹⁰ Eriş, Çek 2004, s. 36; İnan/ Kıvanç, a.g.m., s. 142.

²⁹¹ Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 125; İnan/ Kıvanç, a.g.m. s. 142.

yapılacak şahıs gösterilir. Böyle bir durumda çekin kaybı ya da çalınması ihtimalinde yetkisiz hamilin ondan yaralama imkanı önemli ölçüde azalır. Ancak müşteri hamiline çek alır ise bu halde çek üzerinde “mutlak hak sahibi” de olmayacaktır²⁹².

Müşteri bankasından çeki alarak bu çekten doğan hakları bizzat kullanmak istememektedir. Doktrinde bu hukuki ilişkiye “üçüncü şahıs lehine satış” olarak yine müşteri için talebi üzerine çekten caymak gibi başkaca hizmetler de vermekte olması sebebiyle “isimsiz akit” yine aynı gerekçeyle “vekalet ilişkisi” olarak değerlendirilmiştir²⁹³.

Müşteri, banka çeki ile ilgili olarak çeşitli sebeplerle ödemedi men talimatı verebilir (TTK m. 711 f.3). Banka çekinin çalınmış olması veya düşürülmüş, kaybedilmiş olması halinde ya da çekin lehtar olan üçüncü kişi ile arasındaki ticari ilişkinin bozulmuş olması sebebiyle ödemedi men talimatı verebilmektedir. TTK m. 711 bakımından her ne kadar mümkün görülse de cayma Çek K m. 4 ibraz ve ödeme koşullarına ilişkin düzenlemesi bakımından ödenmesi daha isabetli olur. Genellikle bu tür çeklerde keşideci banka gerek keşideci olarak gerekse çekin karşılığını ödeyecek banka olarak birtakım önemli masraflar yapmaktadır. Bu sebeple TTK m. 708 kapsamında ibraz süresi içinde men talebine uymayabilir. Ancak banka çeki düzenlenmesini talep eden banka müşterisinin deflilerinin olması halinde durum farklılık arz edecek ve banka ödeme yapmayacaktır. Uygulamada ise bankalar müşteri ilişkilerini ve memnuniyetini en üst seviyede tutmak için müracaat borçlusu sıfatıyla ödemedi bulunmak imkanı var iken genelde müşterin cayma beyanlarına uymaktadırlar²⁹⁴.

Bu sebeple; banka çeklerinde banka keşideci olduğu için çek lehtarı müracaat borçlusu sıfatıyla doğrudan doğruya bankayı dava ya da takip edebilecektir. Kaldı ki aynı sebeple çekin karşılıksız çıkma ihtimali yok denecek kadar azdır. Bu tür çekler tanzim edilip çek amirine teslim ettiği anda karşılık, çek amirinin hesabından çıkarılmaktadır. Bu sebeple çek amirinin mal varlığı aleyhine yapılacak herhangi bir

²⁹² Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1140.

²⁹³ Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1140.

²⁹⁴ İnan/ Kıvanç a.g.m., s. 142; Öztan, Kıymetli Evrak 1997, s. 1141.

işlem bu çekin karşılığını etkilemez²⁹⁵. Bu özellikleri nedeniyle banka çekleri Yargıtay uygulamasında ve ticaret hayatında kabul görmekte ve varlığını sürdürmektedir.

²⁹⁵ İnan/ Kıvanç, a.g.m. s. 142.

SONUÇ

Açıklandığı gibi çekler birtakım sorunlara rağmen özellikle gelişmiş ülkelerde en çok kullanılan ödeme araçlarından biri konumundadır.

Çekin kullanımı keşideciyi; üzerinde veya yanında taşıması halinde kaybolması veya çalınması ihtimali yüksek olan parayı taşıma külfetinden kurtarmaktadır. Ödeme sırasında meydana gelecek sayım hataları çek keşidesi suretiyle ortadan kalmaktadır. Ödemeler için gerekli yüksek miktardaki parayı da güven kurumu olan bankanın hesabında hiçbir karşılık ödmeden veya cüzi bir bedel ödemek suretiyle tutmak keşideciyi parasal varlığını koruma külfetinden kurtarmaktadır. Böylece keşideci bakımından hızlı ve güvenli bir ödeme aracı kullanılmış olmaktadır.

Muhatap yönünden de çek kullanımının önemli faydaları vardır. Çek kullanımının yaygınlaşmasıyla muhatabın nakit para bulundurma yükümlülüğü azalmaktadır. Böylece likiditeyi idame ettirmenin maliyeti çok da azalmış olmaktadır. Çek kullanımının artmasıyla muhatap nezdindeki kaydi para oranı ve çek hesabı sahiplerinin ortalama mevduatı artmış olacaktır. Bir kredi kuruluşu olan muhatap da ortalama değer yüksek olan çek hesabındaki değeri kısa veya uzun süreler için kullanabilecek, kredi verebilecek ve böylece iktisadi amacına yani “kar” amacına ulaşmış olmaktadır.

Diğer yandan çek kullanımı ülke ekonomisi bakımından küçümsenemeyecek bir öneme sahiptir. Zira kaydi para ile ödemelerin yapılması ekonomide hareketliliği sağlayan önemli bir etkidir. Zira kaydi para kredi olarak piyasaya sunulduğundan ekonomide yatırım ve üretim olarak karşılığını bulacaktır.

Diğer yandan çekin kullanımının yaygınlaşması devletin iktisadi kaynaklarının farklı yönlere tahsis etmesine sebep olacaktır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan çek kullanımının henüz yaygınlaşmadığı bu sebeple nakit para kullanılarak ödemelerin yapıldığı ülkelerde, devlet; iktisadi olanaklarının önemli bir kısmını, banknot matbaası kurma, işletme , yüksek kalitede kağıt ve mürekkep satın

alma, banknot basma ve eskiyen banknotları değiştirme gibi işlemlere tahsis ettiğinden zaten zayıf olan ekonomilere böylece önemli bir yük daha getirilmiş olmaktadır. İşte bu sebeple çek kullanımının yaygınlaşması devletin gelirlerini başka alanlara tahsis edebilmesine sebep olabilecek çok önemli bir etkidir.

Bu faydalarının yanında yasa koyucu da çeke güvenilirliğin artması için ona kıymetli evrak, kanunen emre yazılı olma, kambiyo senedi olma, nitelikli havale olma, ödeme aracı olma gibi özellikler atfetmiştir.

Tüm bu olumlu yönlerine rağmen çekin güvenilirliğinden şüphe duyulmaya devam edilmesi lehtarın veya hamilin çekin karşılığını alamamaktan endişe duyması üzerine muhatap ile keşideci ve lehtar çeke duyulan güveni arttırmaya yönelik olarak çeşitli işlemler geliştirmiştir.

Bu işlemlerden ilki çekin karşılığının muhatapça teyididir. Çekte teyitle ilgili yasada açık bir düzenleme yoktur. Ancak bu işlem piyasa ihtiyacından doğmuş ve gerek uygulamada gerekse yargı aşamasında kabul görmüştür. Buna göre banka çek keşidecisinin ibraz ettiği çekin üzerine karşılığının hamil lehine bloke edilmiş olduğunu veya buna benzer bir ifadeyi yazıp imza ve tarih atarak keşideciye teslim eder. Keşideci elindeki bu çeki aldığı mal veya hizmetlerin karşılığında ödeme aracı olarak lehtara tam bir güvenle teklif eder. Lehtar veya hamil karşılığı bankada bloke edilmiş olan bu çeki almakta en ufak bir tereddüde düşmeyecektir. Zira ibraz süresi içinde çekin karşılığının muhatap nezlinde hazır olduğu muhatapın imzası ile de belgelenmiştir.

Doktrinde hakim olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre bloke çek ibraz süresi içinde karşılığının bloke edilmiş olması ibraz süresi sonunda blokenin kalkması ve çekin normal çek statüsüne geri dönmesi, muhatapın kayıtsız şartsız ve süresiz bir ödeme taahhüdü altına girmemiş olması, kambiyo ilişkisinin bir tarafı olmaması, ancak belirli koşulların varlığı halinde ödeme yükümlülüğünden söz edileceği gerekçesiyle kabul yasağına aykırılık teşkil etmemektedir.

Teyit edilmiş çek ibraz süresi sonunda geçerliliğini yitirmeyip normal çek statüsüne de geri dönmektedir. Bu sebeple keşideci çekten caymamışsa muhatap çekin karşılığını ödeme kararı alabilir.

Muhatabın bir diğer güven artırıcı işlemi ise karşılığı garanti edilmiş çek sistemi yaygın deyimiyse garantili çek sistemidir. Bu uygulamanın da açık bir yasal dayanağı olmamakla birlikte Yargıtay'ın son kararlarında işlendiği gibi Çek K. m.10 da düzenlenmiş yasal garantinin daha gelişmiş bir şekli olarak doktrinde geniş kabul görmektedir.

Garantili çeklerde muhatap ülkemiz uygulamasında genellikle garanti beyanını çek üzerine yazmaktadır. Yasada açık hüküm bulunmaması sebebiyle muhatapın ödeme garantisini açıklama için doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak hakim olan görüş banka ile müşterisi arasında bir garanti sözleşmesinin yapıldığı görüşü olup gerekçeleri dikkate alarak biz de bu görüşe katılmaktayız.

Garantili çekler Yargıtay kararlarında belirtildiği üzere şeklen zorunlu unsurları tam olan çeklerdir. Ayrıca bankanın garanti beyanını taşımaktadırlar. Garanti beyanı limitsiz olmadığı gibi teyitli çeklerde olduğu gibi ibraz süresiyle sınırlıdır.

Bu tür çeklerde de banka kambiyo ilişkisi içine girmemekte BK çerçevesinde çekin bir miktar kadar olan karşılığını ödemeyi belirli koşullarda taahhüt etmektedir. Bu sebeple limitsiz ve sınırsız bir sorumluluğu yoktur. Ayrıca garanti limiti aşan kısım için hesapta karşılığı yoksa ödeme yapma yükümlülüğü yoktur. Bu sebeplerle doktrinde hakim olan bu tür çeklerin kabul yasağına aykırılık teşkil etmeyeceği görüşüne katılmaktayız.

Garantili çekler, mavi çek örneğinde görüldüğü gibi ticari amaçlarla kullanılmayacağı varsayılan çek türleridir. Bu özelliği itibarıyla kredi kartı uygulamasına yenik düşmüş olup, uygulamada çok ender görülmektedir. Bu sebeple yerini giderek kredi kartı uygulamalarına bıraktığı sonucuna ulaşabilmekteyiz.

Ancak bu kapsamda değerlendirildiğinde kambiyo ilişkisine taraf olmayan bankaya yasal garanti veya sözleşmesel garanti sebebiyle karşılığı olmamasına rağmen ödediği çeklerin karşılığı için ek K. m. 16b gereği Şikayet hakkı tanınması doktrinde fikir ayrılıklarına yol açmıştır.

Keşideci ve lehtar tarafından çekin güvenilirliğini artıran ve yasada düzenlenmiş ek türleri de çizgili ekler ve mahsup ekleridir. Bu ekleri çizgili veya mahsup çeki haline getirilmesinde muhatabın hiçbir katkısı yoktur. Bu işlemler kural olarak hamil, lehtar veya keşideci tarafından yapılmakta ve çeke yeni bir statü kazandırılmaktadır.

izgili ekler bankaya veya bankanın müşterisine nakden yada kayden ödenebilecek olması, mahsup çeklerinin de kayden ödeme zorunluluğu, bu tür çeklerin güvenilirliğini arttıran ancak öte yandan kullanımını azaltan bir özellik taşımasına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu türlerin teşviki için bankalar ve çeşitli meslek örgütlerince tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmesi, iş dünyasının ve ticaret erbabının bu yöntemlere olan yabancılığının giderilmesi yerinde olacaktır.

Muhatabın güven artırıcı işlemleri çekin doğrudan ve dolaylı bütün taraflarına olumlu etki etmektedir. Bu sebeple özellikle teyitli ek kurumunun yasa kapsamına alması gerektiği görüşünde yiz. Yıllardır uygulamada kabul görmesine rağmen banka hukuku uzmanları ve hukuk müşavirliği olan Őirketler dışında çok iyi bilinmeyen teyitli ek kurumunun mutlaka ticaret erbabına tanıtılması, yeterli ve sürekli bilginin aktarılması, hatta teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu Şekilde ticaret erbabının bilgisi ve tecrübesi artırılarak, çeke olan güvenin ve ek kullanımının daha üst düzeylere çıkması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- ABAÇ Sadi Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karşılığın Bloke Edilmesi, Batider 1965, C.3, S.1, s. 139-144.
- AKYAZAN Sıtkı Çekin Muhataba İbrazı Zorunluluğu ve Çekten Cayma, Batider 1972, C.VI, S. 4, s. 687-691.
- AKYAZAN Sıtkı Son İçtihatlarla Gerekçeli Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 1971 (TTK şerh).
- AHISKA Adnan Çek, İstanbul 1954.
- AYTAÇ Zühtü Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar, Batider, Haziran 1988, C.XIV S.3, sh. 37 vd.
- ARKAN Sabih /
GÖLE Celal Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı, Batider, 1984, C. XII, S. 2-3, s. 53-61 (Bankanın Keşideciden Talep Hakkı).
- ARKAN Sabih 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanununda Yapılan Değişiklikler, Batider, Haziran 2003, C. XXII, S. 1 s. 5-22.
- ARSLANLI Halil Ticari Senetler, 3. Bası, İstanbul 1954.
- BAHTİYAR Mehmet Kıymetli Evrak Hukuku Gözden Geçirilmiş, 5. Bası İstanbul 2007 (Kıymetli Evrak).
- BAHTİYAR Mehmet Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkansızlığı Batider, Haziran 1999 C. XX, S. 1, s. 41-53 (Keşide Tarihi ve İmkansızlığı).

- BAHTİYAR Mehmet İleri Tarihli Çekten Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, Makaleler I, İstanbul 2008, s. 43-57 (İleri Tarihli Çek).
- BAHTİYAR Mehmet Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Dili ile Bazı Hükümlerin Değerlendirilmesi, Makaleler II, İstanbul 2008, s. 177-234 (TTK Tasarısının Değerlendirmesi).
- BAŞAL Koparan “3167 Sayılı Çek Yasasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Tartışmalar, Batider, C. 15, S. 2, s. 3-11.
- BOZER Ali/
GÖLE Celal Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, 10. Bası, Ankara 1996 (Bankacılar İçin Kıymetli Evrak).
- CAN Halil
GÜNER Semih Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999.
- COŞKUN Muzaffer Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul 1994.
- ÇELEBİCAN Gürkan/
KALPSÜZ Turgut/
FARUK Erem “Çeklerin İktisadi Önemi”, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1968.
- ÇEVİK Orhan Nuri Gerekçeli- İçtihatlı- Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Mevzuat, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ankara 1993.
- ÇOLAK Haluk/
ÖZDEMİR Kenan/
HIZ Yüksel Açıklamalı Gerekçeli İçtihatlı Çek Kanunu Uygulaması ve ilgili Mevzuat, 1. Bası, Ankara 2003.

- DOMANİÇ Hayri Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. IV, İstanbul 1990 (Şerh).
- DOMANİÇ Hayri Karşılıksız Çek, İstanbul 1983 (Karşılıksız Çek).
- DOĞANAY İsmail Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. II, 4. Bası, İstanbul 2004.
- ERİŞ Gönen Açıklamalı İctihatlı Türk Ticaret Kanunu C. II Kıymetli Evrak ve Tartışma , Ankara 1988 (Şerh).
- ERİŞ Gönen Açıklamalı İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1993 (Çek 1993).
- ERİŞ Gönen Açıklamalı İctihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara 1995 (Çek 1995).
- ERİŞ Gönen Açıklamalı İctihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku Genişletilmiş, Güncellenmiş 5. Bası, Ankara 2004 (Çek 2004).
- ERİŞ Gönen 40.Yılında TTK Seminerleri, Tartışmalar, İstanbul 1998, (40.Yıl Seminerleri Tartışmaları).
- EREM Faruk/
KALPSÜZ Turgut/
GÜRCAN Çelebican “Çekin Kanuni Himayesi”, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1968.
- ERMAN Sahir Karşılıksız Çek, Batider, 1981, C. XI, S. 2, 119-154, 199-274.
- EROĞLU Sıtkı Sayılı Çekle Ödemenin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun İle İlgili Olarak TC Merkez Bakası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar Tespit ve Öneriler Batider 1989, C. XV, S. 2, S. 13-29.

- ERTEKİN Erol/
KARATAŞ İzzet Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, Ankara 1996.
- GÖLE Celal Çek Hukuku, Ankara 1989 (Çek).
- GÖLE Celal Mavi Çek ve Benzeri Belgelerin Çek Hükmünde Sayılıp Sayılamayacağı, AÜSBFD, C. 39 Ocak-Haziran 1994 No:1-2, s. 235-242 (Mavi Çek).
- GÖLE Celal/
BOZER Ali Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, 9. Bası Ankara 1992 (Bankacılar İçin Kıymetli Evrak).
- GÖLE Celal/
BOZER Ali Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2004, (Kıymetli Evrak)
- GÖLE Celal “Yabancı Para ile Düzenlenen Çekin Ödenmesinde Karşılaşılacak Sorunlar” Prof Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1988, s.87,98 (Yabancı Para).
- GÖLE Celal Uygulama Açısından 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Batider CXV S.2 Aralık 1989 (Sempozyum).
- GÜRBÜZ Hulusi Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, 2. Bası, İstanbul 1985.
- HİRSCH Ernst E. Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1948.
- İMREGÜN Oğuz Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998.
- İNAN Nurkut Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981.

- İNAN Nurkut Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, 18-19 Aralık 1981, Batider, C. XI, S. 2, s. 95 vd.
- İNAN Nurkut/
KIVANÇ Serpil Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları 1979-1982 Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, Ankara 1984, S. 123-162.
- KALPSÜZ Turgut Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, Batider, Aralık 1981, C. XI, S. 2.
- KALPSÜZ Turgut/
FARUK Erem/
GÜRCAN Çelebican “Çekin Hukuki Yönü”, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1968.
- KAYAR İsmail Kıymetli Evrak Hukuku, Tıpkı 5. Bası, Ankara 2006.
- KARAYALÇIN Yaşar Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler, Kambiyo Senetleri 4. Bası, Ankara 1970.
- KENDİGELEN Abuzer 40.Yılında TTK Seminerleri, Tartışmalar, İstanbul 5-6 Aralık 1998.
- KENDİGELEN Abuzer Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Bası, İstanbul 2007 (Çek).
- KINACIOĞLU Naci Kıymetli Evrak Hukuku Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Ankara 1999.
- MERTOL Can Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu, GÜHFD 1998, C. II, S. 1-2, s. 63-79.

- MOROĞLU Erdoğan Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Değerlendirme ve Öneriler, 5. Baskı, İstanbul 2007.
- MUŞ Ufuk Çek Rehberi, Dışbank Yayınları, Dışbank Kitapları, No:6 Ocak 2004.
- NARBAY Şafak Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş Güncelleştirilmiş, 2. Bası, İstanbul 1999 (Çekten Cayma).
- NARBAY Şafak 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun Çekte Şekil Şartları ve Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü Konuları Açısından İncelenmesi” AUEHFD, Haziran 2003, C. VII, S. 1-2, s. 467-498 (Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü).
- NARBAY Şafak Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramında “De Lege Lata” ve “De Lege Feranda” Çözüm Önerileri, Bilgi Hoplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, İstanbul 2003, C. I, s. 793-821.
- OĞURLU Yücel Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu, AÜEHFD 1997, C. I, S.1, s.333-342.
- OĞUZOĞLU Abdullah Çetin Açıklamalı İctihatlı Bono ve Çek Sorunları, Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul 1994.
- OĞUZOĞLU Abdullah Çetin/
OĞUZOĞLU Özkan Açıklamalı İctihatlı Bono ve Çek Sorunları Genişletilmiş 8. Basım, İstanbul 2003.

- ÖZTAN Fırat Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997 (Kıymetli Evrak 1997).
- ÖZTAN Fırat Garantili Çek –Eurocheque, Ankara 1982 (Garantili Çek).
- ÖZTAN Fırat Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2004 (Kıymetli Evrak 2004).
- POROY Reha Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, Batider, 1981, C. XI, S. 2 s.1332 (Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler).
- POROY Reha Kıymetli Evrak Hukuku Esasları Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul 1986.
- POROY Reha/
TEKİNALP Ünal Kıymetli Evrak Hukuku Esasları Genişletilmiş 18. Bası İstanbul 2007 (Kıymetli Evrak).
- PULAŞLI Hasan Kıymetli Evrak Hukuku Yenilenmiş 8. Bası, Ankara 2007.
- REİSOĞLU Seza Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara 2003 (Çek 2003).
- REİSOĞLU Seza Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul 1988, (Çek 1988).
- REİSOĞLU Seza 3167 Sayılı Çek Yasasının Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, Batider Y. 1989, C. XV S. 2, s. 3-11 (Çek Yasası Sorunları).
- REİSOĞLU Seza Çek Yasası Üzerine bir Tartışma Bankacılar, Ankara 1990, S. 2, s. 23 vd. (Çek Yasası Üzerine Bir Tartışma).

- REİSOĞLU Seza Çeklerde Garanti ve Uygulamada Ortaya Çıkan Bazı Problemler, Bankacılar Dergisi, S. 3, s. 25 vd. (Çeklerde Garanti).
- RESİOĞLU Seza “Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek” TBB tarafından 27.03.2003 tarihinde düzenlenen konferansta yapılan konuşma metni (www.tbb.org.tr/v12/tbbkonusmalari.asp?yil=2003).
- REİSOĞLU Seza “3167 sayılı Çek Yasasının Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar Öneriler” 3167 sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Batider, Aralık 1989, C. XV, S. 2, s. 3-11.
- SUNGURTEKİN Meral Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi, Manisa Barosu Dergisi, 1990, S. 35, s. 25 vd.
- SAVAŞMAN Nilgün Temel Bankacılık Hizmetleri, Garanti Bankası Eğitim Merkezi Yayınları, N0:29, Aralık 1990 [y.y.].
- ŞİMŞEK Edip Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1983.
- TANDOĞAN Haluk Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar, Batider 1981, C. XI, S. 2 Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu s. 63-94.
- TEKİL Fahiman Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası , İstanbul 1994.
- TEKİL Müge Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997.
- TEKİNALP Ünal “İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri” Prof Dr. Aysel Çelikel’e Armağan MHB 1999-2000, Yıl 19-20, S.1-2, s. 923, 932 (Çelikel Armağan).

- TEKİNALP Ünal “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısının İleri Keşide Tarihli Çekler Açısından Değerlendirilmesi”, Çekler Hakkında 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu Bildiriler, Tartışmalar, Panel, Ankara 2002, s.43-47 (Sempozyum I).
- TEKİNALP Ünal 40. Yılında TTK Seminerleri, Tartışmalar, İstanbul 5-6 Aralık 1998 (Sempozyum II).
- TEOMAN Ömer Banka Çekleri Hukuken Çek midir? İÜHFM, İstanbul 1994, C. 54, S. 1-4, Yıllar 1991-1994, s. 261-267.
- TEOMAN Ömer Çek Senet Sorunları ve Çözüm Önerileri, Panel, 13 Şubat 1990, s. 47-52.
- TEOMAN Ömer “Çekte İbraz Gününün Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi” Prof Dr. Reha Poroy’a Armağan İstanbul 1995, s. 426-435.
- TEOMAN Ömer “Karşılığı Olmayan Çeke Sahte Bloke Kaydının Konulması” Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I, Hukuki Mütalaalar Kitap: 1- (1989- 1991), İstanbul 1992 (Mütalaalar I).
- TEOMAN Ömer Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar C.1 Kitap :6 ,1994, İstanbul 1995 (Mütalaalar II).
- TEOMAN Ömer Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul 1996 (Kredi Kartı).

- ULAŞ Işıl Çek Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla ilgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler -Tartışmalar- Panel- Adlı Eserdeki Tartışmalar Bölümündeki Görüşleri, s. 66, Ankara 12. Ocak 2002, Batider.
- ÜLGEN Hüseyin/
HELVACI Mehmet/
KENDİGELEN Abuzer/
KAYA Arslan Kıymetli Evrak Hukuku Ders Kitabı, İstanbul 2004.
- ÜLGÜR Hamdi Bankacılara Çek Hukuku, Türk Bank Eğitim Yayınları (Basım Yılı ve Yeri Belirtilmemiş).
- VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte Türk Kanunu Medenisi ve Borçlar Kanunu, Gözden Geçirilmiş ve Düzenlenmiş 5. bası, C. II, İstanbul 1993.
- YASAMAN Hamdi 40. Yılında TTK Seminerleri, Tartışmalar, İstanbul 5-6 Aralık 1998 (Sempozyum II).
- YERLİKAYA Gökhan Kürşat “Verginin Tahsilinde Çizgili Çek kullanımı”, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. 1, s. 823, 845.
- YILMAZ Ejder Hukuk Sözlüğü, Geliştirilmiş 5. Bası, Ankara 1996.
- YÜCEL Mustafa Tören “Çek Suçları Aritmetiği” Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 2002, s. 141-153.

Yararlanılan internet adresleri :

www.kgm.adalet.gov.tr/gorus/cekkanunu.htm

www.kazanci.com.tr

www.tcmb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Nevfel Yılmaz GÖL, 1977 yılında Tarsus'ta doğdu. İlk öğrenimini Kelahmet Köyü İlkokulunda, orta öğrenimini Cumhuriyet Lisesinde ve lise öğrenimini Tarsus Lisesinde tamamladı. 1996 da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde başladığı üniversite eğitimini 2000 yılında tamamladı. Avukatlık mesleğinin ilk yıllarında banka hukuku alanında faaliyet gösteren hukuk bürolarında çalıştı. Halen İstanbul ilinde serbest avukatlık hizmeti vermektedir. Yazar, eğitim, kültür, sanat alanında ve mesleki alanda faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum örgütlerinde yönetici, üye veya gönüllü sıfatlarıyla çalışmaktadır.